

HET
GEHEUGEN
VAN DE
TOEKOMST
HET DNA
VAN DE
WIJK

Werkend
aan
betrokkenheid
VAN
MEEPRATEN
NAAR INFLUED
UITOEFENEN
VAN
ACTIVISME
NAAR
PROFESSIONALISME

Vertrouwen
opbouwen
BEWONERS

CENTRAAL
DCE HET
SAMEN
BRUGGEN
SLAAN
Mensen
kunnen
meer
dan ze
denken

Strategieën van
het opbouwwerk

HET
DOORBREKEN
VAN DE ANGST
VOOR HET
ONBEKENDE
HET ONTSTAAN
VAN EXCESSIEF
GEDRAG
en wat
eraan te
doen
HET
BELANG VAN
HISTORISCHE,
EMOTIONELE
EN SOCIALE
KENNIS VAN
WIJK EN
BUURTEN
ETEN EN
OVERSTEDEN
EN HET
RISICO VAN
VERMINDEerde
SOLIDARITEIT
VAN
INDIVIDUALITEIT
NAAR EEN WIJKE
SAMENLEVING

Strijden
tegen
onrecht
STRATEGISCH
SCHAKEN
TUSSEN
DEELBELANGEN
PLANLEN
CONCREET
MAKEN
van eenmalig
experiment
naar
continuïteit
POLIEK
DRAAGVLAK
CREËREN
BOUWEN AAN
HET SOCIALE
WEEFSEL
VAN DE STAD
LEER JE ZELF
KENNEN OM
TE WETEN
WAT JE
DRIJFVEREN
ZIJN

Voorwoord
Bewoners, opbouwwerk en de sociale kwaliteit in de stad - 5

Inleiding
Sociaal cement - 7

ED DE MEIJER

Je hebt een trekpaard nodig - 8

SJAAN SCHAAP

Schelden is ook entertainment - 20

Noes Haumahu

De Molukse les is nog steeds van toepassing - 32

ELSKE GELEEDST

Werken in de schaduw van de macht - 44

LAURIE HERMANNS

Strijden tegen onrecht - 56

Wouter van Welzen

Strategisch schaken tussen bewonersbelangen en politieke prioriteit - 68

FREEK HOMAN

De ondernemer opbouwwerker en het DNA van het gebied - 80

Tips en Tricks
92

Door de ogen van anderen
Het opbouwwerk nu en in de toekomst - 96

Colofon
98

Voorwoord

Bewoners, opbouwwerk en de sociale kwaliteit in de stad

De rol van het opbouwwerk is mensen met elkaar in contact te brengen. Dagelijks werken opbouwwerkers in Rotterdam aan verbindingen tussen mensen en groepen in deze pluriforme stad. Het opbouwwerk bevordert ondermeer de sociale veiligheid en saamhorigheid in een wijk. Met verschillende initiatieven wordt er alles aan gedaan om de sfeer onderling en in de wijk te bevorderen. Dat is belangrijk, zeker voor een grote stad als Rotterdam. Samenwerking is daarbij de sleutel tot succes. Door samenwerking met de bewonersorganisaties, welzijn- en zorginstellingen, woningcorporaties, gemeente, politie, maatschappelijke instellingen en scholen in de wijk krijgen opbouwwerkzaamheden kans van slagen.

Opbouwwerk gaat echt goed als het lukt om nieuwe en bestaande initiatieven in de wijk te faciliteren; om mensen die proberen in hun wijk iets op te zetten te ondersteunen. Opbouwwerk helpt daarbij deze initiatieven succesvol te maken. Wat nog beter kan is dat er meer gedaan kan worden aan nieuwe projecten. Zowel het bedenken als het realiseren van nieuwe initiatieven. Want te veel tijd en geld gaan zitten in initiatieven die al lopen en die ook zonder het opbouwwerk kunnen blijven draaien.

Samenwerking en verbinding zijn de belangrijkste aspecten van opbouwwerk. Opbouwwerk als brug om mensen met elkaar in contact te brengen en daarmee de ontmoeting en maatschappelijke participatie verder inhoud geven. Denk hierbij aan initiatieven als Mensen Maken de Stad, Opzoomeren, Rotterdam Idee en ook Sociaal Vertrouwen (groepen die geen contact met elkaar hebben met elkaar in contact brengen, zoals witte ouderen en allochtone jongeren). Daar waar het opbouw- en het jongerenwerk aan zet zijn, kan dit een rol spelen bij het voorkomen dat jongeren afgliden, en hen een steuntje in de rug geven bij het (terug)gaan naar school, of het vinden van een voor hen geschikte opleiding of werk.

Om de sociale kwaliteit van de stad te vergroten kent Rotterdam vier ambities: 1. talentontwikkeling (gericht op capaciteiten van burgers), 2. participatie (gericht op het meedoen in de stad), 3. verbinding (het doen/laten creëren van binding in de buurten en wijken) en 4. bevorderen van zelfredzaamheid. Volwassen mensen zijn zelf verantwoordelijk voor hun leven en keuzes, het is een grondslag van de samenleving. Tegelijkertijd heeft een samenleving pas kwaliteit als mensen niet onverschillig tegenover elkaar staan. Maar als ze anderen ook zien als medeburgers en onderlinge verschillen accepteren en respecteren. Dat is het wezen van stadsburgerschap en op die manier houden we de sociale kwaliteit van de stad op peil. Hierin kan opbouwwerk een belangrijke rol spelen door het creëren van vertrouwen tussen burgers onderling en het (ver)binden van mensen met elkaar en met de overheid. We zullen in de komende jaren dan ook een beroep doen op, en ruimte geven aan, burgerinitiatieven en (zorg)vrijwilligers om een gezamenlijke inspanning op dit gebied te stimuleren. Het opbouwwerk kan een rol spelen in het bouwen en versterken van sociale netwerken in de stad.

Opbouwwerk blijft belangrijk. Ook in de toekomst is het van belang dat de buurt de eigen identiteit behoudt en dat de buurten leefbaar en veilig blijven. De kracht is de samenwerking tussen opbouwwerkers, maatschappelijke- en gemeentelijke instellingen. Die samenwerking zal in mijn ogen de komende jaren intensiever moeten worden. Zo ontstaan er nieuwe ideeën en nieuwe initiatieven waarmee het doel: verbindingen tussen mensen en groepen in de buurt, de wijk en de stad worden bevorderd.

Ahmed Aboutaleb
Burgemeester van Rotterdam

Inleiding

Sociaal cement

Een wijk die goed in haar vel zit bruist, is dynamisch en dat versterkt de onderlinge solidariteit tussen bewoners. Een wijk waar het prettig wonen is ontstaat echter niet zomaar. Zeker niet in stads wijken met een sterk toegenomen diversiteit. In deze publicatie komen zeven opbouwwerkers, werkzaam bij SONOR, aan het woord die een brug weten te slaan tussen mensen uit verschillende groepen, maar ook banden creëren binnen groepen. Het zijn opbouwwerkers die al 25 jaar in het vak zitten en hun kennis en ervaringen willen delen.

Opbouwwerker Elske Geleedst bijvoorbeeld inspireerde oudere bewoners om zich in te zetten als vrijwilliger in een ontmoetingscentrum, waarbij ze tevens fungeren als begeleider van mensen met een verstandelijke beperking. Na drie jaar ondersteuning staat er een bloeiende actieve vereniging.

Opbouwwerker Noes Haumahu vocht tegen de desintegratie van de Molukse gemeenschap. Hij zette allereerst in op bonding capital, de band die hij smeedde door te socialiseren met de eigen Molukse groep. Door samenwerking binnen de Molukse gemeenschap wist hij een vertrouwensband te ontwikkelen. Molukse strijders van toen zijn inmiddels een toonbeeld van integratie.

Van desintegratie in buurten is soms sprake, wanneer een handvol mensen door agressief optreden de toon in de buurt zet en andere bewoners als reactie hierop zich in hun schulp terug trekken. Door actieve bemoeienis van het opbouwwerk krijgen stille, onzichtbare bewoners een impuls, maar ook de overlastgevers. Ed de Meijer geeft als voorbeeld hoe door het samenstellen van een klein enthousiast bewonerscomité en het organiseren van laagdrempelige activiteiten voor ouders en kinderen, de negatieve sfeer binnen de buurt in een paar maanden veranderde. Vanuit deze basisgroep gaat hij ook aan de slag met de 'vervelende' pubers in de buurt. Die weet hij mee te krijgen in het organiseren van gaming-activiteiten voor zichzelf en later als begeleiders van hun jongere broers en zussen. Zijn ervaring: door jongeren actief te betrekken bij de buurt, ontstaat nieuw elan en vermindert de overlast.

Het Rotterdamse opbouwwerk laat door zijn werkwijze zien dat het in een samenleving gaat om wederkerigheid: je investeert in een ander en vertrouwt er op dat mensen daarna investeren in het collectief. Denk hierbij aan vrijwilligerswerk, zoals coachen van de jonge spelers van de voetbalvereniging, het organiseren van een buurtfeest of de zorg voor een zieke buurman.

Het Rotterdamse opbouwwerk laat ook zien dat het van oudsher sterk is in met behulp van bewoners, de buurt een metamorfose te laten ondergaan. Prachtig is het verhaal van opbouwwerker Sjaan Schaap over de stadsvernieuwing in de jaren tachtig en negentig. Waar bewoners zich door ondersteuning van het opbouwwerk met succes verzetten tegen de sloop van hun woningen en met ludieke acties en het sluiten van coalities successen wisten te behalen. De bouw van een verzorgingshuis voor en door bewoners is daar een voorbeeld van. Maar recent ook de herinrichting van een park, waar door bewoners een vijfhonderd meter lange shawl werd gebreid als trigger om het onderwerp herinrichting park op de politieke agenda te krijgen.

Vertrouwen opbouwen, betrokkenheid genereren, plannen concreet maken en politiek draagvlak creëren, zijn hierbij de sleutelwoorden. Wouter van Welzen geeft de lezer een kijkje in de keuken hoe het tussen de politiek, bestuur, bewoners en opbouwwerk reilt en zeilt. Ook zijn er lessen te leren hoe strategisch te schaken tussen (deel) gemeente en rijksoverheid. De noden en behoeften van bewoners staan bij deze opbouwwerkers centraal. Dat leidt tot menig experiment, zoals de schuldsanering van Laurie Hermans, wat de gemeente vervolgens inspireerde om te komen met een armoedebeleid. Ook laat haar verhaal zien dat een gelijkaardige samenwerking tussen bewoners en overheid, zoals bij de sanering van de grootste giftbief van Nederland, het voormalige gasfabriekterrein in Kralingen, leidt tot verrassende resultaten. Een nieuwe loot aan het opbouwwerk is de ondernemeropbouwwerker waarbij de focus is gericht op de wijkeconomische processen in de buurt. De ervaring leert dat de economische belangen van ondernemers vaak overlap vertonen met de belangen van bewoners. Freek Homan en Ed de Meijer deden hiermee ervaring op in de Witte de Withstraat. Ze maakten cross-overs tussen ondernemers en tussen ondernemers en bewoners en legden hiermee de basis voor een nieuw type opbouwwerk.

De publicatie neemt de lezer mee, zowel in beeld als in tekst, naar het einde van de jaren zeventig, de tachtiger en negentiger jaren en het begin van de 21ste eeuw. Het beeld dat van het opbouwwerk uit de tijd van de zeventiger en tachtiger jaren oproeft, is de rol van activistisch ondersteuner van bewoners. De financiers en opdrachtgevers zijn vooral kerkelijke instanties en bewonersorganisaties. Het opbouwwerk in Rotterdam krijgt echt vleugels als oud-directeur van de sociale academie Jan van der Ploeg, wethouder Stadsvernieuwing wordt. Na vijftien jaar, het einde van de stadsvernieuwing, is het gedaan met de bloeiperiode. Vanaf de tweede helft van de jaren negentig staat het opbouwwerk in het teken van verzuiling, opkomst van de deelgemeenten en bezuinigingen. De trend van bezuinigen zet door. Het basisopbouwwerk verdwijnt langzaam maar zeker uit de wijken. Daarvoor in de plaats komt het projectmatig werken. Het duurzaam bouwen aan het sociale kapitaal in de wijk, zoals sociale relaties, (in)formele netwerken, vertrouwen en inzet voor de gemeenschap komt daarmee onder druk te staan. Desondanks heeft het opbouwwerk nog steeds slagkracht. Door op zoek te gaan naar (nieuwe) bondgenoten met kenmerken als creativiteit, engagement en gevoel voor bewoners.

Wederom bevindt het opbouwwerk zich in een periode van bezuinigingen. Deze ontwikkeling staat echter haaks op de laatste wetenschappelijke inzichten. Harvardprofessor Robert Putnam, dé deskundige op het gebied van de sociale verbanden in de samenleving, toonde in zijn recente studie aan 'E Pluribus Unum: Diversity and Community in the 21st century', aan, dat immigratie en etnische diversiteit in westerse samenlevingen op de korte termijn leidt tot verminderde sociale solidariteit en sociaal kapitaal. Kortom een hogere etnische diversiteit leidt tot minder vertrouwen, zowel binnen de etnische groep als tussen etnische groepen. De vraag is of projectmatig werken het antwoord is op het ontwikkelen van het sociale en culturele kapitaal in buurten en straten. Of is daar toch een andere aanpak voor nodig?

Naast inzicht, methoden, tips en ingrediënten om een 'wijk-samenleving' op te bouwen bevat de publicatie ook de ervaringen van een aantal externe deskundigen en opdrachtgevers. Deze groep experts geeft in het tweede deel van dit boek hun kijk op het opbouwwerk. Ze geven aan wat goed en minder goed gaat, reikt de belangrijkste thema's aan voor de komende jaren en geeft tips hoe de kwaliteit van het opbouwwerk te versterken.

Annemarie Sour

ED DE MEIJER

***JE HEBT EEN
TREKPAARD
NODIG***

1

Ed de Meijer begon zijn opbouwwerkcarrière op een school in de Kongo, werkte in Overschie, het Antwerpse Borgerhout en kocht vervolgens een enkele reis Rotterdam. Hij staat aan de basis van de transformatie van de Witte de Withstraat waar drugs, wapens en gokbazen destijds het beeld bepaalden. Complexe vraagstukken, zoals criminale overlastgevende jongeren die de buurt terroriseren, weet hij om te zetten in kansen. Het zwaartepunt van het opbouwwerk moet volgens hem liggen in de beweging van onderop. Samenhang zien, onverwachte verbindingen kunnen leggen met (toekomstige) partners en geheime agenda's kunnen doorzien. Creativiteit, ruimte scheppen en dromen waarmaken van bewoners zijn de middelen om mensen te binden aan hun buurt. De toekomst van het opbouwwerk zit in het afscheid nemen van de multiculturele samenleving is zijn stelling. "De succesvolste projecten zijn niet afhankelijk van etniciteit, maar gebaseerd op interesse en passie."

Ed de Meijer leerde het vak van opbouwwerker op een oude palmplantage van Unilever in de Belgische Kongo. Als afgestudeerd socioloog ging hij lesgeven op een kweekschool voor onderwijzers. De Meijer: "Er waren daar geen leraren meer. De meesten van hen waren tijdens de Simba-opstanden doodgeschoten door het Congolese leger en Belgische huurlingen." Leerlingen kwamen van heinde en verre lopen om lessen te kunnen volgen. Het was effectiever om een internaat te bouwen. De Meijer leerde woningen bouwen en rijst en groenten te kweken. Hij ontdekte de complexiteit van sociale netwerken. Hij zag hoe de Belgische kolonialen als een soort dorpsoudsten recht spraken. De Meijer: "Die kapitalistische blanken wisten wat er in de samenleving speelde en ze kenden hun mensen goed. Ik leerde daar hoe ik de mensen met geld kon binden aan de goede doelen. Het was balanceren tussen de paters en de rijken. Behalve docent was hij ook een rolmodel voor de jonge Simba-studenten. De Meijer: "Onze taak was dat ze met een diploma op zak van school gingen én zich moreel verantwoordelijk voelden voor het reilen en zeilen in hun dorp."

Na de Kongo belandde hij in de jaren zeventig in Rotterdam. Aangetrokken door het beeld van de progressieve Nederlandse samenleving solliciteerde hij naar een baan als jongerenwerker in Overschie, waar hij teamleider werd van het buurthuis de Cockpit. Hij organiseerde tal van cursussen en clubbijeenkomsten. Publiciteit voor zijn buurthuis genereerde hij door huis aan huis aan te bellen. Ook zette hij de deuren open voor de lastige jongeren van Landzicht. Meijer: "Landzicht had het imago van een asociaal dorp waar mensen nog bivakkeerden met een paard in de keuken en mensen zich bezighielden met illegale handel. Die Landzichtjongeren, zo'n 120, waren

ook welkom in het buurthuis. Ze kwamen massaal opraven. Duidelijk was dat ze weg wilden uit het getto Landzicht. Met kleine groepjes jongeren gingen we elke veertien dagen naar een caravan in het Zeeuwse Haamstede. We liepen door de duinen, langs het strand en voerden vele gesprekken. Zo bouwden we onze relatie op met werkloze jongeren."

BRUGGEN BOUWEN

Het bruggenbouwen had effect. De jongeren ontwaakten uit hun lethargie. Een veertigtal Landzichtjongeren kraakten het lege Skywayhotel. De vroegere overlastgevers uit de buurt openden een restaurant, er kwam een naaiatelier en een klussendienst. Het initiatief stortte echter als een kaartenhuis in elkaar toen PvdA-bestuurders, bang voor geluidsoverlast, bleven vasthouden aan geluidsnormen. De Meijer: "Dat zijn eenzijdig genomen beslissingen met als consequentie voor het vervolg van het traject: zich in de steek gelaten voelen. Kijkend naar de context, een doelgroep werkloze jongeren, die verantwoordelijkheid willen nemen, is dat een gemiste kans. De angst voor overlast van de luchthaven is dan een oneigenlijk argument. Voor jongeren moet je concrete stappen ondernemen. Laten zien dat je echt iets voor ze doet. Anders haken ze af."

Hij trekt een parallel naar zijn huidige werkomgeving: het Pijnackerplein in het Oude Noorden. Op dit plein treffen de jongeren elkaar en blijven rondhangen. De deelgemeente en jongeren onderhandelen anderhalf jaar over een coachingproject voor jongeren aan het Pijnackerplein. De Meijer: "Dat dreigde op het laatste moment niet door te gaan vanwege de angst van de wijkbewoners voor overlast. De agenda van veel buurtbewoners is: 'We moeten het hier netjes houden'. Maar als we de wijk analyseren is het overduidelijk: het grootste deel van de bevolking in de wijk bestaat uit jongeren. Oudere bewoners zien de wereld vaak als hun wereld. Zij eigenen zich de openbare ruimte toe en laten het gebruik door andere groepen niet toe. Let op dat je die agenda doorziet. Creëer ruimte en laat je oren niet hangen naar één groep."

Na Overschie vertrok hij voor een aantal jaren naar de verloederde wijk Borgerhout in Antwerpen. De Meijer richtte samen met het Centrum

Buitenlandse Werknemers een huurdercollectief op. Lid waren 45 Marokkaanse families. Het collectief was een financiële constructie waardoor huizen van oudere Belgen, die vertrokken naar de verzorgingshuizen, konden worden gehuurd. Het collectief knapte de huizen op en verhuurde deze door aan de leden. De buurt verbeterde langzaam maar zeker. De verandering ging pas echt snel toen de overheid met een verbouwingssubsidie over de brug kwam. De Marokkaanse gemeenschap kocht massaal de huizen en knapte ze op. Ed de Meijer: "Belangrijk hierbij waren de contacten met bewoners in het aan de buurt aangrenzende Zurenborg." In deze Jugendstilbuurt hadden de creatieven het voortouw genomen met het opknappen van de wijk en fungeren daardoor als rolmodel voor de omringende wijken. Oude panden werden in hun oude luister hersteld. Bovendien bouwde De Meijer mee aan een moskee, vrouwenhuis en jeugdatelier. Een stervende wijk werd zo nieuw leven ingeblazen.

HET DNA VAN DE WIJK

Rotterdam lonkte nadat vrienden hem hadden meegenomen naar Cool, een wijk in het centrum van Rotterdam. De stadsvernieuwing (veel sloep en nieuwbouw) heeft flinke wonden geslagen in deze wijk. Hij gaat er aan de slag, maar ziet dat de positie van opbouwwerker in Cool verschoven is van een straatfunctie naar een bureaafunctie. De Meijer ziet voor de opbouwwerker echter een andere opgave: mensen ontmoeten, contacten leggen met bewoners en instellingen en activiteiten organiseren. Dat is totaal iets anders dan vergaderen. Hij weet de bewonersorganisatie te overtuigen en krijgt tienduizend gulden (inspraakgeld uit de stadsvernieuwing) mee om feestelijke activiteiten en debatten te organiseren. Hij leert zo in een paar maanden de wijk en haar geschiedenis kennen. De Meijer: "De historie van de wijk is heel belangrijk. Weet waar zaken uit voortkomen. Weet wat er leeft bij de bevolking, zowel bij de jongeren, de eerste generatie als de oorspronkelijke bewoners van de wijk. Weet waar de kleine en grote criminelen wonen." Verhalen op basis van interviews, krantenknipsels, films, notulen en gesprekken met mensen. De Meijer: "Het kennen van de geschiedenis van de wijk is het vertrekpunt

2

voor de verandering. Ontdek de potenties en de trekpaarden!"

Cool kampt midden jaren tachtig met grote werkloosheid. Werkprojecten als veegploeg, klussendienst, wijkkrant, een crèche voor moeders die willen werken ontstaan in kelders en privé-garages in Cool. Een pand van het energiebedrijf dat vrijkomt in de Kortenaerstraat wordt gekraakt en geschikt gemaakt voor de talloze projecten in de buurt. De politie en politiek, inmiddels de dealers, junkies, wapens en gokbazen in de aangrenzende Witte de Withstraat beu, openen de jacht op de criminaliteit. De drugshandel verplaatst zich naar de zijstraten in de wijk Cool. De Meijer ziet zijn kansen. Zeker nu hij als een grote ondernemer met een pand van 1200 vierkante meter een belangrijke positie heeft gekregen in Cool.

SUCESVOLLE OMSLAG

De Meijer weet als goed geïnformeerde opbouwwerker dat de Rotterdamse Kunststichting werkt aan een concentratie van galeries op de Witte de Withstraat. Het idee is geïnspireerd op de situatie van New York. De dienst Stedenbouw en Volkshuisvesting droomt van een Museumboulevard. Het Maritiem Museum moet nog worden gebouwd. Tent bestaat nog niet en het fotomuseum is niet meer dan een idee. De ondernemersvereniging stelt zich ten doel om meer gezinnen naar de Witte de Withstraat te trekken in plaats van rondhangende dealers en junkies te tolereren. Oud-sociaaladvocaat (advocatencollectief) Wim Bekenkamp bedenkt een Wijk Ontwikkelingsmaatschappij (WOM). Kern van de aanpak is het oprichten van een vastgoedmaatschappij en deze samen met partners te exploiteren (in dit geval Seinpost), waardoor via de aan- en verkoop van panden, sturing mogelijk is op het winkelbestand en de horeca-exploitanten. Bekenkamp verzamelt een groep gelijkgestemden om zich heen en stelt met hen een beleidsvisie op. Toenmalig wethouder Kombrink geeft de WOM carte blanche. De Meijer: "Belangrijk was dat wethouder Kombrink dekking en budget gaf voor deze activiteiten. De motor van de verandering was een groep gemotiveerde mensen die op dezelfde wijze dachten. Want om veranderingen tot stand te kunnen brengen is vertrouwen tussen mensen nodig. Vaak is dat vertrouwen gebaseerd op langdurige relaties. Het zijn de mensen die zicht hebben op de problemen, de buurt goed kennen en het spel weten te spelen. Mensen die een netwerk hebben en ook het contact met zogenaamde criminelen niet schuwen." Hij noemt in dit verband Henk Smol, die in de Witte de Withstraat en omgeving een groot aantal panden bezit, die vooral als gokpaleis dienen of als bordeel annex schimmig horecalogement.

1

2

De Meijer speelt op de toekomstige veranderingen en verhuist zijn kantoor naar de Witte de Withstraat. Hij zegt: "Je moet als opbouwwerker zorgen dat je het aanspreekpunt in de wijk bent, zodat mensen makkelijk bij je binnenlopen voor informatie, maar ook om hun ei kwijt te kunnen. De Meijer ziet in complexe veranderingsprocessen een grote meerwaarde van het opbouwwerk. "Je onderhoudt het netwerk, ziet samenhang en legt onverwachte verbindingen. Want als je iets wilt realiseren heb je wel eerst een ingang nodig om een beweging te kunnen maken." Het opbouwwerk manifesteert zich als de spin in het web en de WOM, Seinpost en de beheercoördinator vestigen zich in hetzelfde pand als het opbouwwerk. Studenten maken een marketingstudie over hoe ze het Kralingse publiek in de toekomst naar de Witte de Withstraat kunnen trekken en dromen van een P.C. Hoofstraat. In diezelfde periode als het onderzoek ontdekken groepen creatieve jongeren de nieuwe hippe bedrijven in de straat en treffen elkaar bij Bazaar, de Witte Aap, Roodkapje, de Popunie en Mama.

WEGBEREIDER

De kansen voor de Witte de Withstraat liggen in het verlengde van de kunsten. Het opbouwwerk ziet op termijn de mogelijkheid van een kunstenfestival, maar begint heel praktisch met het organiseren van een klein Montmartre-achtig festival. Er staat een podium voor mensen die gaan optreden, er zijn een paar kramen en een carnavalske groep trekt door de Witte de Withstraat. De galeries die er zich hebben gevestigd vinden het een matig programma, want ze willen échte kunst. Scapino wil meer impact en een professioneel festival van hoge kwaliteit. De toon is met het kleine festival echter gezet. De Meijer: "waar het om gaat is dat je als opbouwwerker de sfeer weet over te brengen. Theatrale elementen, optredens op een podium en creatieve initiatieven. Als de hoofdlijn duidelijk is kunnen de instituties de zaak verder overnemen. Je bent als opbouwwerker wegbereider. Begin kleinschalig en neem de bewoners mee. Let dan wel op dat je je niet laat gijzelen door bewoners. De eigen beleving van bewoners kan niet dé norm zijn. Dat werkt als een knellend keurslijf voor het opbouwwerk." Tien jaar nadat 'klein Montmartre' met muziek, poëzie, schilderijen, sieraden en straattheater begon is het evenement uitgegroeid tot een meerdaags festival 'De wereld van Witte de With' dat een aantal kunstinstellingen gezamenlijk organiseert. De Meijer: 'Dat het zo grootschalig zou worden heb ik nooit durven dromen."

OUT OF THE BOX

Cool had ook te maken met een criminale scène die actief was in het vastgoed. Door zich te verdiepen in de geschiedenis van de wijk, kwam De Meijer erachter dat Henk Smol, een van de roemruchte gokbazen uit die tijd, opgegroeid was in Cool. Hij realiseerde zich dat het nodig was ook Smol te betrekken bij de veranderingen in de buurt, vanwege de omvang van zijn vastgoedportefeuille. De Meijer: "Het is niet: eens een bandiet altijd een bandiet. Hij kon zijn geld blijven inzetten op gokken en prostitutie, maar heeft zijn geld geïnvesteerd in horeca en kunst. Hij was afkomstig uit de wijk Cool en wilde hij betekenis houden voor de wijk, dan moest hij meedoen met de vernieuwende horeca-aanpak. Het was voor hem een klein rekensommetje. Maar ook zijn status 'de oude gokbaas', speelde mee. Daar wilde hij vanaf. Dat soort zaken moet je weten wil je als opbouwwerker effectief kunnen zijn." Zo is ook gekeken naar de status van de zoon van Henk Smol, de jonge Smol. Voor smoezelige eethuisjes en discotheken zijn aantrekkelijke bedrijven als Zadkine, Bar Pedro en een kinderkledingzaak in de plaats gekomen. De Meijer: "In het leggen van niet voor de hand liggende verbanden en de aansturing van dit soort complexe processen zit onze meerwaarde." Gevoelig punt in de aanpak is de vervuilde tuin achter restaurant Zadkine. Smol wil na enig brainstormen hier wel een kunstzinnige tuin van maken, waar mensen ook 's avonds kunnen eten. De buurt protesteert. Bang voor overlast. Maar de Meijer heeft geen boodschap aan de protesten en houdt zijn rug recht. Hij zegt: "Houd het einddoel in de gaten. Voor de sociale leefbaarheid in de buurt was het belangrijk dat het binnenterrein mooi werd. Dan moet je van te voren wel nadenken over

geluidsoverlast, isolatie en stank. Dat zijn randvoorwaarden die je vooraf moet stellen en regelen. Het beheersinstrument hiervoor is het covenant. Daarmee smoer je het bewonersprotest en je hebt een stok om de hond te slaan als dat nodig is." De kunstzinnige 'Fluistertuin' is er uiteindelijk zonder veel morren gekomen.

DE HEL VAN NOORD

Van Cool vertrekt de Meijer naar Noord. In het Oude Noorden zijn de overlastgevende jongeren a pain in the ash. Verveling, spijbelen, geen werk, rondhangen, provoceren en criminale gedrag. Het is aan de orde van de dag. Ligt hier wel een opgave voor het opbouwwerk of is dat een taak van de politie? Voor de Meijer is het puur opbouwwerk te beginnen bij de herovering van het plein middels de softe, sluipende aanpak. Hij begint met het organiseren van activiteiten voor moeders en kinderen. Door veel bankjes te plaatsen en op woensdagmiddag evenementen te organiseren komen Marokkaanse en Turkse moeders met kinderen weer op de pleinen. De Meijer wil ook de symbiose tussen jonge- en oudere jongens doorbreken. Het opbouwwerk constateert dat het met de jongens tot twaalf jaar redelijk goed gaat, tot ze de overstap maken naar het voortgezet onderwijs. De Meijer: "Je ziet dat die jonge jongens door de ouders naar buiten worden geschopt. Het huis is te klein en er zijn te veel kinderen in huis. Ze moeten het maar op straat uitzoeken. Vaak tot 's avonds laat. Een van de weinige plekken in de wijk waar de jongens binding mee hebben is het oude schoolplein in de buurt. Daar ontmoeten ze elkaar dan ook. De opgave is de binding tussen die jonge jongens en oudere jongens te verminderen. We hebben een deel van deze jongens in een andere omgeving geplaatst door ze aan te melden bij een vereniging. Zo'n vereniging heeft veel impact. Ze trainen tweemaal per week en doen ook nog eens in het weekend aan de competitie mee. Ze zijn niet alleen veel minder op straat, maar doen ook kennis en kennissen op. Via het jeugdfonds Sport hebben we honderd kinderen op dit spoor gekregen."

Onverwacht is de verbinding vmbo-leerlingen en pleinactiviteiten. Door leerlingen activiteiten te laten organiseren (sport, muziek, theater) op het plein waar ook 'de bazen' rondhangen wordt hun positie en territorium verder aangetast. De Meijer: "We hebben een gametent ingericht waar die vmbo-jongeren kinderen begeleiden tijdens games. Ze zijn dan met zinnige zaken bezig waar ze eer mee kunnen behalen en kunnen er punten voor school mee behalen. Je krijgt wel commentaar van die oudere jongens als 'rot op met die tent van ons plein', maar ze waarderen het ook dat je zaken organiseert voor de familie. De hardheid verzacht. Die frustraties en woede van die gasten komt voort uit het doelloze leven dat ze leiden. Gebrek aan opleiding, geen perspectief en de eenzaamheid. Niemand is in ze geïnteresseerd."

3

4

1 & 2
Ed de Meijer in Kongo3
Peremont tot Piazola
20074
Kapperszaak aan de Dordtselaan
2006

TREKKEN EN VERBINDE

Het project Kindvriendelijke wijken ziet De Meijer als een kans om het sociale netwerk in de wijk nieuw leven in te blazen. Hij begint bij de school en woningbouwcorporatie in de Erasmusbuurt. Die twee partijen werken samen, maar de bewoners staan aan de kant. Hij begint met het voor hem bekende procédé: het samenstellen van een klein enthousiast bewonerscomité en het organiseren van concrete laagdrempelige activiteiten voor ouders en kinderen waarbij het resultaat direct zichtbaar is. Hij laat bloembakken in de buurt plaatsen en de kinderen mogen die onder begeleiding versieren met mozaïeksteentjes. De volgende stap is het project Rembrandt Full colour. Waar kinderen hun eigen Rembrandt maken. De woensdagmiddagbijeenkomsten veranderen van karakter als beeldend kunstenaars workshops aan de kinderen geven. De ambities zijn groter. De kinderen werken aan een kunstwerk dat terechtkomt in de gevel van de school. Het project Kindvriendelijke wijken krijgt een extra impuls als hij de verbinding legt met het opknappen en herinrichten van de binnenterreinen in de omgeving van de Erasmusbuurt. Bekend als Groene Duimenproject waarbij de gemeente geld beschikbaar stelt voor groene bewonersinitiatieven. Met het extra budget worden de aangrenzende schooltuinen opgekapt, de autoluwe Tollensstraat en een binnenterrein verfraait. De Meijer: "Je hebt een trekpaaard nodig die niet alleen trekt, maar ook projecten aan elkaar knoopt. Dat is in essentie het opbouwwerk. Dit staat echter los van de eindvisie van allerlei experts. Je moet daarvoor wel zelf een eindvisie in je hoofd hebben, want zijn er kansen dan moet je onmiddellijk kunnen toeslaan. Zo'n visie is nooit af. Om mensen mee te krijgen in de verandering, moet je zaken zichtbaar maken, want je krijgt mensen niet mee door te wapperen met ambtelijke nota's."

SUBSIDIE ALS MOTOR

Voor alle bovengenoemde activiteiten is geld nodig. Geld dat nodig is om de machine van verandering in gang te zetten. De Meijer staat bekend als dé fondsenwerver van de stad. Hij heeft zijn eigen methode ontwikkeld. Hij begint altijd met een klein evenement en organiseert eerst zelf een paar activiteiten zonder subsidies aan te vragen. 'Eerst vertrouwen bouwen', zegt hij alvorens je hand op te houden. Een belangrijke les is ook dat de opbouwwerker bestuurders van fondsen kent. De Meijer: "Nodig ze uit in de wijk en ga er een langdurige relatie mee aan." Bij de aanvraag voor subsidies refereert hij aan de samenwerkingsverbanden met partners in de wijk en vrijwilligers en zet hij in op het probleem- en kanskarakter van de buurt, waarbij hij het accent legt op de samenlevingsopbouw. Zijn tips: "Houd de aanvraag kort. Geef alleen de kern van het project weer. Doe de plannen en begroting in de bijlagen, zorg tevens voor krantenartikelen en een fotoalbum. Het zijn de eerste stappen om mensen over de streep te halen." Hij adviseert om fondsen allemaal tegelijk aan te schrijven. De Meijer: "Zorg dat je financiële ruimte hebt. Als er een subsidie afvalt het project toch door kan gaan. Laat de (deel)gemeente zonodig een garantie afgeven om de vaart erin te houden."

MISSEN

Zijn grootste blunder in de afgelopen jaren noemt hij zijn ondersteuning als fondsenwerver bij het Nelson Mandelafestival. Dit festival, een paar jaar geleden begonnen door zes Afrikanen op de Dordtselaan, begeleidde Ed de Meijer toen hij tijdelijk werkzaam was op Rotterdam Zuid. De Meijer: "Ik begon met dit festival omdat deze Afrikanen elkaar vertrouwden. Ze wilden iets gezamenlijk ondernemen. Ik ben op hun vraag ingegaan om zo hun binding met Rotterdam te bevorderen. Als je dromen van bewoners waarmaakt krijg je betrokkenheid bij de buurt. Dat zelf creëren en produceren is heel belangrijk. Dat is een totaal andere benadering dan dat je bewoners als een consument ziet van gemakkelijke diensten. Het festival, dat op de Dordtselaan als klein festival begon, slaat aan en maakte in korte tijd de sprong naar het veel grotere Afrikaanderplein. De groep van zes is uitgebreid tot vijftig (Afrikaanse) vrijwilligers, die als stichting het festival organiseren. De Meijer: "Ik zat niet in het bestuur van de stichting, maar vroeg wel subsidies aan en kreeg vijftigduizend euro. De druk op de organisatie nam toe door de hoge verwachtingen van Rotterdam Festivals. Ze wilde het evenement professionaliseren. De eisen die de deelgemeente stelde aan de beveiliging werden hoger. De organisatie verwachtte 15.000 bezoekers op het plein en dat betekende dat twintig procent van het budget gereserveerd moest worden voor de beveiliging. Zo'n hoog aantal had ik zelf nooit genoemd, maar ik had een schatting van 2500 bezoekers gegeven, om vervolgens de deelgemeente voor de beveiliging te laten opdraaien. Want hoe meer bezoekers het festival trekt hoe hoger de eisen." Een andere tegenvaller was het faillissement van de stichting waar de Europese Unie 25.000 euro subsidie aan had betaald. Bovendien hebben de vrijwilligers een festival georganiseerd dat 25.000

2

euro duurder uitpakte dan was begroot. De Meijer: "Wat voor een bittere nasmaak zorgt is dat niemand bereid was om de groeistuip en het hogere artistieke level van het festival te financieren. Participatiefestivals waar bewoners met hart en ziel bij betrokken zijn worden door deelgemeente en gemeente niet gekoesterd. Mijn fout was dat ik in een andere wijk aan het werk ben gegaan en alleen het geld regelde. Maar je kunt niet alleen maar even helpen door een subsidie te regelen. Je blijft verantwoordelijk en moet meeturen. Het festival met haar vele vrijwilligers heeft nu een verlies. Nu maar zien hoe daaraan een mouw te passen."

MEER SLAGKRACHT

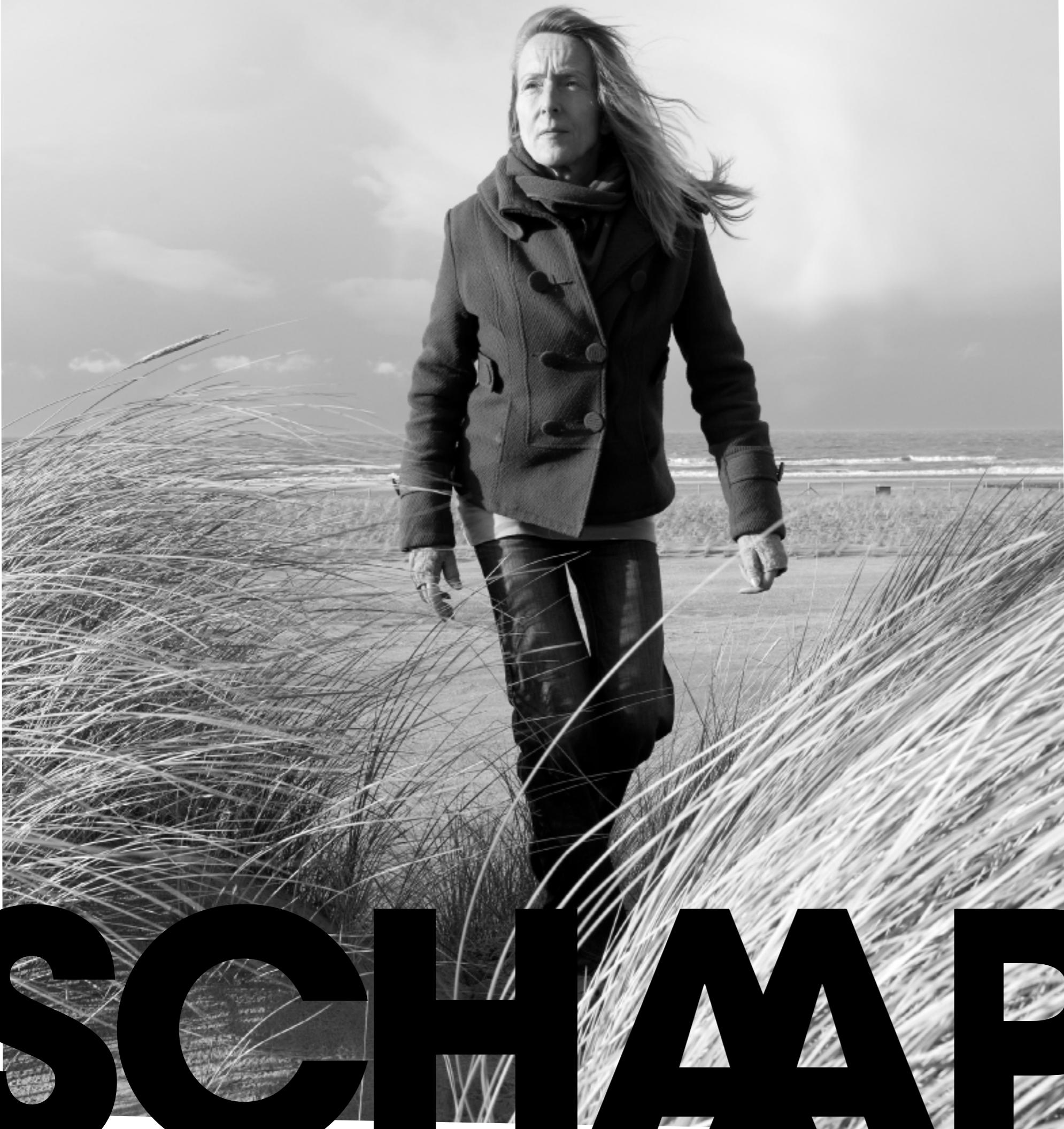
De Meijer heeft de stad de afgelopen dertig jaar zien veranderen, maar ook het opbouwwerk onderging een transformatie. "De schwung is er uit", constateert hij. Het basisopbouwwerk, gericht op de sociale opbouw van de wijk door contacten te maken met bewoners, ondernemers en medewerkers van instellingen, het ontdekken waar problemen en kansen zijn en op een feestelijke manier met elkaar aan de slag, dat is een manier van werken die verdwijnt. Tegenwoordig knipt de overheid alles in aparte opdrachtjes. Het probleem van de huidige generatie managers, bestuurders en opbouwwerkers is dat ze gewend zijn om te werken aan voorbereide zaken in plaats vanuit een visie te werken en op grond daarvan strategisch te handelen. Dat projectmatige werken is de doodsteek voor het opbouwwerk. De senior opbouwwerkers kunnen hun kennis en ervaring niet doorgeven vanwege de projectencarrousel. Jongeren kunnen het vak van opbouwwerker niet

leren, omdat de opleiding niet meer bestaat. Wat de positie van het opbouwwerk verder verzakt heeft is de opkomst van migrantenwerkers, als belangbehartigers voor migrantenorganisaties. Afkomst is daarmee belangrijker dan de kennis van het vak. Momenteel prevaleert het aspect van de werkgelegenheid boven de kwaliteit van het opbouwwerk. Er is weinig aandacht voor analyse en verdieping. Welke problematiek speelt er nu echt in die wijk? Het huidige profiel van opbouwwerkers is gebaseerd op theoretische kennis en niet zozeer op engagement en contactuele eigenschappen. Durven ze mensen aan te spreken op straat of aan te bellen bij mensen om contact met ze te maken? Heden ten dage zit het opbouwwerk achter de computer op kantoor. Terwijl onze kracht juist op straat ligt. Weten wat er speelt en onderzoeken hoe mensen verder kunnen komen. Het gaat om belangrijke zaken: het samenleven met elkaar in wijken die onder druk staan. Dat het talent van kinderen ontwikkeld wordt in plaats dat ze als overlastgevers worden weggezet. Je moet bereid zijn om met die kinderen naar de voetbalvereniging te gaan, maar dan moet je ook die vaders uit de theehuizen durven halen. Zo simpel en zo basaal is het. Dat betekent dat je niet elke opbouwwerker overal kunt neerzetten. Het gaat om de match: de juiste man op de juiste plaats."

Meer slagkracht voor het opbouwwerk is er ook door de juiste allianties aan te gaan. Dat is in de optiek van De Meijer zo min mogelijk vergaderen. "Je bent dan bezig met een papieren realiteit. Beter is het om te kijken waar je partners zitten. Toekomstige bondgenoten herken je aan hun creativiteit, het gevoel dat ze voor bewoners hebben en de ambitie die ze hebben om hen verder te willen brengen. Die bondgenoten kunnen overal zitten: scholen, corporatie, moskee, gemeente-werken, bewoners of de beheercoördinator in de

wijk. Mensen die elkaar vertrouwen en gevoel van verbondenheid hebben kunnen zaken veranderen. Zo'n groep gemotiveerde mensen, met budget en mandaat maakt het verschil in de wijk." Het openbaar debat gaat nu vaak over bange oude mensen en perspectiefloze jongeren. Maar dat is niet waar het over gaat in de achterstandswijken. De kern is dat mensen willen leven in een stimulerende omgeving, die kansen biedt, ruimte geeft, inspireert en dynamisch is. Zo dat je voelt dat je leeft."

SJAN

**SCHELDEN
IS OOK
ENTER-
TAINMENT**

1
Oude Westen
jaren '90

2
West Kruiskade
2008

Sjaan Schaap leerde het vak van basisopbouwwerker in het Oude Noorden. Ze leert hoe ze vage plannen moet omzetten in tastbare ontwerpen en de politiek en media moet betrekken om een idee te kunnen uitvoeren. Ze leert boksen tegen sceptis en wantrouwen. "De onderkant van de samenleving heeft de neiging om zich negatief af te zetten", zegt ze. "Dat komt omdat ze niet zoveel successverhalen hebben. Ik probeer bewoners te verleiden om actief te zijn." Ervaren en nog meer laten ervaren, geloven en vertrouwen opbouwen. "Denk niet dat een prettige samenleving zomaar ontstaat. Verbindingen tussen mensen maken in een samenleving, die zo heterogen is als een stad als Rotterdam, dat kost tijd. Tijdelijke projecten zijn daarom weggegooid geld. Je bouwt er geen duurzame samenleving mee op."

Begin jaren tachtig is er geen werk als Sjaan Schaap de arbeidsmarkt betreedt. Ze wil niet meer naar school. De lessen op de lerarenopleiding Nederlands vindt ze te abstract en ze kiest voor het echte leven. Ze gaat werken als gezinsverzorger en is inpakster in een illegale sokkenfabriek. Maar dat werk valt zwaar tegen. Door gesprekken met Iranese vrienden die gevlogen zijn voor het

bewind van de sjah, gaat ze nadelen over haar positie in de samenleving. "Mijn pa is bouwvakker, maar waarom verdient hij zoveel minder dan een architect?", stelt Schaap zichzelf de vraag. "Zonder bouwvakker toch geen huis!" Ze groeide op in Katwijk met een Rotterdamse moeder, een beetje tegendrade dame, zegt ze nu. "Ik weet nog goed hoe ze in de kerk zat en door de domineerde werd geweigerd om deel te nemen aan het laatste avondmaal, omdat ze geen hoed droeg. Ze zei toen hardop: 'dan sta ik nu op' en ging weg. Ze verzette zich tegen die normerende gemeenschap en ik als dochter voelde de uitsluiting. Mijn positie veranderde van deelnemer aan de Katwijkse samenleving in die van toeschouwer." Sjaan Schaap verlaat Katwijk en heeft na het simpele baantje in de sokkenfabriek weer zin in school. Op zoek naar lucht en ruimte belandt ze in 1979 in Rotterdam op de sociale academie.

INVLOED ORGANISEREN

Rotterdam is een sprong in het diepe, ook door de combinatie studeren en stage lopen. Haar eerste stageplek het Oude Noorden is het toneel waar opbouwwerker Ton Huiskens de scepter zwaaft. Hij leert haar de fijne kneepjes van het vak. Sjaan Schaap: "Hij leerde me hoe je invloed kunt organiseren. Geen inspraak, maar invloed! Hij liet me ook ervaren hoe ik met een project mensen kon mobiliseren. Het was de tijd van de stadsvernieuwing. Hele straten moesten op de schop. Ton Huiskens wilde echter meer dan alleen maar panden opknappen. Hij trok de renovatie breder door ook de voorzieningen in de wijk te verbeteren, zoals het verzorgingstehuis, het jongerencentrum en de binnenterreinen van de woonblokken". Hierdoor schreef hij het plan 'Oude Noorden naar Voren' met zo'n twintig aandachtspunten en gaf daarmee het kader voor de komende jaren. Sjaan Schaap: "Het kader van de stadsvernieuwing was te beperkt. Bewoners waren alleen met het opknappen van hun eigen douche en keuken bezig. Als je het hebt over betrokkenheid en zeggenschap in je wijk kun je veel meer doen. Huiskens organiseerde diverse bijeenkomsten met bewoners om plannen te toetsen en hij was op zoek naar mensen die wat wilden. Als aankomend opbouwwerker dacht ik: 'Hoe gaan we al die pretenties waarmaken?' Maar wat ik constateerde was dat hij daadwerkelijk enthousiasme en betrokkenheid organiseerde. Mensen kwamen op de bijeenkomsten af, omdat ze entertainment wilden worden. Schelden is ook entertainment, maar de kunst is om dat om te buigen. Ik zag dat het hebben van lef belangrijk is voor je geloofwaardigheid. Stond Huiskens op de bühne en lachte een groep vrouwen hem vierkant uit, gaf hij er direct een draai aan: 'Staat mijn gulpen soms open?' Dan had hij niet alleen de lachers op zijn hand, maar ging ook de confrontatie met de zaal aan. Zien mensen dat je lef hebt, geloven ze in je, want dan kom je betrouwbaar over." De sociale academie werd in die tijd gedomineerd door geïngageerde Marxisten en communisten. Sjaan Schaap vond dit voornamelijk theoretisch idealisme. "Als kind uit een arbeidersgezin wist ik dat een begrip als solidariteit ingewikelder was dan werd voorgesteld. Bij Ton Huiskens zag ik de betekenis en de vertaling van je echt ergens mee verbinden. Naast engagement werden er ook concrete resultaten geboekt."

Havenloods Dinsdag 21-7-92
Totaalplan voor winkelstraten moet verkeersproblemen verminderen
Bewoners willen bij herinrichting West-Kruiskade veiliger maken

door EVRI

HET OUDE WESTEN
De West-Kruiskade ondergaat binnenkort een flinke gedaanteverwisseling. Tenminste als de herinrichtingsplannen van de dienst ROVV (Ruimtelijke Ordening Verkeer en Vervoer) doorgaan. De herinrichting van de West-Kruiskade is onderdeel van een totaalplan voor alle grote winkelstraten in Rotterdam-West. Dit totaalplan wordt begin oktober aan de gemeenteraad gepresenteerd. Afgelopen woensdagavond spraken bewoners uit het Oude Westen over de nieuwe plannen voor de West-Kruiskade tijdens een bewonersvergadering van de Aktiegroep Het Oude Westen. Op 14 september volgt er een bijeenkomst voor de winkeliers.

Wie de West-Kruiskade wil oversteken krijgt vaak met een onoverzichtelijke en gevaarlijke verkeerssituatie te maken. Winkeliers hebben voortdurend problemen bij het laden en lossen en ondanks de verhoogde trambaan staat de tram regelmatig vast vanwege dubbel (en tweedubbelt) geparkeerde auto's. Het voorstel van ROVV is de stoepen te verbreden, een aparte fietsstrook te creëren, en brede en veilige 'eilanden' voor de

vallen, zodat de tram weer op dezelfde hoogte komt als het overige verkeer.

Op de fe Middeilandstraat vanaf het Kruispunt tot aan de Hengouwerlaan verandert er weinig, daar wordt alleen de fietsstrook doorgetrokken.

Deze maatregelen zijn in sommige opzichten een verbetering, vindt Petra van der Berg van de Aktiegroep Het Oude Westen. "Het herinrichtingsplan kan niet los worden gezien van een behoorlijk voorstel voor de West-Kruiskade. Er moet in worden vastgelegd hoe en of de nieuwe plannen ook kunnen worden gehand-

tochen moet beter geregeld worden. Bovenvoorbeeld door laad- en loszonen in te stellen waar 's-ochtends kan worden gelost en 's middags kan worden geparkeerd."

De aktiegroep is blij met het plan voor een aparte fietsstrook. "Op een fietsstrook mag niet worden geparkeerd en zelfs niet worden stilgestaan. Auto's die dit toch doen riskeren een boete van 100 gulden", zegt Petra van der Berg. "Op initiatief van de aktiegroep zal in het najaar via de Wetenschapswinkel van de Erasmus-

onderzocht. Petra van der Berg: "Wellicht is de openingstijd van een parkeergarage of de instelling van een boodschappendienst een oplossing voor de problemen. Te vaak blijken mensen voor het halen van een krantje of een pakketje de auto te pakken. De uitkomst van het onderzoek naar de mobiliteit is dus ook voor het herinrichtingsplan van belang."

Fietspad

Tijdens de bewonersvergadering bleek dat een aantal bewoners liever een fietspad had gezien in

HET SPEL EN DE POLITIEK

De afsluitende bijeenkomst in het Oude Noorden, voor het vaststellen van de twintig prioriteiten voor de wijk, trekt 450 bewoners! Voor de uitvoering van het plan weet Huiskens ook bewoners te strikken: één vaandeldrager per item. Deze trekkers werken ieder een item uit. Schaap leert dat je met enthousiasme alleen geen verandering teweeg brengt. Politieke steun is onontbeerlijk is. Huiskens nodigt twee invloedrijke wethouders uit, Den Dunnen en Van der Have, om te praten over de verbeteringen in de wijk. Al snel bemerkt Sjaan Schaap dat de inhoud van het gesprek niet zozeer invloed genereert, maar het spel er om heen cruciaal is. Over de setting en de opbouw van het gesprek heeft Huiskens nagedacht. Schaap: "We hadden een zaal, de toenmalige ruimte van de Projectgroep Oude Noorden, waar in het midden een ovale tafel stond waar aan de ene kant bewoners zaten en er tegenover plek was voor de twee wethouders. Toen de heren zaten, gingen er ook bewoners om de tafel heen staan: er naast en achter. De vaandeldragers presenteerden hun plan, maar hoorden voortdurend nee op hun voorstel. Ze werden steeds emotioneler en de spanning steeg. Huiskens vertaalde die spanning en reclameerde:

onmogelijk", zegt Uwe Sorensen van ROVV. Hij stelt dat de aanleiding voor het herinrichtingsplan niet alleen de verkeerssituatie is, maar ook de plannen van de RET om de trammasten te vervangen. Ook het aflopen van de bouwactiviteiten vroeg om nieuwe verkeersmaatregelen. Het ROVV wil de gelegenheid aangrijpen om het straatmeubilair meer te combineren. Zo worden straks de masten van de RET ook gebruikt voor de openbare verlichting.

Wonder

"De bomen vormen nog een probleem. We willen de verlichting, masten en bomen zoveel mogelijk op elkaar afstemmen. Een aantal bomen is nu al slecht, het is een wonder dat ze nog groen zijn. Die worden gekapt. Een aantal nog goede bomen wordt verplaats. Of ze dan terugkunnen op de West-Kruiskade is de vraag, in ieder geval worden er na de herinrichting weer (passende) bomen terug geplant", belooft Sorensen.

Financieel is het herinrichtingsplan nog niet rond. Eerst zal het sub-college Buitenumruimte (college van Buitenumruimewethouders) zich op 7 oktober over het totaalplan voor de winkelstraten in West buigen waarna de gemeenteraadscommissie Milieu, Buitenumruimte, Verkeer en Vervoer zich een oordeel zal vormen. Het plan voor de West-

1
West Kruiskade
2008

2
Vierambachtstraat
2003

"U zet het pistool op onze borst." Daarmee gaf hij in één zin aan wat alle aanwezigen voelden. Maar er moet nog iets gebeuren, want ik wist al dat je als opbouwwerker niet met lege handen zo'n bijeenkomst kunt verlaten. Wat ik zag was een harde confrontatie, waarin het niet in eerste instantie om de inhoud ging, maar wie wat te zeggen had over de wijk. Met de opmerking: 'Als je als wethouder komt, moet je ook wat brengen!', pakte Huiskens het gezag van de wethouders af en liet hij duidelijk blijken dat bewoners en hun inzet serieus genomen moesten worden."

LUDIEKE ACTIES

De eis van bewoners in het Oude Noorden was goede en betaalbare woningen. Schaap kreeg als taak het runnen van het huuractiecomité. Ze heeft inmiddels door dat entertainment en het betrekken van de politiek belangrijke ingrediënten zijn om ideeën om te zetten in meer omljende plannen. Maar om aandacht te krijgen is meer nodig dan een beleidsnota. Slogans als 'Jokon S. we willen jou', zetten haar aan het denken. "Niemand die de zin begreep, maar het bleef hangen, omdat je dacht: wat is dit?" Slogans en ludieke acties behoren tot het standaardrepertoire van het opbouwwerk in Noord. Schaap gebruikt deze tool ook voor haar huuractiecomité. Ze pakken het gebouw van de woningbouwcorporatie in en voorzien het

van een mooie strik. Schaap informeert de pers. Nog meer spektakel ontstaat als PWS (PatrimoniumWoning Stichting) in de vorm van een pop aan de schandpaal staat en ze met een geluidswagen door de wijk rijden met de slogan: 'slechte huisbaas, hoge huren'.

Ook in de particuliere sector is van alles mis, zoals bij immigranten die kamers verhuren aan nieuwkomers met een zelfde etnische achtergrond. Een pension in de Erasmusstraat, waar Javaanse en Hindoestaanse vrouwen en kinderen onder zeer miserabele omstandigheden wonen tegen hoge huren, trekt haar aandacht. Tot haar verbijstering is de huisbaas een docent die in Middelland lesgeeft op een lagere school. Schaap: "Wij flyerden op het schoolplein van de school waar hij lesgeeft met teksten als: weet u dat meester Khan illegaal kamers verhuurt aan moeders met kinderen? Op het plein wordt hij geconfronteerd met onze actie en daar maken we dan weer foto's van voor in het archief. Zeg maar de publieke schandpaal. Ze zegt het lichtbeschaamd nu ze aan die periode terugdenkt. Stagiaire Schaap, op zoek naar gerechtigheid, bezoekt ook de kwetsbare huurders in de Erasmusstraat. Ze is tot haar grote schrik zelfs getuige als de huisbaas Khan bij één van de vrouwen binnendringt en haar verrot scheldt. De maat is vol. De vrouwen en Sjaan Schaap lopen gevaar. Na ingrijpen van stagebegeleider Ton Huiskens kunnen de vrouwen verhuizen naar Crooswijk en de dienst logementverordening sluit het pand in de Erasmusstraat.

1

'Mensen kunnen niet leven in nota's, het gaat om vragen die in buurten spelen' **Wijkbeheer staat op de rails, 'maar we zijn er nog lang niet'**

door
MICHAEL STEKELBURG

ROTTERDAM — Hoewel de kop eraf is wat betreft het wijkbeheer in Rotterdam, is het zeker nog geen tijd om voldaan achterover te leunen. Dat was de toon van de discussie die werd gevorderd tussen 'stelefiguren' uit het wijkbeheer, afgelopen zaterdag op de Dag van de Sociale Vernieuwing in Gebouw Odeon. Het grootste probleem is dat alle partijen zich moeten aanpassen aan de nieuwe manier van beleidvoering en -uitvoering. „De problemen in de stad worden steeds meer op straatniveau geformuleerd”, zo vatte wethouder Vermeulen de veranderingen in Rotterdam samen.

Vermeulen was een van de gasten in een talk-show, die onderdeel was van het programma „Mensen kunnen niet leven in nota's. Het gaat om vragen die in wijken en in buurten spelen”. vervolgde hij zijn betoog. „Men-

Een talk-show met 'stelefiguren' uit het wijkbeheer was onderdeel van de Dag van de Sociale Vernieuwing.
Foto: LEIJENDERS

sen moeten zich gaan organiseren op straatniveau en het bestuur moet zich hieraan aanpassen.“ Dit laatste blijkt niet altijd even eenvoudig. „Ambtenaren moeten in de toekomst vooral deelgemeentegeiter gaan werken”, zette Rein Boersma van Gemeentewerken uit. „Het kan niet meer zo zijn dat een dienst zich achter een wethouder verschuilt.“

Niet zeuren

Joop van de Weg is als bewoner actief in het Eye-Eye-project in

zijn ingesteld. Men moet wel serieus worden genomen“ Rein Boersma herkende het probleem: „Je moet constant bijsturen”, zo ziet hij de taak voor de gemeentelijke diensten in de toekomst.

Vermijden

Niet alleen het contact tussen bewoners(-organisaties) en overheid moet worden verbeterd, maar ook binnen de overheid dient er nog het een en ander te worden opgelost. „De kunst zal zijn bureaucratisch geweld te vermijden”, waarschuwt de even aangeschoven staatssecretaris en toekomstige PvdA-leider in Rotterdam, Hans Simons. „We moeten proberen tradities en machtsstructuren te vermijden.“

Hiermee sneed Simons een ander probleem aan, namelijk de bestuurlijke vernieuwing, die hand in hand gaat met sociale vernieuwing. Hoe gaat de toekomst taakverdeling eruit zien tussen het kleine zenitcentrum op Coolsingel en de 11 (toekomstige) deelgemeenten? Wie gaat dat doen? „We moeten al daags decentraliseren dat in de drievierdeel van mensen belangrijk. Dat wil zeggen onderwijs, de vrijheid op straat, de ouderenzorg, enzovoort”, gaf de staatssecretaris alvast een voorzet.

band een lans voor de eenvoud van het bestuur. „Het is nu zo dat je eerst twee besturen en vier geldpotjes langs moet om iets van de grond te krijgen”, hekelt de Eyckenbroek het huidige beleid. „Hoe bepaalde potjes worden besteed is vaak een zaak van toeval. Een investeringsbudget moet uit één pot komen“, zo zag hij de ideale situatie.

Zo bleek iedereen tijdens deze discussie over het wijkbeheer in Rotterdam en in het verlengde daarvan de Sociale Vernieuwing zijn eigen problemen te hebben. „We moeten alert blijven, want we zijn er nog lang niet met het wijkbeheer”, vatte gespreksleider Wil van der Hoek de discussie dan ook samen.

COALITIES SLUITEN

Een opbouwwerker moet meer doen dan alleen de basis opbouwen, de politiek betrekken en publiciteit genereren bemerkt Schaap. „Wil je echt een wijk ontwikkelen dan moet je coalities sluiten met andere organisaties. Dat zijn vooral de organisaties die ook op zoek zijn naar nieuwe mogelijkheden en kansen.“ Ze leert hoe ze een coalitie kan aangaan met anderen. Schaap: „Dat moeten wel organisaties zijn op sleutelposten, want je moet druk kunnen opbouwen naar politiek en bestuur.“ Een thema van het plan Oude Noorden naar Voren is het bouwen van een nieuw verzorgingstehuis waar Oude Noordelingen voorrang hebben. Een groepje van zes enthousiaste ouderen fungereerde als trekker van het plan. Een extern deskundige (een bouwkundige) ondersteunt hen bij de ontwikkeling. Maar er is meer nodig. Schaap: „We betrokken de ouderenzorg bij onze plannen, Humanitas, het Dienstencentrum en de Dagopvang ouderen. Ons doel: het bouwen van het beste verzorgingstehuis van Nederland. De coalitie was er, maar we hadden geen geld. We genereerden zelf startkapitaal door het organiseren van een tweedehandsmarkt. Een oproepje in de krant leverde een hoop zoiets op, goed voor een omzet van zeshonderd gulden. De eerste zeshonderd was binnen en we vroegen de wethouder om aanvullend budget. Met dit bedrag konden we vervoer huren om bij andere tehuizen ideeën op te doen. Met een bus vol ouderen reden ze langs diverse verzorgingshuizen. De abstracte plannen werden tastbaar doordat de architect van Humanitas een ontwerp maakte. Sjaan: „Dat geeft energie om door te pakken. Na vijf jaar stond in Noord het Jan van der Ploeghuis.“

2

speelt het opbouwwerk een belangrijke rol in. Mensen komen niet alleen om te klagen, maar ook om wensen en verlangens kenbaar te maken. Voor het aanbrengen van samenhang op alle niveaus is leiding nodig. Ook op dat kleine schaalniveau van straat of buurt. Als opbouwwerker moet je je daarom verbinden met mensen met bepaalde idealen. En dit verbreden naar en met mensen die slechts klagen. Delen in gezamenlijk behaalde successen en ervaren dat jouw stap het verschil maakt, zorgt voor weerbaarheid maar ook voor vertrouwen in elkaar, dus in de samenleving.“

VOORKOM NEGATIEF IMAGO

Al datgene wat Sjaan Schaap heeft geleerd in het Oude Noorden brengt ze in praktijk in het Oude

Westen, waar ze als opbouwwerker aan de slag gaat. Het is de wijk die grenst aan de voorzijde van het Centraal Station. Een wijk met junkies, dealers en vele immigranten uit alle delen van de wereld. Oude Westenaren zijn tolerantie bewoners die de neveneffecten van de grote stad accepteren en niet zeuren. Van een reguliere junk worden ze niet warm of koud. „Wanneer ze gaan klagen dan is er echt iets aan de hand“, stelt Sjaan Schaap. Perron Nul sluit en de zwerm dealers en verslaafden strijken neer in het Oude Westen. De bewoners komen in opstand als de politiek geen maatregelen neemt tegen het vestigen van een dag- en nachtopvang in de wijk. Schaap: „Dit vinden bewoners onacceptabel, omdat er al zoveel opvang in de wijk zit, zowel legaal als illegaal. Voor mij was het onmogelijk om zo'n ambtelijk besluit door de strot van de bewoners te duwen. De overlast vermindert namelijk niet als er een dag- of nachtopvang wordt geopend.“ De bewoners zijn bang voor een negatief imago, zoals dat van de wijk Spangen. De Spannenaren haalden regelmatig het landelijke nieuws met demonstraties of het omgooien van auto's van Franse drugstoeristen. Sjaan: „Het optreden liet de pers zien als een pure wanhoopsdaad. Dat wilden bewoners in het Oude Westen niet. Wanneer je constant als criminale wijk in de publiciteit komt, gaan mensen zich angstiger voelen. Alle krachten die positief trekken uit de wijk de weg. Dat

OPBOKSEN TEGEN SCEPSIS

Scepsis, ongeloof, maar ook boze bewoners komt Sjaan Schaap regelmatig tegen als beginnend opbouwwerker, maar ook in haar huidige beroepspraktijk. Het is een deel van de maatschappij die ze begrijpt. „De onderkant van de samenleving heeft de neiging om zich negatief af te zetten. Dat komt omdat ze niet zoveel succesverhalen hebben. Ik kom er zelf uit en herken het mechanisme. Die mensen zijn niet dommer omdat ze uit een lagere sociale klasse komen. Ik bewonder ze juist om hoe ze hun leven dragelijk weten te maken en om hun weerbaarheid. Dat herken ik gelijk. Ook bij kinderen. Ze zijn gescreveerd. Ze laten niet het achterste van hun tong zien, want dat kwalificeert ze ook direct. Maar je verliest de grip op het leven als je je alleen maar afzet. Het is een vorm van slachtofferschap. Het opboksen tegen scepsis en negatieve krachten vind ik dan ook een van de zwaarste taken van het opbouwwerk. Ik weet uit ervaring dat deelnemen aan de maatschappij weerbaarder maakt, dan aan de zijlijn blijven staan om toe te kijken. Door deel te nemen aan de maatschappij kun je je angst ervoor nuanceren. Het leven in de stad is ingewikkeld door de heterogene samenstelling. Hoe heterogener de samenleving hoe belangrijker het is om op klein schaalniveau samenhang aan te brengen. Daar

PROJECTEN ALS DOEKJE VOOR HET BLOEDEN

Het kunnen vangen van signalen van bewoners, daarmee aan het werk gaan, coalities smeden met andere organisaties, de politiek betrekken en publiciteit genereren, dat is volgens Sjaan Schaap de basis van het opbouwwerk. Het staat haaks op de huidige trend van projectmatig opbouwwerken, betoogt ze. Zij legt het verschil als volgt uit: „Je moet in het gebied aanwezig zijn waar je werkt. Je moet die wijk voelen en ruiken: de geschiedenis en haar bewoners kennen. Die bewoners moeten jou ook weer weten te vinden. Bij het projectmatig werken richt je het zoeklicht tijdelijk op een detail in die samenleving. Dat werkt alleen goed als er samenwerking is met de gebiedsgebonden werker en er zo mogelijk ook middelen zijn voor continuïteit indien gewenst. Je deelt de kennis en de historie van het gebied met bewoners. Je beschikt over een netwerk in de wijk, zowel in de diepte als

1
West Kruiskade
2004

2
Portiekgesprekken Oude Westen
1992

3
Jan vd Ploeghuis Oude Noorden
1994

1

2

3

de breedte en kent de context. De overlast van jongeren is zo'n thema. Als opbouwwerker ontdekte ik dat er grote problematiek schuilgaat achter die overlastgevers: schoolverlaters, drugsgebruik en eenzaamheid. Daar kun je als opbouwwerker mee aan de slag, want het is een van de grote opgaven in de wijk. Dat is van een andere orde dan even een aantal uur regelen voor de aanleg van een sportplein als tijdelijk project. Projectopbouwwerk is een middel om tijdelijk geld weg te zetten. Een financieel verhaal voortgekomen uit bezuinigingen en de trend om snel te scoren. Maar dat is een schijnwerkelijkheid. Hoe is het mogelijk dat in een samenleving, die steeds ingewikkelder wordt, de basisinfrastructuur uit de wijk is wegbezuinigd? De huismeesters zijn verdwenen, de wijkkantoren van de woningbouwcorporaties zijn er niet meer en een groot deel van maatschappelijk werkers en opbouwwerkers zijn wegbezuinigd. Wat overblijft zijn projecten waarvoor we uren schrijven."

Wat we nu zien is dat de hardheid het in de samenleving wint en dat we de grip dreigen kwijt te raken. Er is een binnenstad vol verongelijkte boze jongeren, die niet verbonden zijn aan Rotterdam. Ik zie het aan de leerlingen in mijn klas. [Sjaan Schaap geeft ook Nederlandse les op een middelbare school]. Een van haar leerlingen geeft een presentatie en kiest als onderwerp het leven in Marokko." Na haar lezing vraag ik haar: Wat is je vaderland/moederland? Ze antwoordt vol afgrisen: "Pffff dat Nederland. Dat is helemaal niets. Tuurlijk is Marokko mijn vaderland." Ik wil de klas laten nadenken en antwoord: "Bouchra. Je leeft hier, je eet hier en je ademt hier de lucht in. Nederland, dat is je land. Niet Marokko waar je de mensen niet kent, de taal niet spreekt en waar je hooguit zes weken per jaar bent". Haar probleem is dat ze zich niet verbonden voelt met dit land. Ze is niet trots op haar stad. Als je dat niet bent, dan is het risico groot dat je je eigen nest gaat bevuilen. Dat is een aspect dat beleidsmakers niet zien. Voor het creëren van die verbintenis is een omslag in denken nodig, gebaseerd op een verandering van mentaliteit. Ervaren, ervaren, geloven en groeien en opvoeden. Is er geen geloof, is er geen vertrouwen en dan winnen per definitie de sterken. Dat zijn meestal niet de besten. Een samenleving heeft leiding nodig ook op microniveau. Denk

niet dat het zomaar ontstaat. Wat beleidsmakers onvoldoende zien, is wat er voor nodig is om verbindingen in de samenleving te kunnen leggen. Er is ruimte nodig om te kunnen inspelen op onvoorzienere situaties. Tijdelijke projecten zijn daarom een doekje voor het bloeden en uiteindelijk weggegooid geld. Je bouwt er geen duurzame samenleving mee op."

KOESTEREN VAN RELATIES

Na dertien jaar werken in het Oude Westen vertrekt Sjaan Schaap naar de andere kant van de stad: Oosterflank. Het is een Rotterdamse nieuwbouwwijk vol gebouwd met een gezinswoonwoningen en lage appartementcomplexen. De wijk ligt in de deelgemeente Prins Alexander en grenst aan het grootste winkelcentrum van Nederland: Alexandrium. Oosterflank is een heel andere wijk dan het Oude Westen. Hier woont vooral de nette middenklasse van middelbare leeftijd. Het zijn alleenstaanden of ouders met opgroeiende kinderen. Ze beginnen van voren af aan met de lessen van Huiskens in haar mentale rugzakje. Samen met bewoners stelt ze een tien puntenplan op. Een van de aandachtspunten is de herinrichting van het Semiramispark. Het is een compleet verwaarloosd park, moerassig en vervuild. De gemeente is aan de slag met de Wijkaapkak en Sjaan Schaap weet dan dat er op termijn geld vrijkomt. Ze kiest er voor in plaats van tiend punten tegelijk aan te pakken te focussen op een aspect van het tiendpuntenplan: de herinrichting van het park. Dit om sneller resultaten zichtbaar te maken. Ze heeft een groep van circa 25 bewoners nodig om de zaak vlot te trekken en sprekt mensen in het park aan, belt bij mensen thuis aan en lobbyt overal met de vraag: Doe je mee? Sjaan Schaap: "Dat viel in het begin niet mee. Bewoners reageren gelaten met opmerkingen: 'Ja meid, dat park ligt er al jaren zo bij. Dat wordt nooit meer wat'." Toch komt er schot in de zaak, omdat de bewonersgroep een achttal uitgangspunten opstelt en hierover het gesprek aangaat met de deelgemeente. Sjaan Schaap licht toe: "Zo'n plan wordt kwalitatief beter, want gebruikers letten op andere zaken dan een ontwerper. Plannen zijn beter doordacht en getoetst op de consequenties van de uitvoering."

De groep komt tijdens één van de bijeenkomsten met de ontwerpende ambtenaar met een wenslijstje. Sjaan Schaap: "Die ambtenaar houdt direct de boot af en zegt doodleuk: 'Wat jullie willen kan niet. Dat is veel te duur.' Sjaan gepukt en gemazeld in het uitoefenen van invloed, stuurt direct bij door te vragen op basis waarvan de ambtenaar dit ordeel velt. 'Dat gaf de bewonersgroep ruimte en moed om verder te gaan. Geld is nooit het echte probleem. Het echte probleem zit 'm veel meer in inzet en betrokkenheid. Van bewoners, maar ook van ambtenaren. Vaak is 'geen geld' een standaardreactie. Dat stelde ik aan de orde. Je moet er natuurlijk wel voor zorgen dat de relatie met alle betrokken partijen goed blijft."

GRENZEN DURVEN TREKKEN

Voor de tweede bijeenkomst met de ontwerper gaan bewoners zelf aan de slag en maken een nieuwe plattegrond van het park. Een van de bewoners is een bioloog en die ontwerpt het beplantingsplan. Bij die tweede bijeenkomst is er weinig belangstelling voor de inbreng van bewoners en de ontwerper van dS+V komt met schetsen van een nieuw plan. Voor Sjaan is dit een teken aan de wand. De ontwerper komt met een schets voor een plan, is dit dan ook de basis voor het definitieve plan? De ontwerper belooft dat hij de wensen van bewoners mee neemt in zijn schetsontwerp en zal twee maanden later zijn plan ontvouwen. Tot ieders verbazing ligt er in die koude februarimaand geen plan. De ontwerper geeft een diapresentatie. De rapen zijn gaar. Is dit een afleidingsmanoeuvre? Sjaan Schaap: "We verwachten een plan, maar we kregen een diashow voorgeschoteld. Was dit bedoeld om zijn eigen ideeën door te drukken? Mooi hoor zo'n modernistisch park, maar wat heeft dat met de plannen en wensen van de bewoners te maken?" Voor de bewoners en Schaap is de grens bereikt. Ze willen geen kunstenaar als ontwerper, maar een ontwerper die zich dienstbaar naar de bewoners opstelt, wil luisteren en op basis van argumenten aangeeft wat wel en wat niet kan. De ambtenaar is niet langer welkom en hij wordt vervangen door een ontwerper die medenkt en de uitgangspunten van de bewoners verwerkt in het nieuwe plan.

Het idee is uitgewerkt in een plan. De volgende stap is het creëren van een draagvlak: Sjaan kiest voor de formule: activiteiten organiseren, publiciteit genereren, zoveel mogelijk bewoners betrekken alsmede de politiek. Schaap: "Het draagvlak voor de herinrichting moet ik zichtbaar maken en ik moet leuke activiteiten organiseren in het park om geld los te weken. Voor de herinrichting was te weinig geld voorhanden en ik wilde via de media aandacht om zo het budget te verhogen. Het was februari en ijskoud. In die omstandigheden moesten we laten zien dat we het park koesterden. Ik associeerde dat koesteren met ommarmen en verwarmen en kwam op het idee om een meterslange sjaal op te hangen in het park, tijdens 'De dag van de verwarming en de omarming van het park'. Bij de werkgroep op bezoek gooide ik het balletje op: 'We gaan het park inpakken met een shawl en om de daad bij het woord te voegen, trok ik een gebreide shawl van een meter uit mijn tas! Bewoners reageerden op Schaap: 'Je bent hartstikke gek!' Ik deed een oproep in de lokale pers voor bollen wol en zocht contact met dames uit het 55+ complex de Hoeksteen. Daar zitten vrouwen die kunnen breien als de beste. Door dat oproepje in de huis-aan-huiskrant kwamen er honderden bollen wol binnen. Mijn werkplek werd als het ware een wolwinkel. Tegen al mijn contacten zei ik dat breien de oplossing kon zijn voor het tekort aan geld. 'Binnen enkele weken was er een 45 meter lange shawl gebreid en stond er een groot interview in de krant. Toen kwam de zaak in een stroomversnelling. Mensen belden uit Zevenkamp, Hillesluis en zelfs iemand uit Zwitserland. Ze gaven niet alleen bollen wol, maar er waren inmiddels zo'n tachtig mensen aan het breien. Binnen no time stond de teller op vijfhonderd meter shawl. Ik kreeg het Spaans benauwd: Hoe gaan we dat ophangen: honderden meters gebreid wol?'

Dames in de Hoeksteen hebben plezier in het breien. De sjaal zal later worden opgeknapt en in Oost-Europa worden weggegeven. FOTO PETER MOLKENBOER

Verwaarloosd park opgewarmd met wollen breiwerk Een sjaal van 500 meter

ROTTERDAM

Dag in dag uit zijn ze in de weer, de breienige dames van serviceflat de Hoeksteen in de Rotterdamse wijk Oosterflank. Gewapend met twee breinaalden zijn ze bezig met het voltooien van hun missie: een sjaal met een lengte van vijfhonderd me-

ter. Met de bontgekleurde sjaal wordt 13 februari het Seminarismpark in de wijk symbolisch opgewarmd. Bewoners willen dit parkje een beetje uit de hand gelopen, dat breien, lacht ze. „Maar het verveelt nooit.”

De sjaal heeft momenteel een lengte van een kleine vierhonderd

meter. Nog honderd meter, weet ook de 77-jarige Sell Schnitzler, bewoonster van de Hoeksteen. „Het is warmd. Bewoners willen dit parkje een beetje uit de hand gelopen, dat breien, lacht ze. „Maar het verveelt nooit.”

De sjaal wordt na de onthulling in stukjes opgeknapt, om de dekens van te maken voor Oost-Europa.

Doel hiervan is dat de politicus aan de slag gaat en in de (deel)gemeenteraad gaat lobbyen en zijn ambtenaren opdracht geeft het plan verder uit te voeren. Sjaan Schaap: "De kunst is om in samenspel met de ambtenaren extra potjes geld te vinden. Bij projecten als 'Kindvriendelijke wijken' komt geld los, evenals bij een project als 'Groene Duimen'. Voor mij is de kern van het opbouwwerk dan ook: betrokkenheid genereren, plannen concretiseren en geloof en vertrouwen opbouwen. Eigenlijk is het niet meer en minder dan bewoners verleiden, die stap te zetten die ze niet uit zichzelf zullen zetten. Daarvoor is het nodig om flexibel in te spelen op vragen uit de omgeving en beweging te maken. In organisatieterminen noemen ze een organisatie die zo werkt een adhocratie, leerde ik ooit van Mintzberg een alom gerespecteerde organisatiedeskundige."

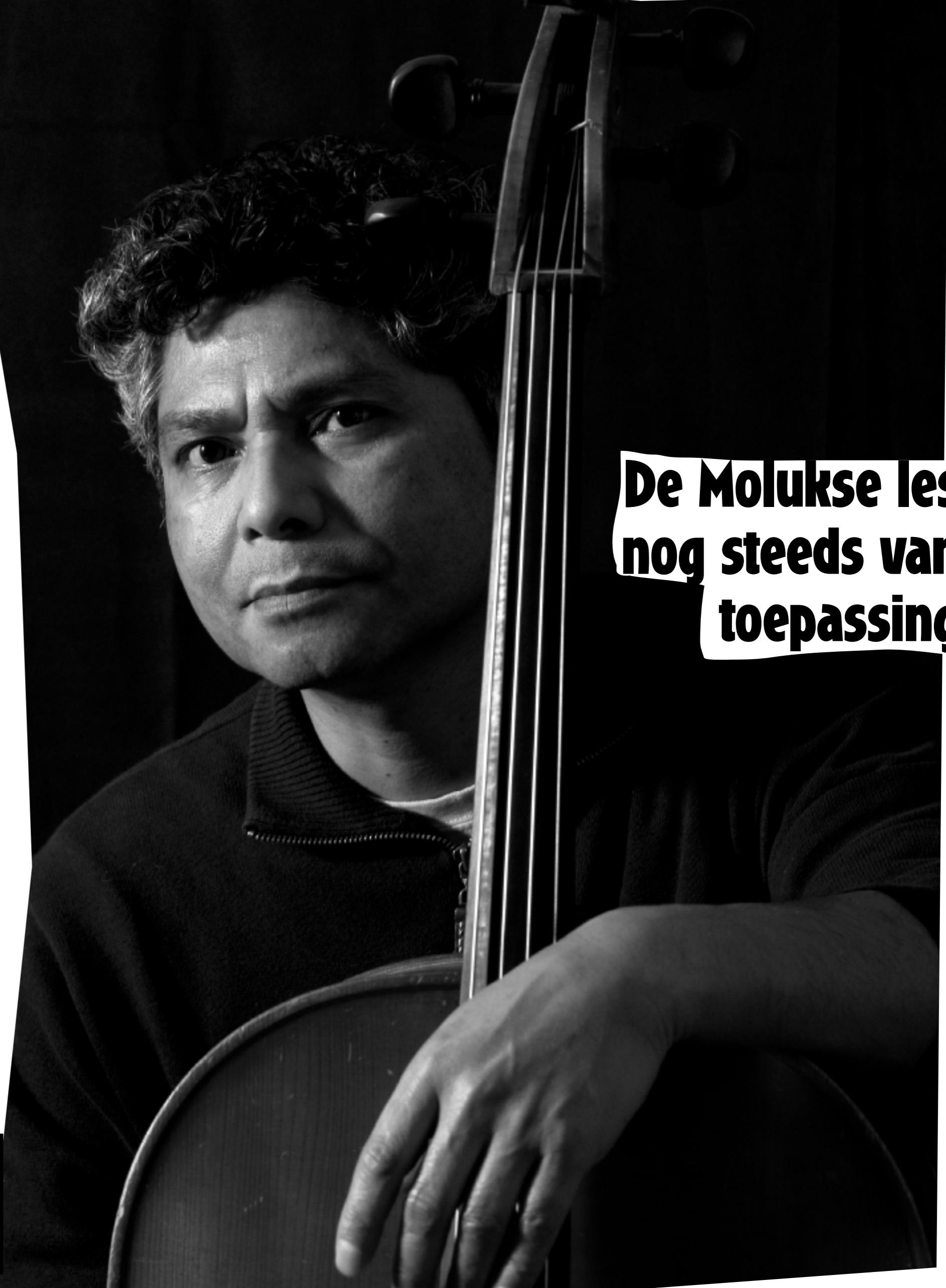
ADHOC-CRATIE

Een groot aantal vrijwilligers en schoolkinderen richten het park in. De media opgetrommeld via een persbericht zijn massaal gekomen: radio, tv, en landelijke en regionale kranten. Een kleine vierhonderd man zijn in het park. De ambtenaar die het parkplan heeft ontworpen en vier vrouwen die veel hebben gebreid krijgen een ridderorde evenals de portefeuillehouder.

Haumahu

g
g
g

z
z
z

**De Molukse les
nog steeds van
toepassing**

1

Noes Haumahu groeide op achter het prikkeldraad van het voormalige concentratiekamp Vught, dat vanaf 1951 fungeert als opvangkamp van de Molukse gemeenschap. Opgroeien in een totaal geïsoleerde omgeving, los van de Nederlandse samenleving, laat zijn sporen na. De Molukkers verbonden zich niet met de samenleving waarin ze woonden. Want ze waren hier tijdelijk en droomden over terugkeer naar de vrijstaat Molukken. Een deel van zijn Molukse vrienden ontwikkelde zich tot radicalen, een deel ging aan de drugs en een deel wilde een plek veroveren in de Nederlandse maatschappij. Noes wilde de buitenkant van het kamp zien, de wijde wereld verkennen en vocht tegen de desintegratie. Dertig jaar later zijn de vrijheidsstrijders van toen het toonbeeld van geslaagde integratie. Hun geschiedenis vertoont parallelle met de immigrantengroepen van nu, zoals Marokkanen en Antillianen. Het migrantenopbouwwerk (destijds minderhedenopbouwwerk) speelde een rol bij het oplossen van de problemen. "Je weet precies wat er speelt en de doelgroep maakt jou als opbouwwerker niets meer wijs." De lessen uit zijn eigen verleden past hij nog steeds toe in zijn Rotterdamse opbouwwerkpraktijk. De verkleuring en verjonging van de wijken leidt tot spanningen. Vooral oudere wijkbewoners reageren hier angstig op. Niets nieuws voor Noes. Hij herkent de angst voor de vreemdeling.

34

Ontstaan van excessief gedrag

"Je afsluiten voor de samenleving waarin je woont heeft gevolgen voor je opstelling als mens", weet Noes Haumahu uit eigen ervaring. Hij zegt: "Het niet binden leidt op alle fronten tot excessief gedrag. Onaangepast en agressief gedrag dat uitzet in een niet in de hand te houden horde jongeren." De politie trad hard tegen ze op. De mobiele eenheid (ME) werd regelmatig op ze afgestuurd. Zo klein als Noes was ging hij met zijn vriendjes direct op elk incident met de politie af. Haumahu: "Er kwam een golf van agressie over me heen, zodra ik het gezag ontwaarde. Dat was de vijand! Dit was ons gebied! Oprollen! Hij verklaart die agressieve sfeer van de Molukse jongens door de geschiedenis. "Onze vaders waren destijds soldaten in het Nederlandse leger. Tucht en discipline, daar draaide het in onze opvoeding om. Als kind werd ik ook 'soldaat'. De confrontatie met de macht is onderdeel van de vorming. Met stenen gooien en uitdagen. In die sfeer hoort klappen krijgen erbij, want zo leer je te incasseren, maar ook verdedigen en vooral terug te slaan. Die strijd met de macht is een vorm van volwassen worden.

Het strijden tegen de macht blijft niet zonder gevolgen. Op jonge leeftijd werd hij opgepakt door de politie en zat hij een nacht in de cel. Thuis werd hij ook hard aangepakt op zijn buitensporig gedrag. Met de kop tegen de muur was een normale straf. Bij diefstal, de ergste misdaad binnen de Molukse gemeenschap, moest hij van zijn vader zijn hand in het vuur steken. "Door die pijn ging ik nadenken. Is stelen goed of niet? Wat doe ik mijn familie aan?" Thuis is er sprake van strenge hiërarchische verhoudingen en binnen de Molukse gemeenschap mag je als kind alleen praten als je iets uitdrukkelijk wordt gevraagd. Haumahu: "Voor je ouders ben je wel belangrijk, maar niet gelijkwaardig. Emoties zijn niet bespreekbaar. Als kind en jongere kregen we geen structurele aandacht. We konden alleen op onze omgeving reageren vanuit een vechthouding om ons zelf te verdedigen. Iets anders hadden we niet geleerd."

De Molukse zaak explodeerde op 2 december 1975. Bij het dorp Wijster kaapten zeven Molukse jongeren de stoptrein Groningen-Zwolle om hun streven naar een vrije Republiek der Zuid Molukken kracht bij te zetten. Er vielen drie doden. Haumahu: "Ik deed niet mee aan de kapeling, maar leefde heel erg mee met de actievoerders, omdat ik er emotioneel mee verbonden was." De kapeling bleef niet zonder sociale gevolgen. In de Nederlandse samenleving barstten heftige discussies los over de Molukkers. De Nederlanders zien de Molukkers als groot gevaar voor de samenleving, die de rechtstaat bedreigen. Vrienden en kennissen van Haumahu, die Nederland de rug hebben toegekeerd, ziet hij ontsporen. Ze gingen aan de drugs en belanden in het afvalpuntje van de samenleving. Noes Haumahu zijn besluit staat vast. Hij gaat naar de sociale academie om er tegen te 'vechten'.

1
Prinsenland
2004

2 & 3
Noes Haumahu in Vught

Spion van de overheid

Hij studeert eerst in Eindhoven en later in Arnhem en specialiseert zich in opbouwwerk. Een van zijn eerste banen is straathoekwerker (werk met verslaafde en randgroep jongeren) in Tilburg. Hij richt zijn aandacht op Molukse jongeren, die totaal ontspoort waren. Zijn doel is ze weer op het rechte pad te krijgen. Noes Haumahu krijgt van de politiek vier jaar de tijd om de doelgroep (leeftijdsgenoten en vrienden,) van de drugs af te krijgen en een bestaan te laten opbouwen via onderwijs en werk. Hij doet er ruim tien jaar over. De link tussen minderhedenopbouwwerk en cliëntisme doet hij af als 'academische praat'. Haumahu: "Als Molukker weet je precies wat er gaande is. De doelgroep maak je niets meer wijs. Er speelt juist een heel ander mechanisme dan dat je je laat spannen voor het karretje van de eigen groep. Toen ik als straathoekwerker de scène binnenging, kreeg ik als eerste van de

2

3

35

zogenaamde vrienden te horen: 'Daar is de spion van de overheid'. Noes Haumahu zit als straathoekwerker in een moeilijk parket. Hij heeft enerzijds te maken met wantrouwende leeftijdgenoten en anderzijds met een oudere generatie Molukkers, die zich dood-schaamt voor het gedrag van hun kinderen. De Molukkers werden eind jaren zeventig extra in de gaten gehouden. De media brachten de radicalisering onder de Molukkers breed in beeld. Het gevolg was dat de Molukkers, die meestal in aparte wijken woonden, zich nog meer terugtrokken. Haumahu: 'De Molukkers voelden zich gestigmatisseerd en onbegrepen. Er zijn parallellen te trekken tussen de Molukse jongeren van toen en de Antilliaanse en, Marokkaanse jongeren van nu.'

Doorbreken oorlogssfeer

Noes Haumahu analyseert de opgelopen spanningen tussen provocerende jongeren en gezagdragers als volgt. 'Er is sprake van een 'oorlogssituatie'. Bekijk het vanuit een basaal niveau: je niet verbinden met de maatschappij en je afzetten tegen alles wat gezag uitstraalt. Dat is een negatieve spiraal. Die kun je als opbouwwerker doorbreken door naast dat dierlijke vechten en verdedigen, een veilige situatie te creëren. Om in de samenleving te kunnen overleven heb je dekking nodig van het gezin, zoals ouders, broers en zussen. Maar er is ook dekking vanuit de gemeenschap nodig, denk aan een sportvereniging, kerk of moskee. Door aan dat sociale netwerk te bouwen, creëer je een soort van ruggengraat. Hiermee bouw je tegenwicht naar die harde vechtsfeer.

Gezien de sterk hiërarchische cultuur van de Molukkers, ben ik begonnen bij de vaders en heb mannen geselecteerd, die binnen de gemeenschap een verheven positie hebben, zoals de dominee en de leden van de kerkenraad. Het zijn de mensen met aanzien en status in de gemeenschap die je voor je moet winnen. Ten tijde van de kapingen wilden ze ook gekend en gehoord worden, omdat de geradicaliseerde jongeren het aanzien van de gemeenschap schaadden.'

Zijn tweede stap in het verminderen van de harde sfeer is het betrekken van de moeders. Haumahu: 'Een vader straft, een moeder zorgt. Die moeders zijn nodig om het tegenwicht te mobiliseren. Een kind blijft altijd haar kind. Als een van de jongens in de gevangenis was beland of verslaafd aan dope was, was er altijd een moeder die klaar stond. Met deze vrouwen maakte ik contact. Vaak hielp ik ze met een telefoontje, het verstrekken van informatie of hielp ik die moeder met het invullen van uitkeringspapieren voor haar kind. Die jongens die niets meer met thuis te maken wilden hebben, kon ik via de snaar van de emoties bereiken. 'Het is je moeder'!'

De aanpak van Noes Haumahu was gericht op het laten resocialiseren van drugsverslaafden in de eigen wijk. Ze moesten een actieve bijdrage leveren aan de wijk. Dat kon zijn jongeren begeleiden bij sport op het plein, maar dat kon ook betekenen dat ze achter de bar moesten werken in het buurhuis. Haumahu: 'Dit laatste leverde veel weerstand op. De deur van het buurhuis bleef op slot. Als straathoekwerker voelde ik dat ik de harde kern van de wijkbewoners in het gebouw, zoals wijkgenoten, vrienden en neven, moest confronteren, anders had ik geen positie meer. Uit ervaring wist ik ook dat het klappen krijgen was en deze moest ik incasseren.' De spanning is om te snijden als Noes zegt: 'Als die deur niet open gaat, ram ik'. Ze zagen dat het menens was en men deed de deur open.' Een minnieme overwinning? Haumahu: 'Ik kon me hierdoor een weg banen door de mensen. Door dit incident kon zo'n verslaafde jongen toch achter de toog staan. Had ik me niet zo gemanifesteerd naar de harde kern, dan was ik mijn gezag kwijt geraakt en had ik daar in Tilburg niets klaargemaakt. Want het gaat in een tiende van een seconde om een beetje winnen of totaal verlies.'

De tweede dreiging vormen de ouderen met aanzien. Noes Haumahu had te maken met leden van de wijkraad en de kerkenraad uit de Molukse gemeenschap. Die wilden het liefst namen en rugnummers van de ontspoorde jongeren hebben om deze bij de sociale dienst te kunnen aangeven. Haumahu: 'Ik heb die namen ondanks grote druk niet afgegeven. Na veel moeite had ik een vertrouwensband met die jongens opgebouwd. Die wilde ik niet verspelen. Had ik die namen wel gegeven dan had ik direct kunnen stoppen met het opbouwwerk.'

De levenservaringen als Molukse jongen in een kamp en als straathoekwerker hebben hem sensitief gemaakt voor jongeren in wijken. De kern van zijn opbouwwerkmethode is dan ook structureel aandacht geven aan jongeren, die als lastig bekend staan. Hij zegt over zijn methode: 'Om echt tot deze doelgroep te kunnen doordringen is het belangrijk dat je de codes van de straat kent en de gevoeligheden van de doelgroep weet. Opbouwwerk gaat in feite over de ziel van de mens. Je praat over vlees, bloed en emoties.'

3

4

Sturen op zelfstandigheid

Na Tilburg vertrok hij naar Deventer om er te experimenteren met de wijkaanpak. Daarna vertrok hij naar Rotterdam, waar hij in de deelgemeente Noord en in het centrum in de wijk Cool aan de slag ging en sinds een paar jaar is hij werkzaam in het Lage Land. Zijn eerste dagen als opbouwwerker, in dienst van de bewonersvereniging, staan hem nog helder voor de geest. Haumahu: 'Ik werd als een meerdere behandeld. Er werd koffie voor me ingeschonken en ik zat in een aparte ruimte. Ik werd gekoesterd, maar voelde ook duidelijk de hiërarchie. Ik kwam er achter dat in de statuten van de bewonersorganisatie stond dat de opbouwwerker de directeur was. Een situatie, die volledig inreedt tegen de basisfilosofie van het opbouwwerk. Bewoners zelfstandig laten zijn en zelf beslissingen laten nemen, want dat is de opgave. De groep daarentegen was zeer loyal aan het opbouwwerk en toonde nauwelijks initiatief. Het roer moest volledig om. Hij begint vanaf dag twee met het veranderingsproces. Hij zet zelf koffie en schenkt ze in voor de leden van de bewonersorganisatie. Haumahu: 'Het is een signaal dat je afgeeft dat je gelijkwaardig bent aan de vrijwilligers/bewoners.' Zijn volgende stap is gericht op het doorbreken van de afwachttende en afhankelijke houding van bewoners door het gezamenlijk maken van een werkplan met het bestuur. Er is weerstand bij de bewoners, die protesteren met opmerkingen: 'Dat is toch jouw werk?' Hij neemt het werk niet over, maar organiseert voor de bewoners een dag voor het maken van een gezamenlijk werkplan. Hij wil

interactief met de bewoners aan de slag en schaft een scherm en laptop aan en stelt een vragenlijst op. Welke zaken spelen? Wat voor thema's moeten op de agenda komen en hoe moeten we dat vormgeven? Binnen een paar weken doorbreekt hij de afwachttende houding van de bewonersorganisatie. Maar er gebeurt nog meer. Haumahu: 'De setting en de sfeer veranderde ook. Een deel van de groep had er geen zin meer in. Sommige leden zeiden: 'We willen die verantwoordelijkheid niet. Je vraagt te veel. Zo ontstond er natuurlijk verloop en kon de bewonersorganisatie zich vernieuwen.'

Inspelen op verkleuring

De bewonersorganisatie moet een afspiegeling zijn van de wijk. Zo'n kleine twintig procent van de bewoners van het Lage Land heeft een buitenlandse achtergrond. Maar de verkleuring van de wijk kan hard gaan weet hij uit ervaring. In een paar jaar tijd kan de verhouding zijn gewijzigd in 50: 50 of zelfs 80:20. Noes Haumahu gaat op zoek naar maatschappelijk betrokken bewoners, die sociaal intelligent zijn. Hij is vooral op zoek naar vrouwen. Haumahu: 'Vrouwen kunnen zeer assertief zijn en komen tot de kern van de zaak, draaien er niet omheen en treden doelgericht op. Dat heb je in een wijk die een transformatie ondergaat nodig.' Mensen persoonlijk benaderen werkt altijd, zegt hij. 'Ik interview ze op hun persoonlijke betrokkenheid en onderzoek waar hun passie ligt. Is dat sport, jeugd, muziek? Werk maakt hij ook van vrouwen die zichzelf aanmelden. Een groep vrouwen bijvoorbeeld met een Turkse, Afghaanse, Marokkaanse en Somaliëse achtergrond, willen iets met zorg en cultuur. Ze zoeken een locatie om

elkaar te ontmoeten. Voor Haumahu is het een potentiële nieuwe groep, die een plek moeten krijgen in de wijk. Het ontmoetingscentrum Prinsenhof lijkt een ideale locatie. Haumahu merkt op: 'Prinsenhof is nogal witgekleurd met oudere bewoners uit de wijk en cliënten van Pameijer (verstandelijk en lichamelijk gehandicapten). De allochtone vrouwen willen als groep zelfstandig draaien en zo min mogelijk eisen van bovenaf opgelegd krijgen.' Noes Haumahu beseft dat hij de groep van binnenuit moet versterken willen ze kunnen overleven in deze nieuwe omgeving. Zeker ook omdat de vrouwen verlegen en enigszins timide zijn. Hij denkt aan het organiseren van een talentenmarkt op Rotterdams schoolniveau en heeft een ambtenaar van Jeugd Onderwijs en Samenleving ernaar gepost. Haumahu: 'Het idee is dat deze vrouwen op een talentenmarkt zichtbaar kunnen maken wat ze aan potenties en vaardigheden in huis hebben. Dat kan van alles zijn, zoals koken, dans, ziekenverzorging of zingen.' De dames van het Lage Land organiseren de bijeenkomst. Hij zorgt voor contacten en geld om het project te kunnen starten. Door de verbinding met JOS kan het initiatief uitgroeien tot een activiteit waarbij vrouwen uit meer dan vijftig verschillende culturen zijn betrokken. Haumahu: 'De talenten, die boven komen drijven kun je inzetten voor het wijkwerk, sportverenigingen, maar ook voor adviesraden van een bewonersorganisatie of woningcorporatie.'

1

2

Latent talent

Noes Haumahu werkt aan de trots en weerbaarheid van de allochtone vrouwen om bestand te zijn tegen eventuele weerstand van de vaste vrijwilligers van Prinsenhof. Het politieke signaal dat de deelgemeente heeft afgegeven: 'doe meer aan verkleuring van je organisatie anders krijg je geen subsidie', is een steun in de rug. Haumahu: "Voor een opbouwwerker is dit een win-winsituatie. Er is politieke rugdekking en je kunt deze groep allochtone vrouwen versterken. Hij is voornemens de vrouwen te leren onderhandelen over hun plek in de nieuwe voorziening, zoals het meedraaien achter de bar en gasten ontvangen door achter de receptie te gaan staan. En waar het om begonnen is, is dat ze een vast onderdeel worden van het activiteitenprogramma van Prinsenhof. Haumahu: "Behalve dat ze werken aan hun persoonlijke ontwikkeling, stimuleer je zo ook dat de vermenging tot in de haarspangen van de organisatie is te zien. Voor mij is dat pas een echte inkleuring." Het aanmelden van een groepje vrouwen op zoek naar een nieuwe locatie om hun eigen dingen te kunnen doen is voor opbouwwerker Noes Haumahu het aangrijpingsmoment om een nieuwe beweging op gang te brengen. Haumahu: "Het begint met de gedachte wat wil ik bereiken? Vervolgens leer je zo'n groep netwerken, je leert ze organiseren en hoe geld te regelen. Daardoor worden ze trots op zichzelf en krijgen ze power om een plek in de samenleving te veroveren. In feite ben je een talentenmakelaar op zoek naar latent talent. Je spreekt mensen aan, stimuleert en ontwikkelt potenties. Wat het makelen van talenten betreft liggen er in Rotterdam volop kansen."

Doorbreken van angst voor het onbekende

De nieuwe groepen allochtonen die de wijk binnenkomen, jagen de oudere Nederlandse bewoners angst aan. Bang voor het onbekende trekken velen zich terug achter hun voordeur. Binnenskamers durven ze wel hun angsten en boosheid te uiten, maar buiten de deur durft geen van hen zich uit te spreken over overlast of gevoelens van onveiligheid. Voor de sfeer in de wijk is het echter hard nodig de communicatie tussen de nieuwkomers en oudere Nederlanders op gang te brengen. Haumahu: "Ik speel in op de veranderende samenleving door terloops opmerkingen: te maken. 'Zijn jullie al een keer naar de Iftar geweest? De ramadan is een goed moment om contact te organiseren tussen de diverse bevolkingsgroepen. In een gezellige atmosfeer eten moslims en niet-moslims samen. Ze maken contact en ze proeven de sfeer. Ik neem de oudere Nederlanders mee onder zachte dwang. Dan hebben ze een beeld en kunnen erover meepraten."

De communicatie bevorderen tussen jongeren en de ouderen in de wijk is volgens hem ook nodig om de angst te verminderen. Doel is het stimuleren van een eerste contact verpakt in een feestelijke setting. Noes Haumahu maakt gebruik van het netwerk van een jongerenwerker, die gezag heeft bij de jongeren en werkzaam is bij jongerencentrum Bizar. Noes: "Deze Marokkaanse jongen, spreekt de taal van de straat, kent de codes en doet aan Thaiboxen. Door zijn uitstraling weet hij een groep van 25 jongeren aan zich te binden." Met deze groep organiseert een al bestaande werkgroep, waarin opbouw- en jongerenwerk, medewerkers van Sport en Recreatie en de politie, een jongerenevenement met rap, dance, muziek en Thaiboxen. Het evenement is in de wijk zichtbaar aanwezig door een podium, bar en circustent. Als dag is de woensdagmiddag gekozen en als locatie een schoolplein in het Lage Land. In nauw overleg laat hij voor alle betrokkenen die meedoen met het evenement T-shirts maken. Over het belang van eenzelfde uitstraling zegt hij: "Je wilt laten zien dat iedereen samen aan het werk is. Door die integrale aanpak speel je niet alleen in op het vernieuwen van contacten, maar je versterkt ook bestaande contacten." Het evenement trekt zo'n vierhonderd bezoekers. De politiek is blij verrast door de hoge opkomst. Om een brug te slaan tussen jong en oud heeft Noes Haumahu ook veel ouderen over de streep getrokken om het evenement te bezoeken. De jongeren, onder leiding van de jongerenwerker werden getraind in het stellen van vragen aan ouderen over overlastgevende situaties. De oudere bezoekers reageren niet op vragen en de rappende jongeren kiezen voor een meer confronterende aanpak. Ze stappen met een microfoon in de hand op oudere bewoners af die rond het podium staan en spreken ze op de man af aan. 'Vindt u dat we overlast veroorzaken? Niemand reageert. 'Jullie klagen steen en been over ons. Zeg maar wat jullie dwars zit! De jonge rappers kijken de ouderen recht in de ogen en dagen ze uit om te zeggen waar het op staat. De oudere bewoners durven niet te reageren. In het beste geval blijven ze staan, maar sommigen lopen ook weg. De conclusie: een mislukt evenement? Haumahu schudt

zijn hoofd. "Het gaat er niet om dat we een heftige discussie wilden oproepen. Dit is een groeiproces. Er is een eerste aanzet gegeven in het leggen van contact tussen jong en oud. Er is een ontwikkeling van verkleuring en verjonging in de wijk gaande en dat maak je zichtbaar. Het maken van contact en het stellen van vragen is een eerste stap in het wegnehmen van de angst. Hiervoor hebben we voor de jongeren nadrukkelijk een rol weggelegd. Dit proces bouwen we stap voor stap verder uit door de nieuwkomers een plek te geven in de wijk." Voor dit transformatieproces in de wijk is een werkgroep aan de slag, bestaande uit goed opgeleide jongeren en enkele moeders. Zij durven hardop te benoemen waar het in de verkleuring en verjonging van de wijk over gaat. Een thema dat nu volop in de belangstelling staat is het gebruik van de buurtvoorzieningen. Haumahu: "Van het zwembad maken allochtone kinderen nauwelijks gebruik. Om hen te stimuleren organiseren we op bepaalde dagen speciale activiteiten. Voor dit soort vernieuwende initiatieven is echter wel draagvlak nodig van de hele straat en soms van de buurt. Dat is een harde eis. "Langzaam maar zeker krijgen de nieuwelingen in de wijk een plek. Haumahu: "Dat is nodig om je er thuis te kunnen voelen en een binding te kunnen aangaan met de wijk waarin je woont."

3

4

**ELSKE
GELEEDST
WERKEN
IN DE
SCHADUW
VAN DE
MACHT**

Het motiveren en ondersteunen van mensen om boven zichzelf uit te stijgen, dat is wat als een rode draad door de carrière van Elske Geleedst loopt. Haar ontwikkeling als opbouwwerker hangt nauw samen met de tijdsgeest en de conjunctuur. De tijd dat het maatschappelijk opbouwwerk plaats maakte voor samenlevingsopbouw en het welzijnswerk nog werd uitgevoerd door katholieke en protestantse organisaties. Het is ook de tijd dat er in Rotterdam een wethouder Stadsvernieuwing komt, oud-directeur van de sociale academie Jan van der Ploeg. Zijn aanstelling leidt tot grote bloei van het vak opbouwwerk.

Het effect van het politieke besluit om Perron Nul te openen voor drugsgebruikers en de effecten hiervan op de samenleving, maakt Geleedst van nabij mee. Het sterkt haar in het idee dat bewoners wel degelijk invloed kunnen uitoefenen op hun leefomgeving. Ze observeert ook de opkomst van de verzakking in de jaren negentig en de gevolgen hiervan voor het vakgebied opbouwwerk: minder autonomie. De bezuinigingen op welzijnsvoorzieningen in de afgelopen jaren hebben eveneens impact. Ze signaleert dat het opbouwwerk verschuift van de mens naar de omgeving van de mens. Ondanks de neergang van de werksoort is ze gepassioneererd gebleven en gelooft ze in het empoweren van mensen. Ze zegt: "Je moet erin willen geloven dat mensen meer kunnen dan dat je op het eerste oog ziet. Leeftijd, handicap en opleiding, dat heeft wel invloed, maar mensen kunnen altijd meer dan ze denken. De maakbare samenleving hangt af van hoe ver mensen zelf willen gaan!"

Elske Geleedst haar passie ligt bij het empoweren van mensen. Als negentienjarige geeft ze in haar vrije tijd les aan huisvrouwen in vakken als lezen, schrijven en rekenen. De sociale academie ligt in het verlengde van haar vrijwilligerswerk en ze volgt de leerweg vormingswerk in de vakbeweging. Het vormingswerk leidt op tot trainer en docent. Ze specialiseert zich in het onderzoeken van de leerbehoefte en het geven van cursussen en trainingen. Ze loopt stage bij de industriebond NKV en na een kort dienstverband bij Kerk en Wereld vraagt de opbouwwerker van Delfshaven, Ton Huiskens, haar om het onderwijsopbouwwerk in Delfshaven gestalte te geven. Elske Geleedst: "In een buurthuis in Delfshaven was, behalve kinderopvang, voor bewoners eind jaren zeventig niets te doen." Ze gaat voortvarend aan de slag en start met alfabetiseringscursussen voor vrouwen, gezinnen en gastarbeiders. Geleedst: "We waren een van de eerste buurthuizen in Rotterdam waar we cursussen Nederlandse taal organiseerden voor migranten"

Haar betrokkenheid voor de zwakkeren in de samenleving past in de tijdsgeest. Het is midden jaren zeventig en de tijd dat de rijksoverheid de aandacht vestigde op maatschappelijke achterstanden. Het toenmalige ministerie van CRM (Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk werk) heeft de term maatschappelijk opbouwwerk in het midden van de jaren zeventig vervangen door het woord samenlevingsopbouw. Achter deze naamverandering gaat de visie schuil dat de overheid zich sterk wil maken voor democratisering (inspraak) rond welzijnsbeleid, stadsvernieuwing en ruimtelijke ordening. De aandacht moet uitgaan naar de minst machtigen in de samenleving. De positie van deze groepen, zoals lager opgeleiden, ouderen, armen, migranten, kinderen en jongeren moet worden versterkt. Het versterken gaat dan vooral over bewustwording, emancipatie en democratisering van de diverse doelgroepen.

1

STADSVERNIEUWING EN OPBOUWWERK

In Rotterdam komt dit proces van het empoweren van burgers in versnelling als de oud-directeur van de Sociale Academie Jan van der Ploeg, de eerste wethouder die zich inzet voor de stadsvernieuwing. De focus ligt op goede woningen en lage woonlasten. De besluitvorming over de stadsvernieuwing is volledig gedemocratiseerd (inspraak voor bewoners) en vindt plaats op het niveau van bewonersorganisaties. Deze bewonersgroepen worden ondersteund door deskundigen, zoals jonge bouwkundig ingenieurs en volkshuisvesters van de TU-Delft en opbouwworkers afkomstig van de sociale academie. Ook zijn er ambtenaren betrokken bij de vernieuwing van de oude stadswijken. Ze hebben grote mate van onafhankelijkheid en zijn bevoegd om zelfstandig te mogen handelen. Het is in die tijd de trend dat opbouwworkers gaan intrekken bij de bewonersorganisatie. Elske Geleedst verwijst naar die periode als ze vertelt: "Het buurthuis Open Huis in Delfshaven werd eind jaren zeventig overgenomen door het opbouwwerk. Opbouwworker Ton Huiskens vroeg me of ik de coördinator van het buurthuis wilde worden." Ze zegt ja. Pro forma moet Geleedst nog wel praten met de subsidieontvanger van het buurthuis: de Katholieke Stichting voor Gezin en Jeugd. Geleedst herinnert zich het sollicitatiegesprek nog goed: "De directie, twee sigaren rokende heren van middelbare leeftijd, keken me aan. Daar zat ik, een 24-jarig meisje, de jongste coördinator van een buurthuis ooit. Ik werd aangenomen. De directie bemoeide zich niet met het reilen en zeilen van het buurthuis. Ze waren géén opdrachtgever, dat was de bewonersorganisatie. Door die constructie hadden we veel ruimte om zelf activiteiten te organiseren."

Geleedst moet als coördinator sociaal-cultureel werk de organisatie van de grond af aan opbouwen en doet dat al werkende weg. Het bestrijden van de armoede is een belangrijk aandachtspunt evenals het organiseren van ontmoetingen. Ze zegt: "Van alle kanten kwamen bewoners met verzoeken. Of er op vrijdag door buurtbewoners gekookt kon worden? Dat kon. Op die kooksessies kwamen gezinnen op af om te kunnen mee-eeten. Dat was niet alleen een vorm van armoedebestrijding, maar ook onderling contact maken, kennis uitwisselen en gezelligheid." Vanuit die ontmoetingen ontstaan ideeën en initiatieven, zoals het organiseren van kerstdiners voor ouderen (op eerste kerstdag), gezinskampen in de bossen, cursussen, weekendjes weg en ijveren voor de komst van de middenschool. De middenschool wil voorkomen dat leerlingen direct na de basisschool een beroepsrichting moeten kiezen en stelt de keuze uit tot leerlingen een paar jaar ouder zijn. Geleedst over de Delfshavense tijd: "We hadden een gouden team van werkers. Bij ons kon alles. Voor een weekendje weg regelde een medewerker taxi's bij haar vader, dan konden diverse gezinnen mee, inclusief migrantengezinnen. Iets wat je nu niet meer kunt voor stellen. Het klimaat was open en tolerant."

2

3

4

ENERGIE LOSMAKEN

De vrije ruimte om in te spelen op signalen uit de buurt en zelfstandig activiteiten te organiseren zorgt voor grote bevlogenheid en enthousiasme. Elske Geleedst: "We waren allemaal jong- en twintig- en werkten tachtig uur in de week. Alle dagen inclusief weekend en avonden. We deden alles samen. Daarbij waren we aanhangers van de platte organisatie. Dat betekende in de praktijk dat ook de schoonmaakster volop met activiteiten meedeed." Bij die organisatievorm plaatst ze achteraf haar vraagtekens. Het voordeel van alles samen met elkaar doen, is dat het veel energie losmaakt. Maar de keerzijde ervan is dat we ook de verantwoordelijkheid bij iedereen in de organisatie neerleggen, zonder de daarbij horende bevoegdheden en het erbij passende salaris. Eigenlijk haalde ik de verantwoordelijkheid bij mezelf weg. Maar dat werkt niet altijd. Er moet uiteindelijk toch iemand in de organisatie zijn, die de eindverantwoordelijkheid heeft en neemt." Geleedst ziet hoe het buurtnetwerk groeit, maar

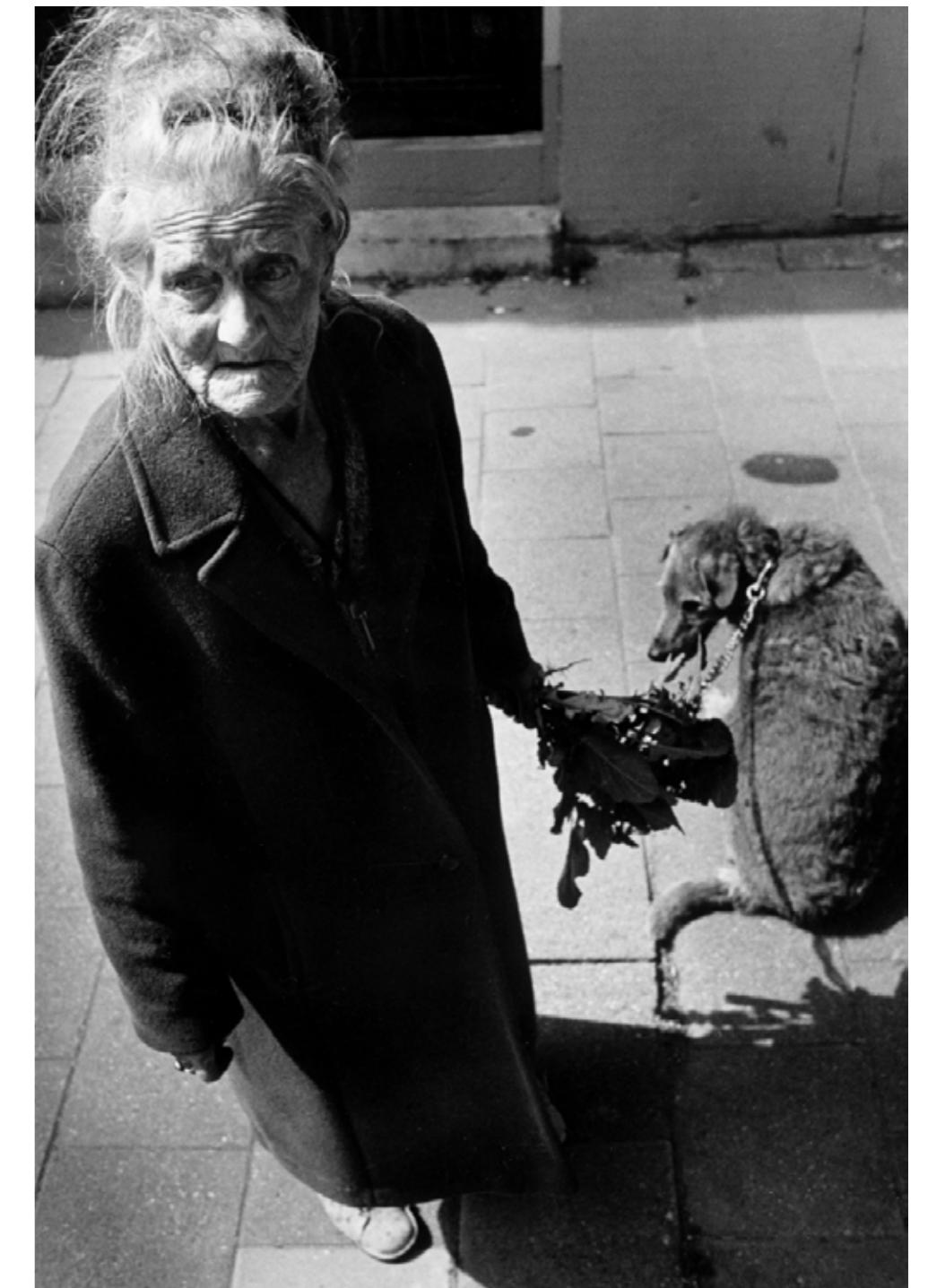
1
Vierambachtstraat
1994

2, 3 & 4
Provenierswijk
begin jaren '90

VERGRIJZING EN RENOVATIE

Woningcorporatie De Nieuwe Unie start de renovatie en speelt in op de eis van de bewoners, die aangegeven dat ze willen blijven wonen waar ze altijd hebben gewoond. Ook houdt de woningbouwcorporatie rekening met de behoefte van de ouderen om tijdens de renovatie de sociale contacten te kunnen blijven onderhouden en plaatst hier voor een bouwkeet in het front van de flats. Bewoners kunnen hier koffie drinken en informatie krijgen. Geleedst: "Bewoners zien de keet als hun clubhuis en gaan er ook kaartmiddagen organiseren. Ze komen er achter dat de grote centrale hal in hun flat, ooit bedoeld als één centrale ontmoetingspunt, in die veertig jaar nooit als ontmoetingsruimte heeft gefunctioneerd. De eenvoudige koffiekeet voldoet veel meer aan die behoefte. Na die ontdekking willen de oudere bewoners de contacten blijven vasthouden en een eigen ontmoetingscentrum ontwikkelen. Woningbouwcorporatie De Nieuwe Unie gaat serieus in op de behoefte van de bewoners en vraagt het opbouwwerk of ze een organisatie van bewoners en vrijwilligers kan opzetten voor het toekomstige centrum. Het eerste wat Elske Geleedst doet is samen met andere professionals een enquête houden onder de bewoners. Wat zouden de bewoners willen en

voor de methode om mensen persoonlijk uit te nodigen in plaats van een briefje per post. Samen met de politie en een aantal actieve bewoners belt ze bij bewoners thuis aan om mensen uit te nodigen. De persoonlijke aanpak werkt. De opkomst bij drie buurtbijeenkomsten met een gemiddelde van 150 mensen per avond is hoog. Maar er is meer voor nodig om de politiek in beweging te krijgen. Geleedst: "Urgentie werkt het snelst om zaken voor elkaar te krijgen."

De vergaderingen dienen als uitlaatklep en om de problematiek helder voor het voetlicht te krijgen. Geleedst wil daarnaast ook werken aan de onderlinge contacten in de wijk. "Ken je andere mensen uit de wijk ben je minder angstig." Ze organiseert activiteiten, zoals avondwandeltochten in de buurt om te inventariseren waar, wanneer en waarom de Provenierswijk onveilig is. Zo'n wandeltocht eindigt dan vaak in het buurtcafé. Uit de wandeltochten komen contacten voort met vrouwen, die besluiten om samen leuke dingen te organiseren, zoals met elkaar eten. Geleedst: "Het gaat niet om het feit dat mensen met elkaar uit eten gaan. Dat is bijzaak. De kern is dat er tijdens zo'n bijeenkomst relaties tussen mensen ontstaan en daaruit initiatieven voortkomen. Dat moeten vooral aantrekkelijke activiteiten zijn, die stimuleren dat bewoners elkaar willen zien. Door het versterken van de onderlinge banden krijgen mensen weer plezier en meer grip op hun leven." Met haar aanpak stimuleert Geleedst dat er straatnetwerken komen en bewoners actief betrokken raken bij hun buurt. Ook de boze, gefrustreerde bewoners, geeft ze een plek. Geleedst: "Die groep moet je inlijven, een taak geven en mee laten doen. Maar het gaat ook over het vinden van de balans. Dat het negatieve niet de overhand krijgt. Als opbouwwerker moet je actief op zoek naar andere geluiden: naar de positieven. Hierdoor ontstaat er een andere balans in de groep met als gevolg dat de grote monden afhaken of zich toch aansluiten bij de vernieuwende groep die echt iets wil doen."

Behalve de bewonersactiviteiten zijn de bewonersvergaderingen van belang. Geleedst: "De bewonersbijeenkomsten fungeren als katalysator." De bewoners krijgen het gevoel dat de overheid naar hen luistert, hen serieus neemt en daardoor ontstaat er weer geloof dat het tij kan worden gekeerd. Tijdens de bewonersbijeenkomsten ontdekken bewoners dat ze invloed kunnen hebben en de problemen stukje bij beetje zelf kunnen aanpakken. Het opbouwwerk organiseert met de bewoners tal van activiteiten gericht op het zelf weer in bezit krijgen van de buurt, zoals klachtenverzamelingen rond enge plekken en drugspanden, een bezetting van de tunnel onder het spoor, maar ook schoonmaakacties en muzikale pantoffelparades langs de singels. Bovendien neemt door de wisselwerking tussen bewoners en pers de druk op de politiek toe. Het is december 1994 als de politiek overgaat tot verplaatsing van Perron Nul naar de Keileweg, een havenpier in Rotterdam West. De drugsoverlast verdwijnt langzaam maar zeker uit de Provenierswijk en verschuift naar Spangen. Het is 1999 als de taak van opbouwwerker Elske Geleedst er in de Provenierswijk op zit.

ook hoe bewoners zich persoonlijk ontwikkelen. Cursussen spelen daarbij een rol, het mensen wegwijs maken in het bureaucratische systeem van de overheid, vertrouwensgesprekken om mensen op kansen en mogelijkheden te wijzen, maar ze ontdekt ook dat de impact van verandering groter is als mensen zelf dingen doen. Geleedst: "De kunst is om op het juiste moment bewoners te stimuleren zelf dingen te ondernemen. Doe je dat niet, gaan mensen achterover hangen en dan is het gauw over met het nemen van eigen initiatieven. Bewoners die ergens in geloven en er voor willen gaan, dat is de sleutel voor verandering. Is dat er niet, dan is dat de grens en moet je soms ook je inzet voor activiteiten staken." Via de route onderwijsopbouwwerk en sociaal-cultureel werk ontdekt Geleedst de kern van het opbouwwerk. Bewoners moeten niet alleen consument zijn van cursussen en activiteiten, maar (mede)produceren worden. Na tien jaar sociaal-cultureel werk in Delfshaven en Schiedam maakt ze de overstap naar de Provenierswijk en gaat er aan de slag in de functie van opbouwwerker.

DE AANPAK VAN FREEZONE PERRON NUL

De Provenierswijk, een oude stadswijk in het noorden van Rotterdam is aangelegd in de negentiende eeuw om het stadscentrum te ontlasten van nieuwkomers die af komen op de explosieve groei van de Rotterdamse haven. Het is een wijk met singels, herenhuizen en in de zijstraten staan de kleinere arbeiderswoningen. Een gebruikelijk patroon in het Rotterdamse. Zo'n honderd jaar na het ontstaan van de Provenierswijk, het is dan rond 1989, is de chaos in deze rustige buurt sterk toe-

1

2

welke rol zouden de bewoners dan bij het beheer en de uitvoering van het ontmoetingcentrum willen krijgen? De bewoners van de vier flats zijn vooral vrouwen van zeventig jaar en ouder waaronder een groot aantal weduwen. Elske Geleedst: "De eerste peiling levert direct dertig bewoners op die zich aanmelden als vrijwilliger. Tegenwoordig is het doel ouderen zo lang mogelijk zelfstandig te kunnen laten wonen. Het ontmoetingcentrum biedt bewoners de mogelijkheid actief deel te nemen aan programma-activiteiten, maar zich ook in te zetten als vrijwilliger. Daarmee kan het ontmoetingcentrum een belangrijke rol spelen om ouderen tot op hoge leeftijd actief te houden."

DOORBREKEN VAN DE EEN-ZAAMHEID

Wat begint als idee van een koffieetje waar bewoners elkaar gezellig ontmoeten breidt zich uit tot een voorbeeld van sociale verbindingen op buurtniveau als de link wordt gelegd met zorginstellingen in de nabije omgeving. Een van de zorgaanbieders is de stichting Pameijer, dat een pand bezit die is gelegen tussen de vier Prinsessenflats. Het gebouw fungeert als een gezinsvervangend tehuis voor mensen met een verstandelijke beperking. Elske Geleedst: "Het contact tussen bewoners en de stichting Pameijer kan ontstaan omdat zes vrouwen een 'groei briljant' van de gemeente Rotterdam winnen met hun idee om een zorg- en ontmoetingcentrum te maken voor cliënten van Pameijer en voor de bewoners van de Prinsessenflats. Het briljante van het idee is dat ze zo zorg en ontmoeting combineren in een vertrouwde omgeving." De gemeente beloont het idee met 20.000 euro en het toekennen van de prijs biedt de mogelijkheid om de Stichting Pameijer en zorgaanbieder Laurens bij de prille ideeën te betrekken. Dat betekent meer financiële mogelijkheden en meer organisatorische power om de plannen om te zetten in actie. Dan gaat het snel.

Woningbouwcorporatie De Nieuwe Unie koopt het gezinsvervangende tehuis als toekomstig ontmoetingcentrum. De 24 Pameijercliënten nemen hun intrek in een van de verbouwde Prinsessenflats. De woningbouwcorporatie verbouwt de voormalige woonvoorziening van Pameijer tot Ontmoetingcentrum Prinsenhof. Het opbouwwerk zorgt er voor dat bewoners kunnen meepraten en invloed hebben op de inrichting van het gebouw en inspraak hebben in de toekomstige organisatie en de programma-activiteiten. Elske Geleedst: "Mijn doel was het netwerk van bewoners zo snel mogelijk op te bouwen en zo divers mogelijk samenstellen. Essentieel hierbij is te bedenken dat de bewoners de spil in de nieuwe organisatie zouden zijn." Geleedst zet hiervoor een bewonersvereniging op (driehonderd leden), die volledig verantwoordelijk is voor het dagelijks reilen en zeilen van Ontmoetingcentrum Prinsenhof. De bewoners stellen ook de begroting op, verhuren de ruimten (bijeenkomsten/partijen) om inkomsten te genereren en stellen het programma met activiteiten vast. Geleedst: "Ik ondersteunde het bestuur van de vereniging in strategie en beleid, het leggen van contacten en het opstellen van projectplannen met een sluitende begroting. Daarnaast hielp ik ze met praktische zaken: hoe een vergadering voor te zitten, hoe subsidies aan te vragen en hoe samen te werken met anderen"

VRIJWILLIGERS ALS SPIL IN DE ORGANISATIE

In Prinsenhof werken inmiddels vijftig gastvrouwen en enkele gasteren. Ze werken als vrijwilliger achter de informatiebalie, in de bediening, de keuken of de tuin en bij de organisatie en uitvoering van activiteiten. Ook in het gastvrouw of -heerschap worden de vrijwilligers getraind: iedereen moet een cursus gastheer/gastvrouw volgen. De samenwerking tussen mensen met een verstandelijke beperking en de vrijwilligers is bijzonder. Geleedst: "Bewoners hebben niet alleen hun vrijwilligerstaken, maar helpen ook bij de begeleiding van de Pameijer-clients, die als dagbesteding in Prinsenhof werken, bijvoorbeeld bij het bereiden van maaltijden en bij receptiewzaamheden. Het resultaat is dat binnen twee jaar er een actieve vereniging staat waar bewoners helemaal zijn opgebloeid, omdat ze zich nuttig kunnen maken en nieuwe contacten kunnen oppendoen." Het klinkt als het optuigen van een nieuwe organisatie wat in principe elke horecamanager zou kunnen. Geleedst betwijfelt dit. Ze zegt: "Dat is juist niet zo. Je moet de verantwoordelijkheid bij bewoners leggen en methodisch te werk gaan. Vrijwilligers zijn geen hulpjes. Zij moeten het juist zelf doen. Het opbouwwerk fungeert hierbij als stimulator, als klankbord en als vangnet. Als opbouwwerker weet je dat je moet voorbereiden dat professionals de boel overnemen. Gebeurt dit wel, dan gaan bewoners achterover hangen en streef je je doel voorbij." De Prinsenhof won in 2007 de stimuleringsprijs voor het beste woonzorginitiatief van ouderen. En door het ministerie van VWS is Prinsenhof als voorbeeldproject opgenomen in het Transitieprogramma Vernieuwing in de Zorg. Geleedst ziet veel toekomst in dit soort ontwikkelingen waarbij bewoners die normaal gesproken aan de kant staan, zelf aan de slag gaan. Ze ziet dezelfde trend bij cliënten van Pameijer, die actief zijn als vrijwilliger in hun eigen organisatie.

3

4

VAN MENS NAAR OMGEVING

Geleedst constateert dat het vak opbouwwerk meer en meer dreigt te eroderen. Bezuinigingen zijn daar debet aan en wellicht een andere manier van financiering. De Welzijnswet met de bijbehorende budgetten is eind jaren tachtig gedecentraliseerd van de rijksoverheid naar de gemeente. In Rotterdam zijn de welzijnsbudgetten in de jaren negentig ook nog eens herverdeeld over de deelgemeenten. Ze signaleert echter dat er meer aan de hand is dan alleen bezuinigingen en constateert ook dat de tijdsgestel van invloed is op het opbouwwerk. Ze zegt: "De aandacht van het opbouwwerk verschift van de mens steeds meer naar de omgeving van de mens. Veiligheid en een leefbare woonomgeving, zoals bijvoorbeeld de herinrichting van een plein, is thans meer onze corebusiness. Deze koersverlegging vindt plaats onder druk van de politiek en verwakt de positie en kracht van het opbouwwerk. Tegenwoordig is er al zoveel van bovenaf bedacht en dichtgetimmerd met jaarplannen. Jaarplannen die we een jaar eerder hebben moeten opstellen.

Het signaleren en spontaan inspelen op situaties die zich in buurten voordoen is bijna niet mogelijk omdat daar onvoldoende vrije uren meer voor staan. Want elk uur opbouwwerk moet je achteraf aan de hand van het jaarplan kunnen verantwoorden. Maar om beweging in een buurt te kunnen genereren heb je speelruimte nodig. Ruimte om contacten te ontwikkelen, kennis te vergaren, signalen op te vangen en met bewoners activiteiten te organiseren."

Geleedst is er na 25 jaar opbouwwerk van overtuigd dat juist van onderop de meest krachtige en vernieuwende initiatieven kunnen ontstaan, puur omdat het de ideeën en initiatieven van de bewoners zelf zijn. Ze zegt: "Dat geeft een boost aan energie. De rol van de opbouwwerker beperkt zich tot luisteren en stimuleren, het in de gaten houden van de grote lijnen, partijen aan elkaar koppelen, financieringsbronnen vinden, bewoners met raad en daad ondersteunen en natuurlijk strategisch kunnen schaken om te zorgen dat bewoners daadwerkelijk invloed krijgen en houden. Het is werken in de schaduw van de macht. Opbouwwerkers zijn dienstbaar. Ze staan niet zelf te schitteren op het podium. Het past niet bij onze wijze van werken. Die houding maakt ons opbouwwerkers kwetsbaar."

1
Suikerfeest
19952
Taailes
19953
Fietlessen
19954
Prinsenhof
2005

LAURIE HERMANS

STRIJDEN TEGEN ONRECHT

Laurie Hermanns studeerde af op het onderwerp armoede en woonlasten. Ze richt samen met bewoners van de wijk Feijenoord en de Peperklip de eerste Woonlastenwinkel van Rotterdam op. Een experiment om schulden terug te dringen en bewoners met schulden met geld te leren omgaan. Dit bewonersexperiment inspireert de gemeente om te komen tot een armoedebeleid waarbij schuldsanering een belangrijk aandachtspunt is. Zo ontdekt ze al werkende met bewoners wat de essentie is van opbouwwerk: signaleren, initiëren, regelen dat bewoners invloed krijgen op het proces en zorgen voor een vervolg. Hermanns houdt van breedtewerk. Haar aanpak bij de sanering van de grootste gifbelt van Nederland, het voormalige gasfabriekterrein in Kralingen, is een schoolvoorbeeld van hoe een ontkennende overheid transformeert naar een doortastende overheid. Cruciaal bij de aanpak van de gifwijk is de gelijkwaardige positie van ingenieurs en opbouwwerk.

De wieg van Laurie Hermanns stond in Zuid Afrika. Maar niet voor lang. Haar Nederlandse ouders vluchten na een paar jaar voor de gevolgen van de apartheid, die in 1958 bij wet was afgekondigd, en keerden terug naar Nederland. Het werd Schiedam en later verhuisde de familie naar Kralingen. Een wijk met lommerrijke lanen, fraaie villa's en vette auto's voor de deur, maar ook met buurten zoals Kralingen-Oost met smalle straten vol kleine huizen. Het stond dan wel chique om te kunnen zeggen 'Ik woon in Kralingen', maar voor Laurie had het ook een keerzijde. Laurie Hermanns: 'Mijn ouders scheidden toen ik veertien jaar was en mijn moeder werd een van de eerste bijstandmoeders in Kralingen. Ik zag toen al heel scherp het verschil tussen arm en rijk. Dat heeft zijn sporen nagelaten.' Laurie identificeert zich op jonge leeftijd al met de armen in de wijk. Ze geeft als tiener les in de Nederlandse taal aan Spanjaarden en Marokkanen in het buurthuis Jaffa. Na de middelbare school wil ze maar één ding: 'iets voor mensen betekenen'. Laurie zegt over haar keuze van toen: 'Ik wilde de sociaal zwakkeren steunen en hun woon- en leefsituatie verbeteren. Denk aan de huren omlaag, het organiseren van activiteiten in de wijk en bijvoorbeeld het aantrekkelijker maken van straten en pleinen.'

ZWAKKE POSITIE

Hermanns wil strijden tegen onrecht en gaat in 1979 naar de Rotterdamse sociale academie. Ze maakt zich sterk voor de studierichting Minderheden door samen met medestudenten de academie vijf dagen te bezetten. Ze leggen hiermee de basis voor het 'Leerspoor Minderheden'. Deze destijds nieuwe studierichting speelt in op de verkleuring van de samenleving. Groepen immigranten als Hindoestaanen, Afro-Surinamers, Javanen, Molukkers, Grieken, Italianen, Spanjaarden, Turken en Marokkanen trekken naar de oude stadswijken in de grote steden. Voor deze nieuwkomers is hier weliswaar volop werk, maar ze bevinden zich vaak wel in de onderste regionen van het loongebouw. Laurie Hermanns: 'Op de sociale academie waren er volop discussies gaande: was achterstand nu cultuur bepaald? Of hing de achterstand samen met een zwakke economische positie in de samenleving? Die discussies samen met de bezetting waren dé aanleiding om het opleidingsaanbod uit te breiden met het Leerspoor Minderheden (cultuurlijk werk, maatschappelijk werk, opbouwwerk en personeelswerk bestonden al). Laurie Hermanns kiest als een van de grondleggers voor deze leerweg. Ze zegt: "Voor mij was het helder: "Als je vanuit het perspectief achterstand kijkt en mensen wegwijs weet te maken in de samenleving, maak je ze daarmee zelfredzaam. Het verandert hun situatie en maakt het leven dragelijker." Maar er is een groep studenten die daar heel anders tegen aankijkt. "Het is een groepje Molukkers onder

1
Inpakken laatste gifresten
Kralingen
1998

2
Actieweek Peperklip
1986

3
Woonlastenactie
begin jaren '80

aanvoering van twee docenten, die het debat bepalen en uiteindelijk winnen. Hun motto: 'Je kunt minderheden pas echt ondersteunen als je je met de betreffende doelgroep kunt identificeren. De Turkse, Marokkaanse, Molukse en Antilliaanse opbouw- en jongerenwerker werd in het begin van die jaren tachtig uitgevonden. Laurie Hermanns: "Behoorde je niet tot die doelgroep, kon je ook geen goede opbouwwerker zijn. Ik delfde het onderspit in deze discussie en koos voor het algemeen opbouwwerk."

Ze gaat stage lopen bij de Aktiegroep Het Oude Westen. Stage lopen in die tijd betekent vier dagen werken en een dag per week naar school. Eind jaren zeventig en de jaren tachtig zijn een markante periode in de geschiedenis van de stadsvernieuwing. Laurie Hermanns: 'De bewoners hadden zich al vanaf de jaren zeventig georganiseerd om invloed te kunnen uitoefenen op de stadsvernieuwing. Ze protesteerden tegen de sloping van hun huizen. Eisten goede woningen en dat het achterstallig onderhoud aan de woningen werd aangepakt.' Ook het Bouwen voor de Buurt kwam in zwang. Mensen, die na de sloping van hun woning, eisten dat ze in hun eigen buurt wilden

blijven wonen en niet gedwongen wilden worden om te moeten verhuizen naar een of andere buitenwijk. Het was eind jaren tachtig gedaan met het recht op terugkeer. De Rotterdamse politici besloten dat voortaan alleen mensen in de gerenoveerde woningen mochten terugkeren als ze een laag inkomen hadden. Verdiende je teveel, de grens was net boven het minimumloon, moest je elders in de stad een woning zien te kopen of te huren. Dit beleid stimuleerde de witte vlucht en leidde tot een concentratie van lage inkomens in buurten en wijken.

WORSTELEN MET SCHULDEN

De Aktiegroep Oude Westen is in die tijd een actieve bewonersorganisatie met dominante leiders. De opbouwwerkers zijn niet in dienst van de overheid, maar in dienst van de bewonersorganisatie (gesubsidieerd door de overheid) en staan de bewoners met raad en daad bij. Dit leidt soms tot gespannen verhoudingen, maar ook tot een vervaging van grenzen tussen werk en privé. Laurie Hermanns: 'Ik werkte tachtig uur per week inclusief de avonden. Er was sprake van een duidelijke hiërarchie.' Deed de opbouwwerker iets tegen de zin van het bestuur van de Aktiegroep, dan werd deze 's avonds op het matje geroepen en kreeg ze een preek van de voorzitter, Wiebe de Jong. Met de ervaring die ze nu heeft zegt ze: 'Mijn hele leven stond in het teken van het Oude Westen.' Ze blijft trouw aan haar wortels en studeert in 1983 af op het thema armoede en woonlasten. Na afronding van haar studie beseft ze dat als ze óóit zelfstandig wil functioneren, ze echt weg moet uit het Oude Westen.

Laurie Hermanns maakt medio jaren tachtig de sprong naar de wijk Feijenoord waar de stadsvernieuwing van de wijk nog in de kinderschoenen staat. Het eerst grote grote nieuwbouwexperiment op Zuid is De Peperklip, een kolossaal gebouw met 545 woningwoningen, gebouwd door de architect Carl Weeber. De Kop van Zuid moet dan nog volledig gebouwd worden. De nieuwbouw heeft weliswaar voor een betere woning gezorgd, maar de problemen achter de voordeur niet opgelost. Hermanns ontdekt dat veel bewoners worstelen met schulden. Alleen van schuldsaneringen heeft in de jaren tachtig nog niemand gehoord. Hermanns: 'Ik onderzocht hoe die mensen in de schulden waren terecht gekomen. Maar ook hoe mensen eruit waren gekomen of hoe ze eruit zouden kunnen komen. De eerste resultaten zijn zo alarmerend dat Hermanns geld krijgt voor wetenschappelijk onderzoek dat resulteert in de publicatie 'De onbetaalbaar verklaarde woning'. De schulden blijken meer te zijn dan een individueel probleem en vragen om een grootschalige aanpak. De oplossing die direct soelaas biedt is de oprichting van een Woonlastenwinkel, een voorloper van de latere schuldsanering. Hermanns: De medewerkers van de Woonlastenwinkel, gerund door vrijwilligers en één professional, keken of er huursubsidie kon worden geregeld en de schulden in overleg met schuldeisers gesaneerd konden worden.' Laurie zette ook in op bewustwording en mentaliteitsverandering: 'We begonnen met een experiment waar we bewoners leerden om te gaan met een beperkt budget en gebruik te maken van een huishoudboekje. Het experiment met de schuldhulpverlening was een sprekend voorbeeld

2

3

1 Verhuizing naar tijdelijk onderkomen Nieuwe Plantage 1997

2 Minister Alders ontmoet bewoners Gasfabriekterrein 1993

3 Aktievliegtuig tijdens bezoek minister Alders 1993

4 Renovatieproject jaren '90

1

2

3

van een project van onderop. Het opbouwwerk hoorde en zag diverse verhalen van mensen die worstelden met schulden en herkende er een patroon in." Dat is de aanleiding om het op een grotere schaal aan te pakken en het niet te zien als individuele hulpverlening (maatschappelijk werk). Opbouwwerker Hermanns verzint een structuur om de problemen daadwerkelijk aan te pakken en start met een regiegroep waarin de experts bewoners zijn mét en zonder goed gevulde beurs. Hermanns: "Vanuit deze bewoners ontstond het idee van een woonlastenwinkel. Een plek waar je terecht kon voor advies, maar ook een plek waar getrainde vrijwilligers je daadwerkelijk konden helpen met de rompslomp van papieren, hoe toegang te krijgen tot het bureaucratische systeem, maar ook wat je er zelf aan kon doen om uit de schulden te geraken." Het experiment schuldsanering sloeg zo aan dat het als methode stadsbreed werd opgepakt door sociale raadslieden en de sociale dienst. Het opbouwwerk had zijn taak volbracht en kon het overdragen aan de geëigende instanties. Laurie Hermanns: "In dit project ontdekte ik de essentie van het opbouwwerk: signaleren, initiëren, regelen dat bewoners invloed op het proces krijgen én zorgen voor een vervolg." Enthousiast zegt ze: "Deze verschillende rollen maken het leven van een opbouwwerker ook zo leuk en afwisselend.

Je moet de wijk kennen, contacten maken met bewoners en instanties, schriftelijk en mondelijk kunnen communiceren, strategisch kunnen denken, abstract beleid kunnen vertalen in concrete zaken en ook een beetje financieel onderlegd zijn."

GIFWIJK

Haar ervaringen met bewoners uit de wijk Feijenoord komen haar goed van pas als ze begin jaren negentig wordt gevraagd om als opbouwwerker/sociaal projectleider te fungeren bij het saneren van het voormalige terrein van de Gasfabriek in Kralingen, bekend in de volksmond als 'De Gifwijk'. Politici en ambtenaren hebben jarenlang ontkent dat er met de bodem iets aan de hand is, maar desondanks is er onder bewoners veel onrust over de vervuiling van de bodem. Na tien jaar pappen en nathouden grijpt de politiek in bij monde van VVD-wethouder Ankie Verbeek. Ze wil de zaak echt aanpakken, de onrust verminderen en stelt budget beschikbaar. Hermanns: "Verbeek wilde een sterke projectorganisatie met besliskracht, zoals dat destijds in de stadsvernieuwing van de jaren zeventig en tachtig gebruikelijk was. Die visie had consequenties voor de onderlinge machtsverhoudingen: techniek, sociaal en financiën waren gelijkwaardig aan elkaar. Hermanns: "Wethouder Verbeek was ervan overtuigd dat het sociale aspect voor het slagen van het project van doorslaggevend belang is." Verbeek legt dit uitgangspunt vast in de besloten agenda van de commissie Milieu, Buitenruimte, Verkeer en Vervoer (MBVV) van de gemeenteraad. Letterlijk staat er: 'De inbreng van bewoners moet goed gestructureerd zijn, terwijl bewonersondersteuning dit moet versterken'. Het effect hiervan is dat de bewoners echt invloed krijgen. Hermanns: "Bewoners en ambtenaren van de projectgroep moesten net zo lang overleggen tot er een gemeenschappelijk standpunt op tafel kwam."

De projectorganisatie krijgt een driekoppige projectleiding voor de algemene, technische en sociale kant van het project. Laurie Hermanns neemt de sociale kant van het project voor haar rekening. "Mijn positie was dat ik vanuit de belevingswereld van bewoners keek naar overlast, schades en inspraak én signaleerde wat de effecten van de maatregelen waren op het sociale vlak. Bewonersinvloed regelde ik vooral door het organiseren van een brede Bewonerswerkgroep Bodemsanering. Deze was mijn referentiekader. "Zij bewaakte de hoofdlijnen rondom de bodemsanering, stelde elk jaar haar prioriteiten vast en vaardigde afhankelijk van wat er op de agenda stond, bewoners af naar de projectgroep. Prioriteit hadden ondermeer de aan- en afvoerroutes en de spreiding van zwaar transport. Voor het huisvestingsplan, met daarin opgenomen gedwongen verhuizingen, werd niet alleen vervangende woonruimte geregeld, maar ook de wijze van werken van de saneerder (zo min mogelijk overlast veroorzaken), het regelen van vervangende speelplekken, maar bovenal het werken aan een verhuiskostenvergoeding. We kwamen er na anderhalf jaar achter dat bewoners geen recht hadden op een standaard verhuiskostenvergoeding van 4000 gulden, maar recht hadden op een schadeloosstelling. Na inventarisatie van de schadeposten kwamen we op een gemiddelde van 15.000 gulden per huishouden. Dat was een reëel bedrag en dat hebben de bewoners ook gekregen."

Hermanns kan zo baanbrekend te werk gaan vanwege politieke rugdekking. Wethouder Verbeek heeft de werkwijze vastgelegd in een covenant (samenwerkingsovereenkomst) en gaf daarmee het signaal naar bewoners dat de politiek echt oog had voor hun positie. De frustratie bij de bewoners

4

was naar tien jaar strijd inmiddels groot. Politiek en overheid hadden immers de afgelopen jaren stelselmatig ontkend dat de grond onder de voormalige gasfabriek zwaar giftig was. Nooit eerder waren hun bezwaren serieus genomen. Deze houding staat in schril contrast met de eerste krantenpublicaties aan het begin van de jaren tachtig. 'De overheid doet de vervuiling af met: 'er is niets aan de hand.'

De ontkennende overheid, de rechter en de pers Gif in de bodem is een nieuw fenomeen. Er is in die tijd nog weinig bekend over de gezondheidsrisico's. Steeds meer bewoners in de wijk vragen zich af: wat gebeurt er eigenlijk als je op gifgrond woont? En hoe gevaarlijk is het voor de kinderen en hun nakomelingen? Een aantal bewoners schakelt de Technische Universiteit Delft in. De TU doet een voorstel om de bodem schoon te maken (saneren), maar het rapport verdwijnt in een lade. Bewoners proberen via de pers druk op te bouwen bij de politiek. Het heeft uiteindelijk effect. Het ingenieursbureau DHV krijgt rond 1986 de opdracht bodemonderzoek te verrichten. De onderzoeksresultaten zijn alarmerend. De wijk blijkt ernstig verontreinigd te zijn met cyanide, fenolen, PAK's, minerale oliën en koolwaterstoffen. Ondanks de onderzoeksresultaten grijpt de overheid niet in. Een deel van de bewoners pikt dit niet en grijpt de onderzoeksresultaten aan om een rechtszaak aan te spannen. De gerechtelijke uitspraak luidt: 'de huur van de huizen op het voormalige gasfabriekterrein mag niet omhoog, zolang de bodem niet schoon is'. Een uitslag waar mee het echte probleem niet wordt aangepakt, maar met het negatieve effect dat de pers op de zaak duikt. De minister

van VROM (Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu) komt in 1990 met vijftig miljoen gulden over de brug. De wijk kan gesaneerd worden.

Tijdens de oprichting van de projectorganisatie stapt Laurie Hermanns in juni 1991 in een startende trein. De projectorganisatie, net geïnstalleerd, fungeert als paraplu voor allerlei organisaties, die iets met de bodemvervuiling te maken hebben of gaan krijgen, zoals de GGD, het OBR (Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam), Gemeentewerken, Woningbedrijf Rotterdam, de deelgemeente Kralingen-Crooswijk en de bewonerswerkgroep Bodemsanering. De bewonersgroep was de eerste hobbel die moest worden genomen. Laurie Hermanns: "De bewonerswerkgroep was voortgekomen uit twee bewonersgroepen: één afkomstig van de Vlinderbuurt en een afkomstig uit Kralingen-West. Ze hadden ruzie met elkaar. Kralingen-West is een arbeiderswijk met veel huurwoningen en de Vlinderbuurt is een wijk voor de middenklasse waar de helft van de woningvoorraad bestaat uit koopwoningen, met veel particuliere verhuurders. "Het conflict lost ze op door niet te wijzen op de verschillen, maar op het gemeenschappelijke belang. Hermanns: "Iedereen heeft baat bij een goede sanering, zowel huurders als eigenaren." Het werkt. De ruzie verstilt.

DE STILLE EN DE SCHREEUWER

De projectgroep moet het wiel volledig zelf uitvinden, want veel ervaring met bodemsanering is er in het begin van de jaren negentig nog niet. Berucht en bekend is de vervuilde Merwedepolder waar bewoners massaal in actie komen tegen de vervuiling. Maar een lege polder met een paar boerderijen en wat woonstraten langs de dijk is een andere opgave dan een Rotterdamse stadswoonwijk. Hermanns: "De opgave in Kralingen was complex. Het is een woongebied met zo'n duizend huishoudens met veel studenten, een bejaardenflat en een mix van koop- en huurwoningen." Hermanns begint niet met de sanering, maar zet allereerst in op de opbouw van een nieuw netwerk van bewoners. Ze organiseert diverse bewonersactiviteiten om zo in contact te komen met nieuwe mensen. Ze zegt hierover: "Dat deed ik vooral om behalve de 'schreeuwers' uit de buurt ook de stillere bewoners te betrekken. Ze kiest ervoor om vooral leuke dingen te organiseren in plaats van te vergaderen. Hermanns: "Daarmee trok ik ook een andere doelgroep dan de bekende vergaderlijders." Ze gaat ook actief op zoek naar andere vindplaatsen om nieuwe bewoners te ontmoeten. 's Ochtends en 's middags gaat ze naar het schoolplein om met ouders te spreken en 's avonds naar het café. Hermanns: "Zo hoorde ik waar mensen mee worstelden. Een belangrijke onderwerp was de weerstand dat honderd jaar oude huizen voor de sanering plat moesten. Maar ook oude bomen waren een gevoelig punt. Die moesten niet worden gekapt, maar worden verplaatst. Na een paar maanden heeft

ze een nieuw bewonersnetwerk opgebouwd. Pas dan begint ze met het organiseren van bewonersavonden, inloopdagen en sprekkuren. De bewoners die in of om het Gasfabriekterrein wonen krijgen zo de kans om hun mening te geven. Een team van actieve bewoners stippelt het beleid uit, bedenkt strategieën en bepaalt standpunten. De bewonersgroep vaardigt mensen af naar werkgroepen waar ambtenaren en bewoners oplossingen bedenken rond herhuisvesting, veiligheid en schaderegelingen.

ORGANISEREN VAN TEGENKRACHT

De sociaal projectleider beschikt over een budget van vijf miljoen en heeft de vrijheid om deskundigen uit te nodigen voor een second opinion, én ze kan als dat nodig is rechtszaken voeren, ook tegen de overheid. Opmerkelijk een overheid die verzet stimuleert en financiert? Hermanns vindt dit niet vreemd, maar getuigen van een sterke en wijze overheid, die kiest voor kwaliteit en voor invloed van de bewoners op het totale proces. "Het politieke bestuur liet toe dat de bewoners tegenkracht konden organiseren. Het inschakelen van externe deskundigen is een aantal malen daadwerkelijk gebeurd. Het OBR bijvoorbeeld wilde niet veel betalen voor de onteigende woningen in de gifwijk. De bewonerswerkgroep huurde dan zelf een onteigendingsdeskundige in om de waarde van het onroerendgoed vast te stellen. Ze voerde ook rechtszaken. Bewoners moesten hoge bedragen betalen voor de onroerend zaakbelasting betalen (OZB), terwijl ze op vervuilde grond woonden. Dat pikten ze niet en dit leidde tot een gewonnen rechtszaak tegen de gemeente. Om de door de sanering en het zware transport door de wijk eventuele ontstane schade te kunnen vaststellen

len (verzakkingen), werden deskundigen van TNO ingeschakeld om panden te schouwen. Hermanns: "Maar we huurden ook milieuaccountants in om te controleren of de Milieu Effectrapportage compleet was en van voldoende niveau. Het bijzondere was dat ik de ruimte had om dit verzet van bewoners te organiseren en te ondersteunen. Door de open sfeer in de projectorganisatie leidde dat niet tot spanningen. Ook als de andere projectleiders het niet met de visie van bewoners en opbouwwerk eens waren, informeerde ik ze wel over de achtergronden en bleven ze goed op de hoogte."

VOLG EIGEN AGENDA

Spannend wordt het voor Laurie als ze van haar mede-projectleider hoort dat de sanering veel duurder zal uitvallen dan de begrote vijftig miljoen. De sanering van het terrein gaat uiteindelijk 550 miljoen kosten, omdat het saneringsgebied driemaal groter is dan de deskundigen van tevoren hadden ingeschat én de verontreiniging veel ernstiger is dan gedacht. Meer mensen moeten daarom verhuizen, er is meer geld nodig voor schadeloosstelling van bewoners en er moet dieper worden gegraven. Burgemeester Peper legt de projectleiding zwijgplicht op om het bedrag van 550 miljoen naar buiten te brengen. Hermanns ontdekt echter wat de politieke agenda is. De burgemeester wil het bedrag een week later met een groot mediaoffensief naar buiten brengen en wil voorkomen dat dit nieuws vooraf uitlekt naar de pers. Hermanns heeft als sociaal projectleider echter een ander belang te dienen. Haar relatie met de actieve bewoners zou op het spel komen te staan en met de burgemeester heeft ze geen gezagsrelatie. "Hij had niet de bevoegdheid om mij een zwijgplicht op te leggen", stelt ze vast. Ze negeert het

spreekverbod en informeert de bewonerswerkgroep Bodemsanering dat de totale sanering meer dan een half miljard zou gaan kosten. Hermanns: "Als opbouwwerker heb je een ander belang dan de politiek. Door de keuze der bewoners vooraf te informeren konden zij zich óók voorbereiden op het mediaoffensief en oefenen in het geven van interviews." Bewoners spitsen hun verhalen toe op de onzekerheid die het saneren met zich meebrengt, de spanningen en de grote overlast. Hermanns: "Een deel van de werkgroep, zo'n vijftien mensen, nam vrij om de persbijeenkomst bij te wonen. Die vijftien verschenen in alle landelijke en regionale bladen, maar ook op radio en tv." Achteraf vraagt ze zich af of die extra honderden miljoenen er ook daadwerkelijk waren gekomen, als de bewoners niet zo massaal in de publiciteit waren geweest.

Het project is zonder vertragingen uitgevoerd. Buitengewoon, gezien de complexiteit en de grote belangen die op het spel stonden. Hermanns verklaart het succes van de aanpak door de gelijkwaardige positie tussen de aandachtsvelden techniek en sociaal. "We hebben zo veel spanningen kunnen voorkomen en is er vanuit bewoners weinig verzet geweest tegen de sanering. Dat is een klein wonder. Let wel er zijn honderdduizenden transporten geweest van zware trucks die heen en weer reden om de vervuilde grond te transporteren, er zijn damwanden in het gebied geslagen en palen geheerd." Het sociaal netwerk van de wijk is in tact gebleven, want tweederde van de bewoners is teruggekeerd naar het gesaneerde gebied. Zelfs tien jaar nadat het terrein schoon is opgeleverd, is een deel van het buurtnetwerk nog steeds actief," weet Hermanns. Bijzonder is ook dat er geen processen zijn gevoerd tegen de overheid voor een hogere schadevergoeding. In de Merwedepolder is dat totaal anders gegaan. Daar hebben bewoners vijftien jaar geprocedeerd. "Procederen is een uiting van frustratie. Van bewoners, die boos zijn op een overheid die onrechtvaardig optreedt", aldus Hermanns.

KWETSbare ouderen

Een ding heeft ze als opbouwwerker/sociaal projectleider niet goed kunnen aanpakken en dat is de terugkeer van oudere bewoners naar hun serviceflat. Tijdens de sanering verhuisden de ouderen naar containers. Dat was de beste oplossing: ze bleven bij elkaar en werden verzorgd door hetzelfde personeel. Ondanks alle ongemakken was het voor hen een vertrouwde omgeving. De terugverhuizing naar de serviceflat blijkt echter een ramp. Woningbouwcorporatie het WBR, eigenaar van het pand, had de serviceflat verkocht aan de SOR (Stichting Ouderen Huisvesting). De nieuwe huisbaas SOR ging aan de slag om het gebouw te renoveren, echter zonder overleg met de bewoners. De mensen die al vele jaren een appartement huurden waren niet betrokken bij de veranderingen aan hun woning en hadden geen invloed op het uiteindelijke resultaat. Hermanns: "Alle details die bewoners belangrijk vinden, zoals afsluitbare buitendeuren en alarmsystemen waren er niet in opgenomen. Bovendien moesten de bewoners een jaar langer in hun wisselwoning blijven wonen dan hen was toegezegd. Het lukte Hermanns niet om contact te maken met de directie van de SOR. Haar analyse achteraf: "De SOR-directeur trok zijn eigen plan. Hij had een pand gekocht met zeventig appartementen, waarvan er nog maar 25 verhuurd waren. Hij had als nieuwe directeur ook geen enkele band met de zittende bewoners, maar vooral dollartekens in zijn ogen. Het feit dat deze bewoners jarenlang over hun toekomst in onzekerheid hadden gezeten, anderhalf jaar actie hadden gevoerd om te voorkomen dat ze verspreid zouden worden over de stad en vervolgens nog eens anderhalf jaar in een containerwoning hadden gebivakkeerd, was voor hem niet interessant. Hij had er geen boodschap aan."

De terugverhuizing, een jaar later dan gepland, bleek een ramp. De elektronische schuifdeuren werkten niet, de vloerbedekking was niet overal gelegd, de warmwatervoorziening op de begane grond functioneerde niet en de aanrechtken waren zo hoog gemonteerd dat ouderen er nauwelijks bij konden. De bewoners, veelal tachtig jaar en ouder, verloren helemaal de grip op hun leven toen ook nog eens de verzorgers, waaraan ze waren gewend, vertrokken. De verzorging werd uitbesteed aan een andere (goedkopere) organisatie. Wat te doen als opbouwwerker? Kun je wel een directeur bijsturen die zo gericht is op efficiency en weinig invloedsvormen toont voor zijn klanten? Hermanns denkt lang na en knikt. Ze zegt: "Als ik terugkijk had ik die terugverhuizing onder die omstandigheden moeten weigeren. Ik had dit de oudere bewoners niet moeten aandoen. Gezien de omstandigheden kan ik het wel verklaren. Het project liep op zijn einde en het netwerk viel uit elkaar. Het zijn de losse eindjes in de nadagen van een groot project dat bijna tien jaar omvatte. Hiervan zijn deze 25 oude bewoners het slachtoffer geworden."

2

3

4

1

1
Peperklip
begin jaren '90

2
Afraving bodemvervuiling
gasfabrieksterrein Kralingen
jaren '90

3
Woonlastendiscussie met
woethouders Vermeulen en
vd Laan in de wijk Feijenoord
1986

4
Boze bewoners Nieuwe Plantage
1995

**Strategisch
schaken tussen
bewonersbelangen
en politieke prioriteit**

**WV
Van
de
Vlaamse
Bewoners
Partij**

Opbouwwerk en politiek zijn voor Wouter van Welzen nauw met elkaar verbonden.
Wil een opbouwwerker zaken voor elkaar krijgen, dan is politiek draagvlak onmisbaar voor het realiseren van belangen van bewoners. Van Welzen laat in zijn beroepspraktijk zien hoe het initiatief te nemen, hoe de politiek te bespelen en hoe politiek draagvlak te organiseren. Maar ook wordt zichtbaar hoe het opbouwwerk een steunpilaar kan zijn voor de lokale politiek. Dat het scheppen van sociale verbanden en het ondersteunen van groepen bewoners een belangrijke waarde is voor de lokale democratie. Soms lijkt er sprake te zijn van concurrentie met wat de (lokale) politieke partijen willen. Hoe met deze tegengestelde belangen om te gaan? Waar staat de opbouwwerker in dit krachtenveld? Van Welzens ervaringen als vrijwillig vakbondsbestuurder van de AbvaKabo, vrijwilliger in diverse organisaties voor jongeren en ouderen, zijn lidmaatschap van een politieke partij, hebben hem sensitief gemaakt voor het politieke schaakspel.

Wouter van Welzen werd gevormd in de jaren zeventig. Het is de tijd dat studenten op de sociale academie al op jongere leeftijd politiek bewust zijn en invloed opeisen op de te behandelen leerstof. Leerlingen maakten hun eigen studieplan en kozen daarbij hun eigen leraren. Zo ook Wouter van Welzen die lessen volgde op de Katholieke Sociale Academie in Den Haag. Van Welzen: "Ik ontdekte dat als ik daadwerkelijk invloed wilde hebben op het studieprogramma ik de eerste moest zijn met het indienen van plannen. Wat ik toen leerde, pas ik nog steeds toe: zorgen dat ik in een vroegtijd stadium van een ontwikkeling vooraan sta." De langharige Wouter begint als jong afgestudeerde in de functie van ouderenopbouwwerker in de Haagse Molenwijk. Het is dan eind jaren zeventig en de gemeente Den Haag heeft de visie ontwikkeld dat ouderen zo lang mogelijk zelfstandig moeten blijven wonen. Voor die tijd een baanbrekend idee in vergelijking met de andere grote steden. Hiervoor is dan wel de herstructurering van de ouderenzorg nodig: intensive samenwerking tussen Haagse zorgverleners. Instellingen, zoals Thuiszorg, het Kruiswerk en de indicatiecommissie. De belangen van de ouderen in dit veranderingsproces is een apart aandachts punt. Hiervoor is de functie van ouderenopbouwwerker in het leven geroepen. De twintiger Wouter van Welzen krijgt de baan. Van Welzen: "Ik legde contact met de oudere bewoners, de politiek, de ouderenbonden en zorgde voor de dwarsverbanden met de instellingen." De samenwerking met de instellingen blijkt echter een wassen neus als Van Welzen ontdekt dat het nieuwe bestuur van de samenwerkende instellingen personeelsleden verbiedt om met ouderenopbouwwerker Wouter samen te werken. Hij schakelt samen met de collega's de partner in waarmee hij een alliantie heeft

gesloten: de ouderenwerkgroepen. Van Welzen: "De ouderenwerkgroepen waren woedend toen ze geïnformeerd werden over de gang van zaken. Ze bezetten het stedelijke bureau van de samenwerkende organisaties en eisten het vertrek van het bestuur. Dit was een duidelijk signaal: een heldere keuze voor het ouderenopbouwwerk. Het bestuur kon gaan na aandrang van het gemeentebestuur."

Afvalputje

Van Welzens standplaats is het Haagse Laakkwartier. Het is een vooroorlogse wijk gelegen tussen station Hollands Spoor en Rijswijk. Vanaf de jaren zeventig verandert de wijk van kleur. Grote groepen allochtonenstromen de wijk in, zowel gastarbeiders als Surinamers (voor de onafhankelijkheid van Suriname vertrokken naar Nederland). Bovendien werden er bewoners geplaatst, die elders niet terecht konden vanwege hun sociale gedrag. Van Welzen: "Het Laakkwartier was in die tijd het 'afvalputje' van Den Haag. Er waren armoede-problemen en rellen. De mobiele eenheid voerde wekelijks charges uit." Veranderingen zijn hard nodig en de politiek labelt het Laakkwartier als stadsvernieuwingsgebied. Een projectorganisatie waarin bewoners samenwerken met instellingen en gemeentelijke instanties is motor van de verandering. Wouter van Welzen krijgt als opbouwwerker de taak het sociale proces te ondersteunen en te zorgen voor het leggen van de sociale verbanden. De directeur van de sociale dienst blijkt een onverwachte bondgenoot bij het versterken van de opbouw van de samenleving in het Laakkwartier. Wouter van Welzen: "De directeur van de Sociale

Dienst Terhorst (een prominent CDA lid) had ambities en wilde meer dan alleen het verstrekken van uitkeringen aan werklozen. Voor de werklozen wilde hij ook activiteiten organiseren, zodat ze hun talenten konden ontwikkelen. Bewoners in de wijk wilden een postkantoor. Dat kwam er dan ook. Op initiatief van de sociale dienst. Hij trok medewerkers aan, die ambtenaar werden van de sociale dienst voor het postkantoor. Wij als opbouwwerkers zaten in hetzelfde wijkgebouw als de sociale dienst. De ideeën van de directeur van de sociale dienst over cursussen en vrijwilligerswerk spraken ons aan en wij ondersteunden zijn zienswijze voor een brede aanpak. We betrokken Nederlanders, Turken, Marokkanen en Surinamers bij de planontwikkeling. Tijdens de bijeenkomsten bleek dat de migranten het liefst hun eigen ruimte hadden. Maar dat kon niet. Er was maar één buurt- en clubhuis. Dus alle verenigingen hadden hun kantoor in het buurthuis waar ook wij als beroepskrachten waren gevestigd." De ontmoetingen tussen jong en oud en tussen mensen met totaal verschillende achtergronden zorgden voor nieuw elan. Van Welzen: "Het was aan het begin van de jaren tachtig. Een multifunctionele gebouw voor zowel instellingen als bewoners was in die tijd uniek. Uitgangspunt was samen wat samen kan en apart wat apart moet. Eerst werd er altijd gezocht naar samenwerking. De instellingen hadden ruimte gegeven voor een status aparte voor de werkers in de wijk."

Het was integratie avant la lettre. We experimenteerden met migrantenwerkers. Maar dat werkte niet altijd. Een Turk bleek een Koerd uit Oost Turkije te zijn en dat was dus geen Turk. Een Turk uit west Turkije had weer niets met een Turk afkomstig uit het noorden. De migrantenorganisaties hadden vaak liever Nederlandse professionals. Dat leverde meer op, die waren gewiekster in het binnenhalen van geld voor hun activiteiten."

Gouden sleutel

De uitwisseling tussen de verschillende bevolkingsgroepen leverde bijzondere projecten op: een moedercentrum, een vadercentrum en een project met mensen met een verstandelijke beperking. Van Welzen: "We hoorden verhalen over geestelijk gehandicapten in migrantenfamilies. Dat onderwerp was absoluut taboe. Daar spraken immigranten nooit over. Door die gemeenschappelijke centrale ontmoetingsruimte raakten we vertrouwd met elkaar en kregen we veel informatie. Krijg je meerdere signalen over vrouwen die binnen moeten blijven of mensen met een verstandelijke beperking waar ouders zich voor schamen, dan kun je zo'n onderwerp opschalen tot een maatschappelijk vraagstuk." Zijn werkwijze is meerdere partijen betrekken en dan pas beginnen met het uitwerken van een plan. "Om plannen ook om te zetten in actie en ze op termijn te kunnen realiseren, is een politiek netwerk echter van groot belang", constateert hij. Van Welzen: "De politiek fungert daarbij als vliegwheel. Met een collega opbouwwerker zat ik in het groepsbestuur van de AbvaKabo voor de welzijnsinstellingen. Hij als voorzitter en ik als secretaris. Bovendien was ik lid van de steunfractie van de PvdA. In die positie dacht ik mee met de wethouders over stedelijke vraagstukken. Zodoende wist ik veel." Door deze combinatie van

2

Het Moedercentrum waar vooral buitenlandse vrouwen voorlichting krijgen, cursussen volgen en uiteenlopende activiteiten organiseren moet vele uren per week dicht. Vrouwelijke collega's van het Moedercentrum vragen hem of hij niet in het centrum voor anderhalve dag in de week wil werken. Van Welzen actief als ondersteuner van de besturen van de Marokkaanse, Turkse en Hindoestaanse verenigingen, overlegt allereerst met de mannen hoe hiermee om te gaan.

Wouter van Welzen: "Voor mezelf vond ik het belangrijk dat het Moedercentrum open bleef en ik vond het prima om daar te werken." Voor de Turkse, Marokkaanse en Hindoestaanse mannen is het geen probleem dat Van Welzen actief is in het Moedercentrum. "Daarmee was ik de eerste man die tussen honderden vrouwen werkte", zegt hij nog steeds zichtbaar trots. Dit nieuws verspreidt zich als een lopend vuurtje en bereikt ook de burelen van het Landelijk Opbouwwerkcentrum (LCO). Het LCO heeft er duidelijk wél problemen mee. 'Een man tussen allemaal vrouwen. Dat kan echt niet'. Van Welzen: "Het gaat om het empoweren van vrouwen, dat moet door vrouwen gebeuren, zo is de LCO-opvatting." Van Welzen houdt zijn rug recht en laat de storm over zich heen komen. Twintig jaar later analyseert hij die situatie nog eens en zegt: "Het LCO ging daar niet over, maar men probeerde wel invloed uit te oefenen. We hebben ze met argumenten kunnen overtuigen en mijn meerwaarde aangetoond..

1

1
Actieavond Laakkwartier
Den Haag
jaren '80

Een man tussen vrouwen

Het welzijnswerk in Den Haag komt in de jaren tachtig, onder vuur te liggen. De economische crisis dwingt de overheid tot drastische bezuinigingen. Ook het Laakkwartier moet bezuinigen.

2
Actieavond Laakkwartier
Den Haag
jaren '80

Je moet om dat te kunnen blijven doen wel (politieke) contacten hebben. En je moet gedeckt zijn. In dit geval was ik gedeckt door de vrouwen én de mannen van de vrouwen van het Moedercentrum. Bovendien steunde ook de bedenkster van het concept mij."

Diaconie als investeerder

Het Moedercentrum met haar cursussen, feesten, informatiebijeenkomsten en debatten is zo'n succes dat de mannen beginnen te morren. Ze komen niet veel verder dan zitten in het theehuis en de moskee. Ze klagen bij Van Welzen. Waarom voor hen geen centrum als voor de vrouwen? Wouter van Welzen: "Het prikkelde de fantasie van ons werkers. Een telefoontje met de voorzitter van de PvdA in Den Haag, Tineke van Nimwegen, actief in het stadsdeel, leidde tot een brainstormsessie en leverde vervolgens een artikel op in het PvdA-magazine. Dat stukje over het oprichten van een Vadercentrum werd een hit. Regelmatig werd ik gebeld wanneer dat Vadercentrum er nu zou komen?" Hij voelt dat de tijd rijp is voor een apart centrum voor mannen en dat het onderwerp politiek goed ligt. Een programma verzinnen is het probleem niet, maar waar haal je in tijden van economische neergang zo snel een pand vandaan? Opbouwwerker Van Welzen koppelt partners aan elkaar waar andere spelers in het maatschappelijke middenveld niet zo snel aan zouden denken: de kerk. Van Welzen: "Het Moedercentrum had veel contacten met de diaconie (bestuur van protestantse kerk die zich inzet voor armere bewoners). Het is een belangrijke speler in de wijk, die over geld beschikt. Na enig overleg geloofde het kerkestuur in het centrum, kocht een centraal gelegen pand en bood het aan voor buurtactiviteiten. Werd het geen succes dan kon men het pand altijd weer verkopen.

Van Welzen: "In het Vadercentrum zijn diverse activiteiten ondergebracht. We begonnen met kookcursussen, zwemlessen, computerlessen. Daarna volgde voorleessessies tussen vaders en kinderen. Baas van het Vadercentrum werd een vrouw, Anita Schwab (tevens bedenker van het Moedercentrum). Onder haar leiding groeide het Vadercentrum tot een bloeiend trefpunt." Het opbouwwerk ondersteunde de bestuursleden van de diverse verenigingen en zo werd het Vadercentrum ook een bestuurlijke kweekvijver. Door hetzelfde doel voor ogen te hebben en elkaar aan te voelen versterken Schwab en Van Welzen elkaar. Wouter van Welzen: "We hadden eerder samengewerkt in het Moedercentrum en vertrouwden elkaar blindelings. Dat maakte het verschil en verklaart het succes."

Werken in de luwte van de macht

De Schilderswijk, het paradijs van wethouder Adri Duivesteijn, pionier in de jaren tachtig en negentig met de stadsvernieuwing en de multiculturele

samenleving. Het iets verder gelegen Laakkwartier ondergaat dezelfde veranderingen, maar is in het publieke debat minder prominent aanwezig. Het in de schaduw werken van prestigeuze projecten heeft zo zijn voordelen stelt Van Welzen. "We hadden meer speelruimte en konden daardoor meer experimenteren. We betrokken politieke bestuurders, ambtenaren van rijk en gemeente, maar ook directeuren van woningbouwcorporaties bij onze plannen en lieten ze in onze wijk meelopen. De achtergrond hiervan was: delen van kennis, inspiratie opdoen en de professionals laten ervaren wat de meerwaarde en betekenis was van het opbouwwerk in de wijk." Het opbouwwerk in het Laakkwartier organiseert breed: kijkt niet naar politieke kleur en niet naar godsdienst. Van Welzen: "We waren tactisch sterk. Hadden we te maken met een protestants christelijke woningbouwcorporatie, zorgden we dat behalve bewoners, de wijkagent en de schooldirecteur, ook de buurtdominie bij het overleg betrokken was. Het voordeel van breed organiseren is dat je angst weghaalt. Wees als opbouwwerker niet bang om andere partners aan tafel uit te nodigen. Je hebt zelf geen agenda, behalve dat je zaken in beweging wilt brengen. Weet ook dat van de tien zaken die je aanzwengelt, er zeven lukken en drie ervan niet."

Einde Haagse tijdperk

Zoals overal in welzijnsland gaat ook het welzijnswerk in het Laakkwartier midden jaren negentig voor de financiële bijl. De ene fusie naar de andere volgt met alle gevolgen van dien voor de samenlevingsopbouw. Door de gigantische bezuinigingen vertrekken steeds meer mensen. De ene collega na de andere vertrekt. Van Welzen: "We kregen na de fusie een teamleider zonder kennis van zaken boven ons aangesteld. In plaats van gemak werkte het averechts. Het leidde in het bedrijf tot frustratie, ziekteverzuim en nog meer vertrekende collega's. Van Welzen: "We hebben vervolgens het vertrouwen in hem opgezegd. Maar als vrijwillig bestuurder van de AbvaKabo weet je dat dit een dodelijke manoeuvre is. Want leiding kiest altijd voor de leiding. Ik ging steeds meer tijd besteden aan de interne situatie en aan mijn collega-opbouwwerkers. In zo'n ziekmakende sfeer kon ik niet langer doorgaan. De inhoud van mijn werk is mijn inspiratie en niet de organisatie. Ik had er 25 jaar Laakkwartier opzitten en in 2001 solliciteerde ik als opbouwwerker in het Rotterdamse Bergpolder. Achteraf gezien ben ik te lang werkzaam geweest in het Laakkwartier. Ik had eerder moeten vertrekken."

Rotterdams engagement

Het Rotterdamse Bergpolder, een knusse jaren dertig woonbuurt, is een rustige wijk. Er gebeurt in het begin van de 21ste eeuw relatief weinig in het gebied. Collega-opbouwwerkers, die naar andere wijken vertrekken adviseren van Welzen om de bewonersorganisatie op te heffen. Van Welzen vindt dit echter een uiterst dom idee. "Hef je de bewonersorganisatie op, ben je als opbouwwerker ook je rugdekking kwijt. Als de politiek het

Werken aan de Molenwijk

Al vanaf het eerste begin is duidelijk dat de stadsvernieuwing in de Molenwijk meer betekent, dan alleen een technisch proces van stenen stapelen.

Met name de Aktiegroep Laakkwartier-Noord en een aantal welzijnsworkers hamert erop, dat de stadsvernieuwing sociaal goed begeleid moet worden. Dit betekent aan de ene kant de begeleiding van de plannen zelf, met overleg, met informatie aan de bewoners, met inspraak- en portiekbijeenkomsten. Aan de andere kant worden er activiteiten opgezet om de leefbaarheid van de wijk tijdens de stadsvernieuwing zo draaglijk mogelijk te maken. De initiatieven komen soms van de bewoners en soms van de werkers in de wijk.

1980: Boomplantdag in de Stortstraat met dhr. Braks. De leefbaarheid vraagt juist ook bij de overgang van oud naar nieuw veel aandacht.

opbouwwerk aanvalt vanwege andere prioriteiten of, zoals destijds in het Laakkwartier, door bezuinigingen het vakgebied uitholt, heb je géén enkele steun. Het idee afschaffen van de bewonersorganisatie is gebaseerd op een oud idee van opbouwwerkers en de politiek, die de witte burgemeester met de grote bek, de mond willen snoeren. Dat moet je juist niet doen. Er is altijd een reden dat bewoners gefrustreerd reageren en vaak is het ook terecht dat ze boos zijn. Als je aandacht voor ze hebt en ingaat op hun problemen, zeuren ze niet. De kunst waar je in dit vakgebied bedreven in moet zijn is de negatieve sfeer om te buigen naar positief. Neem het voortouw en maak een plan. Schakel de 'burgemeester van de wijk' niet uit, want dan lekt alle energie weg naar het negatieve. Beland je als opbouwwerker in een houdende club, breid die dan uit en differentieer, en betrek andere groepen erbij."

Hij versterkt de basis van de bewonersorganisatie Bergpolder door zelf op bewoners af te stappen. Een perfect middel om snel een netwerk in de wijk op te bouwen volgens hem aanbellen bij bewoners met een enquête in de hand. Van Welzen: "Onderzoeken wat bewoners van de wijk nodig hebben open deuren en je legt op een laagdrempelige manier contact. Je ontmoet buurtbewoners, doet ideeën op en kunt mensen strikken om plannen verder te brengen of uit te voeren. Ik zeg niet gauw nee tegen ideeën die mensen opperen. Door zo'n positieve opstelling weten mensen je na dat eerste contact ook snel te vinden." Hij laat buiten kantooruren ook zijn gezicht zien. Voor hem is het dé manier om snel contact te maken. Van Welzen: "Ik ga naar wijk- en culturele activiteiten van buurtbewoners om mensen te benaderen voor het besturen van een bewonersvereniging. Overal zijn interessante pareltjes en talenten te vinden. Ik benader mensen en probeer ze stapje voor stapje te betrekken. Het is de kunst van het uitdagen en het verleiden van bewoners om

Houd het
Van Maanenbad
boven
water!

Strategisch afwachten

Als een initiatief goed is, is de kans op een positief vervolg groot. Succes is dan ook echter niet gegarandeerd. In de opbouwwerpraktijk zijn talrijke drempels. Het Vroesenpark is altijd vol, maar er is geen horeca. Het idee van het opbouwwerk in samenwerking met de bewonersorganisatie voor een theehuis valt bij bewoners in goede aarde. Tijdens een bewonersavond van de bewonersorganisatie wordt het plan voor het theehuis in het park gepresenteerd. Van de presentatie dreigt niets terecht te komen als tientallen boze hondenbezitters met hun honden voor de deur van de bewonersvereniging protesteren tegen de komst van het theehuis. De dienst Gemeente-werken heeft een paar dagen eerder in het park een serie verbodsborden voor honden geplaatst. De combinatie theehuis, Turken en moslims, die niet van honden houden, is dan snel gelegd. Van Welzen ziet de boze hondenbezitters als een onverwachte kans voor een spannende aftrap en trekt het initiatief tijdens de bewonersavond naar zich toe. Van Welzen: "Ik haalde de angel uit het protest door te zeggen dat het een theehuis zou worden gerund door mensen met een beperking uit Rotterdam Noord.

En dat de verbodsborden een foute zijn van Gemeente-werken. De negatieve sfeer hebben we verder kunnen omwijken door te beginnen met een tea party in het park met een hondenshow.

Achteraf was de actie positief voor de ontwikkeling van het project, want mede door de publiciteit kwamen we met veel mensen in gesprek, zoals met de stichting Pameijer, die mensen met een verstandelijke beperking aanbood voor de bediening. De naam hebben we veranderd in theeschinkerij en dat roept andere associaties op." Het actie loopt op rolletjes en een instelling als de SOR (Stichting Ouderen Rotterdam) heeft zich garant gesteld voor 300.000 euro.

Drie architecten hebben een ontwerp gemaakt en de bewoners mochten het winnende ontwerp kiezen. Het versnellingsmoment is uit het project verdwenen sinds het vertrek van de sleutelfiguur van het project, de adjunct-directeur van de SOR. De projectleider is minder bevlogen en ziet het project als een commerciële onderneming. Wouter van Welzen: "Als opbouwwerker kan ik niet anders dan strategisch afwachten tot ik een volgend moment zie om het project weer in de versnelling te brengen. Er is een markt voor, bewoners willen en er is startkapitaal. Een financieel probleem vertraagt echter de voortgang. Het is wachten tot het einde van het jaar. Dan is steevast de vraag van de gemeente 'Heb je nog een plan'?"

Knokken voor het zwembad

Het van Maanenbad, een binnen- en buitenbad in hartje stad werd wegens bezuinigingen bedreigd. De gemeente Rotterdam wilde het eigenlijk al tien jaar geleden sluiten. Te duur en achterhaald vond de gemeente. Buurtbewoners en deelgemeente wilden het zwembad echter wel openhouden. Hiervoor legde de deelgemeente jaarlijks 200.000 euro per jaar op tafel en kon het zwembad voor Rotterdam Noord behouden blijven. Tot de deelgemeente in 2007 in een financiële crisis belandde en het bedrag voor het openhouden van het zwembad niet meer kon betalen. Sluiting dreigde. Wouter van Welzen die zich ook had georiënteerd op de geschiedenis van de wijk en het Van Maanenbad ontdekte het oude netwerk dat zich tien jaar eerder had ingespannen om het Van Maanenbad open te houden. Van Welzen: "Het opbouwwerk riep actievoerders van tien jaar geleden weer bij elkaar en wierf nieuwe mensen. Daar ontstond het plan om een stichting in het leven te roepen: 'De vrienden van het Van Maanenbad'. Met een stichting kun je fondsen inzamelen en promoties organiseren. De strategie was eenvoudig: we richten ons op de gemeente Rotterdam en niet op de deelgemeente (want geen geld). We beseften dat de afgelopen vijftig jaar heel veel mensen hun zwemdiploma in het Van Maanenbad moesten hebben behaald. Die emotie was een belangrijk onderdeel van de strategie. Daarom heen hebben

we een comité van aanbeveling geformeerd met spraakmakende Rotterdammers, zoals Hugo Borst, Wilfried de Jong en de politicus Frans Weissglas (zowmals buurtbewoner in het zwembad).

We wilden een brede politieke vertegenwoordiging en vanuit elke politieke partij zochten we iemand die emotionele banden heeft met het van Maanenbad. Raads- en oud raadsleden. Ook ontdekten we dat tweede kamer lid Peter van Heemst een band heeft met het zwembad en tegenover het zwembad had gewoond. Later werd hij fractievoorzitter. Steun was verzekerd. We schreven hem een brief. Een handtekeningenactie in Rotterdam leverde 23.000 handtekeningen op. Het deelgemeentebestuur van Noord reageerde echter verkrampt op onze actie. Het bestuur dacht de schuld te krijgen van de sluiting. Maar om de schuldvraag was het de vrienden helemaal niet te doen. We hadden ons juist ingezet om het belang van het zwemmen aan te geven. Hoofddoel was om steun te organiseren en geld te regelen voor het openhouden van het zwembad. De lobby heeft ons geen windeieren gelegd. De gemeenteraad was gemeentebreed voor openstelling en het benodigde bedrag van negen miljoen euro voor de renovatie van het zwembad kwam op tafel. We hadden geluk dat de gemeente net de AVR (Afvalverwerking Rijnmond) voor een miljard euro had verkocht."

Schakelen tussen rijk en gemeente

Zijn aandachtsgebied bestaat thans uit vier wijken: Bergpolder, Liskwartier, Provenierswijk en Blijdorp. Heel verschillende wijken variërend van heel arme, waar mensen met lage opleidingen en minimale inkomens wonen, tot de gegoede wijken, waar mensen in een groene omgeving wonen met hoge inkomens en hoge opleidingen. Voor de twee zogenoemde probleemwijken in zijn gebied heeft de overheid 90.000 en 140.000 euro beschikbaar gesteld voor het maken van plannen. De start loopt niet soepel. Het Rijk zet in op de Provenierswijk en Bergpolder. De deelgemeente vindt de keuze voor Bergpolder niet wenselijk. Van Welzen: "De deelgemeente vindt Bergpolder absoluut geen achterstandswijk en wil de extra gelden investeren in de Agniesebuurt. Als opbouwwerker meng ik me niet in zo'n politiek mijnenveld en kijk puur naar de feiten. Het Rijk heeft achttien harde criteria geformuleerd en op grond daarvan haar keuze bepaald. De minister betaalt dus bepaalt zij welke wijk een achterstandswijk is en niet de deelgemeente Noord. Die heeft niet de macht en invloed om dit te kunnen veranderen. Toen we hoorden dat Bergpolder in de prijzen viel, hebben de bewoners (na overleg met Van Welzen) direct een bus met bewoners georganiseerd en zijn afgereisd naar een landelijke bijeenkomst van het LSA (Landelijk Samenwerkingsverband Aandachtswijken). Die bijeenkomst werd georganiseerd als aftrap van de aanwijzing van krachtwijken. Het is een platform van bewoners, die samenwerken om de leefbaarheid in de wijk te vergroten. Ook de minister zou daar aanwezig zijn." Van Welzen weet dat er op termijn een investeringsbedrag van twintig miljoen euro beschikbaar komt voor bewonersinitiatieven en wil bewoners stimuleren alvast na te denken over nieuwe plannen voor hun wijk. Van Welzen: "Ik benadrukte echter wel dat we geen achterstandswijk zijn. De aanwijzing als krachtwijk was een kans voor de wijk om deze verder te brengen.

De volgende stap in het proces is om plannen en ideeën te genereren via inloopbijeenkomsten in de wijk. Uitgangspunt naar bewoners is: 'Niet zeuren over problemen, maar kom met een plan'. De ideeën van bewoners lopen sterk uiteen en variëren van een kunstgrasvoetbalveldje, gevelduinen, een buurtscentrum en een 'groen' plantendak voor de buurtsupermarkt. Van Welzen: "Als je mensen uitdaagt komen ze vanzelf met ideeën. Van belang is dat anderen (bewoners, politici, professionals) deze plannen bij voorbaat niet veroordelen, want dan sla je alles dood. Dat is de reden waarom ik alle plannen goed vind, ook als plannen niet realistisch overkomen. Want de realisatie ervan hangt af van geluk en hoe je het organiseert. Het plan gevelduinen resulteerde in honderd nieuwe gevelduinen. Zo'n groen dak voor de supermarkt, op het eerste gezicht een onhaalbaar project, komt in een stroomversnelling door de beweging 'Groene daken' om Rotterdam te vergroenen. Dan blijkt zo'n plan opeens wel mogelijk om uit te voeren."

Creëer en benut versnellingsmomenten

Bij de deelgemeente waren mensen niet altijd blij met de bewonersplannen. Van Welzen: "We hadden een strijd met de ambtenaren van de deelgemeente welke plannen uit Bergpolder en de Provenierswijk akkoord waren en welke niet. De minister was van mening dat de bewoners moesten bepalen en de gemeente wilde zelf een vinger in de pap houden.. Belangrijk was de aanstelling van een nieuwe wijkregisseur van de deelgemeente Noord. Er is een persoonlijke klik, maar ook een zakelijke. De wijkregisseur vindt de opbouwwerker handig in het leggen van contacten met bewoners. Dat maakt de samenwerking tussen opbouwwerk en wijkregisseur soepel en komt ten goede aan het ontwikkelen van plannen.

Wanneer Van Welzen ter ore komt dat de minister een bezoek wil brengen aan prachtwijk Bergpolder, drie maanden nadat de bewoners haar ontmoette tijdens de landelijke LSA-bijeenkomst, is het moment daar om de plannen in een proces van versnelling te brengen. Van Welzen pleitte bij de wijkregisseur dat de minister ook enkele bewoners ontmoet. Hij oppert het idee dat zeven bewoners hun plan presenteren. Dat idee slaat aan. Maar hij doet meer. De wijkfotograaf, fotografeert ook de zeven indieners. Als achtergrond van de foto fungeert het uitgewerkte plan van de indiner.

Tijdens haar bezoek reageert de minister enthousiast op de bewonersvoorstellingen en zegt tot haar ambtelijke en politieke gevolg: 'Zo hoort het!' Van Welzen: "Zo werd Bergpolder een voorbeeld van inzet van bewoners in de veertig prachtwijken in Nederland. Het gebakkelei van de ambtenaren van de deelgemeente welke bewonersplannen nu wel en niet akkoord waren, was voorbij. Zo werkt de hiërarchie nu eenmaal: de minister beslist. De opvolger van de oude minister heeft gezegd dat hij de plannen van zijn voorganger voortzet. Ook in deze nieuwe politieke realiteit is er voldoende rugdekking om de plannen van de bewoners uit te voeren."

FREEEK HOMAN

DE ONDERNEMER **OPBOUWWERKER**

EN HET DNA VAN HET GEBIED

1

Freek Homan ontdekte dat wijkeconomische processen in buurten van belang zijn voor de revitalisering van de wijk. De economische belangen van ondernemers blijken in ruime mate overeen te komen met de belangen van bewoners. In de loop van de jaren heeft hij een eigen methodiek ontwikkeld, die inzet op behoud van ondernemers voor de buurt. Want zonder ondernemers verpaupert een wijk. Grote toekomst ziet hij ook in de combinatie: gebiedsontwikkeling en opbouwwerk. De emotionele, sociale en historische kennis van het gebied zijn hierbij het grootste kapitaal van de opbouwwerker. Ze zijn het DNA van het gebied en vormen de basis van elk plan. Die kennis is een onmisbaar element bij gebiedsontwikkeling en ligt aan de basis of een plan uiteindelijk wel of niet slaagt.

De methodiek is ontstaan uit ervaringen die hij heeft opgedaan in de Witte de Withstraat. Een straat ooit in handen van drugshandelaren, gokbazen en werkers uit de seksindustrie. Opbouwwerker Freek Homan stond mede aan de basis van het verbeteren van de kwaliteit van de Witte de Withstraat. Homan borduurde voort op dit succes en focus op het versterken van de wijkeconomie door ondernemers in een vroegtijdig stadium te betrekken bij de planning. Ook het herinrichten van straten, buurten en winkelstraten hoort daarbij. Het resultaat is dat ondernemers veranderen van tegenstanders in medestanders. Vele winkelstraten gingen en gaan door zijn handen, zoals de Pannekoekstraat, de Meent, de Nieuwe Binnenweg, winkelcentrum Pendrecht en de binnenstad van Schiedam.

"Maatschappelijke processen zijn niet los te zien van de wijkeconomische processen", aldus Freek Homan. Die overtuiging deed hij op als jongerenwerker in het begin van de jaren tachtig in de Rotterdamse wijk Cool. De economie holde achteruit: de jeugdlonen daalden met veertig procent en de werkloosheid nam sterk toe. Homan zag hoe zijn volksbuurt veranderde in een criminale wijk. Homan: "In Cool was er geen werk. Zelfs het zwartwerken was onmogelijk geworden. Het gebruik van en de handel in drugs kwamen in die periode tot bloei. Ik zag hoe jongeren worstelden om hun status op te houden. Geen inkomen, dan maar stelen. Onder mijn ogen zag ik ze criminaliseren, terwijl ik als jongerenwerker aan het kloeden was met het openhouden van een jongerenclub." Homan draaide jongerencentrum De Eagels in Cool. Een club waar vooral Nederlanders en Surinaamse jongeren op afkwamen. Met zijn ervaring als videomaker en programmeur van opkomende sterren als Bram Vermeulen, Solution en Earth and Fire kon hij in de Eagels direct aan de slag. Het vernieuwende programma trok meer publiek. Binnen een paar maanden verdrievoudigde de bezoekersaantallen tot zo'n vijfhonderd en het werd het regionaal trefpunt van de Surinaamse scène. Homan: "Gingen er voor 1980 nog veel makke schapen in een hok, na 1980 ontstond segregatie tussen de jongeren. De mode veranderde en muziekstijlen liepen uit elkaar. De Punkers eisten een eigen club en namen de Exit over." De snelle veranderende maatschappelijke ontwikkelingen zijn van invloed op het werk van Homan. "Als jongerenwerker was ik een groot deel van de tijd bezig met het beslechten van ruzies en met schoonmaken van de club. Het was in feite onverantwoord om met anderhalve professional en een aantal jonge vrijwilligers zo'n jongerencentrum te draaien." De niet-gesubsidieerde markt van de horeca speelt wel razendsnel in op de veranderende context. Homan: "Ik zag dat horecaclubs hun maatregelen troffen. Ze werkten met portiers en er stonden meerdere mensen achter de bar." Jongerenwerker Homan zag maar één oplossing: sluiten dat clubhuis. Hij werd een handje geholpen door klappende buren. Na klachten over overlast sloot de politie De Eagels en de Surinaamse cliëntèle verhuisde naar een clubhuis aan de Peppelweg. Voor Homan was het clubhuis weliswaar een blok aan zijn been, maar hij zag door de sluiting een gouden kans: als hij al dat geld voor beheer, huur en activiteiten bij elkaar zou leggen, zou hij als pand-ongebonden jongerenwerker met budget aan de slag kunnen. Het werkte wonderwel. Homan ontdekte dat hij activiteiten kon organiseren op basis van belangstelling. Wilden jongeren huiswerkbegeleiding, dan regelde hij een docent en huurde hij een ruimte in een van de buurthuizen. Discoavonden op vaste avonden met wisselende deejay's in afge-

huurde discotheken kon ook. Behalve organiseren op belangstelling stuitte hij ook op het fenomeen van de belanghebbendheid: mensen komen pas in beweging als ze er voordeel bij hebben.

WERK NAAR DE WIJK

Als vrije jongerenwerker in een wijk die geteisterd wordt door hoge aantallen werkloze jongeren én ouderen, gaat hij zich richten op de sociale economie in de wijk. Het basisidee is om mensen met behoud van uitkering te laten werken. Veel werk is er niet meer in de wijk. Timmerbedrijven, garages, drukkerijen en slotmakers zijn na de stadsvernieuwing uit Cool verdwenen. Voor jongeren wordt het steeds moeilijker om zich voor te stellen wat voor soort beroep ze zouden kunnen uitoefenen. Bovendien heeft werk in de wijk Cool een negatief imago. Homan: "Werken is voor losers. De jongeren hadden vaders, die vaak werkloos waren. Waarom zou je dan leren? Leren leverde toch geen werk op." Voor Homan ligt er een nieuwe uitdaging: het werk terugbrengen in de wijk. Als hij opbouwwerker Ed de Meijer ontmoet is er een klik en besluiten ze bij het opzetten van werkprojecten samen te werken. Voor jongeren die op straat sleutelen aan motoren openen ze een sleutelwerkplaats. Ze richten een naaiatelier in en zetten een klussendienst op waar jongeren bij mensen thuis klussen opknappen. Een pand van het gemeentelijk energiebedrijf in de Kortenaerstraat staat leeg. Met een oppervlakte van zo'n 1200 vierkante dé ideale plek voor een bedrijfsverzamelgebouw voor kleine bedrijven uit de wijk. Homan: "We zochten contact met het OBR, de eigenaar van het gebouw en mochten het pand omniët gebruiken als we zelf de verbouwing regelden. Binnen een jaar was het pand, in samenwerking met toekomstige huurders, low budget opgeknapt. De oude garage van het energiebedrijf was in 1990 veranderd in een bedrijfspand waar kunstenaars, een drukker, vormgevers, een bedrijf voor schokbrekers en de Turks-Nederlandse vereniging hun intrek hadden genomen." Thans functionert het nog steeds als bedrijfsverzamelgebouw waar de afgelopen jaren 35 mensen met een Melkertbaan aan het werk waren. Voor het merendeel zijn ze doorgestroomd naar betaald werk binnen de kinderopvang, Roteb of als zelfstandige.

2

OPBOUWEN MET ONDERNEMERS

Rond 1990 gaat de politieke wind anders waaien. De overheid legt de nadruk op werken. Bovendien wil ze meetbare resultaten. Er ontstaan werkcentra waar werklozen individuele begeleiding krijgen bij het opdoen van werkervaring en het experiment met de Banenpool gaat van start. Langdurig werklozen gaan in gesubsidieerde banen aan de slag als straatveger, surveillant of parkeerwacht. Cool heeft een primeur: de eerste straatveegploeg van Rotterdam is actief in Cool. Een wel heel miniem lichtpuntje in de verder steeds zwakkere wordende wijk. De belangrijkste winkelstraat van Cool, de Witte de Withstraat, is in handen van de onderwereld, die met drugs en gokken flink geld verdient. De bouw van het Maritiem Museum aan de noordkant

van de Witte de Withstraat biedt, in combinatie met het bestaande museum Boijmans van Beuningen aan de zuidzijde, kansen om het gebied op te vijzelen. Het idee van een museumboulevard ontstaat. Het koesteren van een wens hoe een gebied eruit moet zien is één, maar daarvoor een kansrijk initiatief nemen dat prioriteit krijgt bij de beleidsmakers, is twee. Die kans komt, nadat een paar mensen in de Witte de Withstraat zijn doodgeschoten. De gemeente Rotterdam komt over de brug met een bedrag van honderduizend gulden voor revitalisering van het gebied. Terwijl opbouwwerker De Meijer zich richt op het samenbrengen van gezaghebbende partijen en het ontwikkelen van een visie, gaat Freek Homan aan de slag met de ondernemers uit de straat. Niet echt een voor de hand liggende keuze voor een jongerenwerker in die tijd. Maar kijkend naar de achtergrond van Homan sluit zijn belangstelling voor de ondernemers naadloos aan bij zijn achtergrond. Homan liep tijdens de sociale academie stage bij de lokale omroep Zoetermeer en werd na zijn afstuderen ondermeer actief als muziekprogrammeur en als videomaker. Hij richtte met een aantal vrienden een bedrijf op en produceerde videofilms voor ondermeer onderwijsinstellingen. Homan: "Wat ik leerde, behalve het maken van videofilms, was ook het belang van publiciteit en het leggen van relaties. Contact leggen met de ondernemers in de winkel- en vooral uitgaansstraat Witte de With is dan ook voor Homan een natuurlijke stap. Freek Homan: "Het idee was om samen met de ondernemers de straat op te knappen. Tijdens de eerste verkennende gesprekken met de ondernemers viel me op dat hun wensen veel overeenkomst vertoonden met die van bewoners. De ondernemers hadden ook last van inbraken, gebrekke verlichting en parkeerdruk." De ondernemers blijken een onverwachte bondgenoot. Bovendien hebben ze ideeën en vertonen daadkracht. Dit biedt perspectief om de zaak in de versnelling te brengen. Homan: "In plaats van het wachten op de overheid trokken we het initiatief naar ons toe. We konden ook met de ondernemers denken over oplossingen!" Het is voor die tijd een omslag in denken. Tijdens de stadsvernieuwingperiode was de overheid altijd aan zet geweest. In de jaren negentig, de periode van toenemende verzakkelijking, ontstaat ruimte om zelf initiatieven te nemen om een gebied aantrekkelijker te maken met ondernemers uit de buurt. Hij organiseert bijeenkomsten voor het uitwisselen van ideeën en het creëren van draagvlak. Het experiment om te gaan samenwer-

3

3

1 Picasso aan de Westersingel
2004

2 Westersingel
2003

3 Pannekoekstraat
2006

1
Witte de Withstraat
2004

2
Mauritsweg
2005

ken met ondernemers is het eerste stapje in het lange proces van gebiedsontwikkeling. De nieuwe werkwijze neemt zo'n vlucht dat het niet meer te combineren valt met zijn job van jongerenwerker. Freek Homan is in 1997 daarmee de eerste ondernemersopbouwwerker van Nederland.

SPLITZWAM

Zijn nieuwe taak is het leggen van contacten tussen de ondernemers in een als zwak bekend staand gebied, de ondernemers samenbrengen en ervoor zorgen dat ze zich willen inzetten voor het verbeteren van de buurt. Daarbij mijdt hij de bestaande ondernemersvereniging. Hij ziet de bestaande sociale verbanden binnen de ondernemersvereniging niet als hulpmiddel. Integendeel. Homan: "De ondernemingsvereniging fungeert als een splitzwam tussen leden en niet-leden. De georganiseerde structuur belast en sluit groepen uit." Hij begint aan de andere kant van het spectrum: de niet-georganiseerden en selecteert de ondernemers die het meeste belang hebben bij de revitalisering. Bovendien selecteert hij ondernemers die gezag hebben bij de andere ondernemers, zoals een bankdirecteur en een directeur van een vijfsterrenhotel. Hij besef dat de voorgenomen ontwikkeling ook voor de overheid urgente moet krijgen en zoekt aansluiting bij het Bureau Binnenstad, die de herinrichting van het centrum voor haar rekening neemt. Dé manier om het onderwerp hoog op de politieke agenda te krijgen.

De herinrichting van de Westersingel en Witte de Withstraat is een groot en kostbaar project. Het initiatief heeft volgen hem slechts kans van slagen als overheid en ondernemers intensief samenwerken en het concept door alle betrokken partijen gedragen wordt. Homan: "Onze intentie als opbouwwerk is om de ondernemers rond de Westersingel écht invloed op de veranderingen

1

2

te geven." Dit vereist vooraf een analyse naar de belangrijkste thema's en naar de meest gevoelige onderwerp(en). Zijn conclusie is dat voor het ontwikkelen van het concept drie thema's nader moeten worden uitgewerkt 1) Wat vinden de ondernemers en eigenaren van het vastgoed belangrijk bij de herinrichting? 2) Welke activiteiten moeten na de herinrichting plaatsvinden om de buurt te verlevendigen? 3) Het aantal parkeerplaatsen moet met de helft worden terug gebracht. Homan weet één ding zeker: over het onderwerp parkeerplaatsen zal de strijd losbarsten. Uit oogpunt van maximaal rendement kiest hij ervoor om drie werkgroepen samen te stellen. Hij zegt hierover: "Als je van tevoren kunt inschatten dat er strijd op komt is, benoem dat dan en zorg dat je dit gevoelige punt losweekt van de meer gezellige onderwerpen. Veel inspraak gaat namelijk mis door het spanningsveld samenwerken op het ene punt en ruzie moeten maken op het andere punt."

De directeuren van het Parkhotel en Van Lanschot-bankiers zijn persoonlijk benaderd om als voorzitter te fungeren van de werkgroep 'herinrichting' en van de werkgroep 'organiseren activiteiten'. Deze twee werkgroepen komen met verschillende scenario's op het gebied van groen, verlichting, kunst in de buitenruimte en straatmeubilair. Door vanuit verschillende perspectieven te kijken worden diverse ideeën aangescherpt, onderdelen gewijzigd en soms geheel verworpen. Dit (gezellige) multidisciplinaire groepswerk versterkt de onderlinge banden. De samenwerking tussen overheid en bedrijfsleven verloopt zelfs zo soepel dat de ondernemers financieel bijdragen aan de herinrichtingsplannen. Homan: "De directeur van het Parkhotel leest een verhaal over het aanlichten van gebouwen en vraagt de desbetreffende licht-architect HARR om een voorstel te maken. Dit ontwerpvoorstel betaalt het Parkhotel en bij het zien van de plaatjes zijn de andere werkgroepleden enthousiast." De meerwaarde van deze werkwijze is dat het geen plannen meer zijn van de overheid, maar gezamenlijk bedachte plannen.

Heel anders gaat het toe in de werkgroep Parken. Deze groep telt twee advocaten in haar gelederen en deze, gepakt en gemazzeld in het onderhandelen, maken flink stennis over de terugloop van het aantal parkeerplaatsen. Ze verzamelen feiten, onderbouwen met argumenten waarom het aantal parkeerplaatsen moet uitbreiden in plaats van inkrimpen, schakelen de pers in en onderhandelen hard over het aantal parkeerplaatsen dat er minimaal moet overblijven. Werkgroep 3, met haar ijzersterke bezetting, behartigt zo de belangen van alle deelnemers. Het gestructureerd en professioneel openlijke verzet van deze werkgroep, biedt de leden van de andere twee werkgroepen de ruimte om constructief mee te blijven denken over het bevorderen van de woonkwaliteit in het gebied. "Door het verzet te faciliteren haal je daarmee ook de angel uit het conflict."

Op 6 april 2009 is met de onthulling van deze plaquette door wethouder Schrijver het luifelplan voor de winkels aan de G.A. Soetemanweg en van Byemontsingel feestelijk opgeleverd

Het luifelplan is tot stand gekomen dankzij een initiatief van de Ondernemers Vereniging Pernis

Betrokken partijen

Ondernemersnetwerk 010

Ondernemers Vereniging Pernis

Ontwikkelings Bedrijf Rotterdam

Plus supermarkt

Maatschap Berckheide VII

Chinees restaurant Rose Garden

Banquetbakkerij Dekker

Burca BV, Heinenoord

Bergwerff's Slagerijen

Bloem nr. 61

Beluga Expeditions & Adventures

De Jong Bemiddeling

Dhr. Warrens, Pernis

Freek Homan, SONOR

Architect

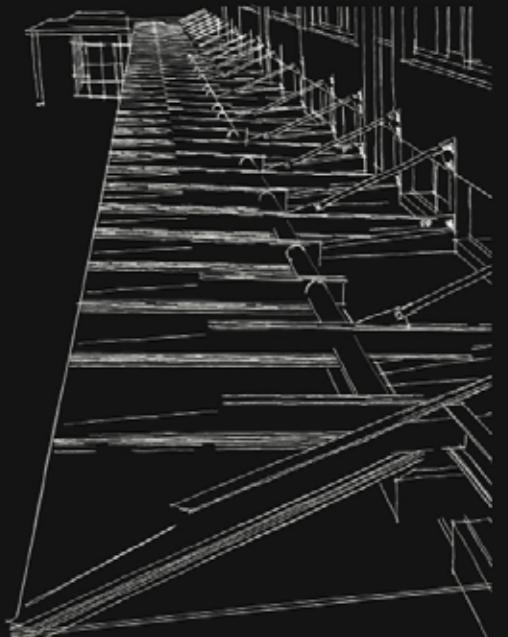
Public Domain Architecten, Rotterdam

Constructeur

Bartels, Utrecht

Aannemer

Bam Woningbouw, Rotterdam

SCHAKELEN TUSSEN GEBIEDS-URGENTIE EN EIGEN-BELANG

niet tot elkaar. Vastgoed ondernemer Manhave, voor de helft eigenaar van het onroerend goed in de straat, vindt de herinrichtingsplannen van Bureau Binnenstad te sober. De Karel Doormanstraat, een winkelstraat waarin zaken zijn gevestigd als modehuis Escada, designerszaak iittalia en de beroemde ijssalon Capri, moet meer uitsstraling krijgen. Beton tegels, bruine klinkers en grijswitte lantaarnpalen zijn hem een doorn in het oog. Manhave wil de uitsstraling van de chique winkels van deze straat ondersteunen door gebruik te maken van duurdere materialen in de openbare ruimte. Hij denkt aan het gebruik van hardsteen, betere kwaliteit lampen, fraai ontworpen straatmeubilair en meer groen. Hij laat op eigen kosten een nieuw ontwerp voor de herinrichting maken. Het plan valt echter zes ton duurder uit dan het oorspronkelijke plan. Zoals te verwachten, zegt de gemeente nee tegen het plan. Want te duur. Maar het Bureau Binnenstad, geleerd van het enthousiasme waarmee de ondernemers van de Westersingel/Witte de Withstraat plannen bedachten en ondersteunden, vraagt Freek Homan een brug te slaan tussen overheid en ondernemer.

Freek Homan ziet direct een win-winsituatie. Hij zegt: "Van het upgraden van het gebied wordt iedereen beter: bewoners, ondernemers en bezoekers. Daarvoor is wel nodig dat hij de sociale banden tussen de ondernemers versterkt. Homan: "De ondernemers kennen elkaar bijna niet. Goede onderlinge contacten vormen de basis. Slechts dan kan een nieuw ontwerp zich ontwikkelen tot een kansrijk initiatief." Freek Homan begint

Bij de herinrichting van de prestigieuze Karel Doormanstraat, komen overheid en ondernemers

1,2,3 & 4
Witte de Withstraat,
2005

5
Nieuwe Binnenweg,
2008

met het opbouwen van een nieuw netwerk en richt hiervoor een ondernemingsvereniging op. Hij heeft hiervoor een ambitieuze trekker nodig. Voor hem staat vast dat Manhave, met het grootste aandeel onroerend goed in de Karel Doormanstraat, de ambassadeur van het nieuwe plan moet zijn. Freek Homan: "De herinrichting heeft gevolgen voor de waardestijging van het onroerend goed. Manhave heeft daar alle belang bij en dat maakt hem medeverantwoordelijk voor de extra investering." Een volgende stap is het tastbaar maken van de betekenis van het upgraden van de straat voor de winkeliers en ondernemers. Homan: "Zonder beelden kunnen mensen zich niets voorstellen." Homan laat visualiseren wat het gebruik van duurdere materialen als hout, graniet, meer volwassen bomen en lantaren met banieren met een straat doet. Bovendien zorgt hij ervoor dat er een begroting ligt waarin de extra kosten zijn doorgerekend.

Door het concreet maken van de plannen en de kosten inzichtelijk te maken, creëert hij ook draagvlak bij andere ondernemers en winkeliers in de straat. Homan: "Bij winkeliers valt het dubbeltje dat een aantrekkelijk gebied ook effect heeft op het aantal bezoekers: dat neemt toe. Mede-

investeerder worden van de buitenruimte gaat de leden van de ondernemersvereniging te ver. Maar ze betalen wel mee als de extra investering wordt omgeslagen naar de huur. Per vierkante meter is dat een huurverhoging van een paar euro per jaar. De meeste ondernemers en winkeliers zijn nu bereid om de huurverhoging vrijwillig te betalen. Nu de marktpartijen de plannen ondersteunen en meebetalen aan de herinrichting van de straat kan de overheid aan de slag met de uitvoering. Opbouwwerk en het vergroten van omzetten en de winst van ondernemers, zijn deze werelden wel verenigbaar? Homan: "Het opbouwwerk is er niet om ondernemers rijker te maken. Het is er wel om de wijkconomie te versterken, waardoor je meer werkgelegenheid creëert. Het is ook van belang dat er gezellige plekken in de stad zijn waar het prettig toeven is en waar mensen elkaar willen ontmoeten. Dat voorkomt de verloedering."

OLIE-MANNETJE

Homan maakt gebruik van de principes van het algemeen opbouwwerk. Hij brengt de kansen en belemmeringen van het project in kaart en zet in op het opbouwen van een netwerk via ontmoetingen, organiseren van lunches en bijeenkomsten waar het gezellig en interessant is om naar toe te gaan. Tot de vaste methodiek behoort ook de keuze voor een ambitieuze, maar realistische kartrekker. Homan: "Je hebt een gek nodig die aan die kar blijft trekken. Die persoon is de energiebron van de groep. Het maakt niet uit wie dat is, als hij of zij maar het vermogen heeft om te blijven bellen, mailen en het project op de rails houdt. Het is de onderhoudsmonteur van het systeem." In feite is hij die gek. Hij zegt: "De opbouwwerker is daar goed geschikt voor." Gebiedsontwikkeling, zoals hierboven beschreven, zijn langdurige processen. Dat vergt organisatorisch vermogen van de initiatiefnemer, maar ook gevoel voor sociale processen. Want gebiedsontwikkeling is vooral mensenwerk. De samenwerking van partijen is vaak afhankelijk van sympathieën en antipathieën tussen personen. Homan: "Vooral bij langdurige processen is het van belang om een team van mensen samen te stellen afkomstig uit diverse disciplines (coalitiemodel), die het prettig vinden om met elkaar te werken. Tijdens het dorpskernherstelproject Pernis in 2000 is hij met deze manier van werken begonnen. Het team is divers van samenstelling en bevat een architect, ambtenaren van de diensten Stedenbouw, Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam, Kamer van Koophandel, maar ook bewoners van de Wijkraad, ondernemers en het opbouwwerk. Het elan zit in de voorzitter, een buurtslager die uitgroeide tot cateraar. Het team luncht eenmaal per maand met elkaar. Dat zorgt voor de binding en houdt het project levendig." Volgens Homan werkt het bij revitalisering van een straat of gebied het best om een tienpuntenplan op te stellen en dit te visualiseren om er zo een 'receptenboek' van te maken. Homan: "Zo zijn we met het winkelcentrum in Pernis aan de slag gegaan. Het receptenboek bevat een tiental veranderplannen en fungiert als de bijbel van de Perniscoalitie." De groep is alert op versnelingsmomenten waarop een volgende stap in het proces kan worden gezet. Is er ergens geld gevonden, kan een volgend recept uit het boek worden bereid. Homan: "Het coalitiemodel is effectief bij processen die tussen de drie en tien jaar in beslag nemen. De opbouwwerker fungert als het oliespuitje die de raderen van de projectorganisatie draaiende houdt."

1

2

3

4

5

EMOTIONEEL EN HISTORISCH ARCHIEF

Freek Homan ziet een grote toekomst voor ondernemersopbouwwerk in gebiedsontwikkelingen, omdat het opbouwwerk alle elementen in zich heeft om dergelijke complexe projecten tot een goed einde te brengen. Tot de standaarduitrusting van de gereedschapskist van de opbouwwerker behoort kennis van de geschiedenis van het gebied en het inzicht waarom een gebied is geworden zoals het nu is. Homan: "Opbouwwerkers zijn het historische en emotionele archief van de wijk. De verhalen en de ervaringen, die leveren de sfeer en cruciale details op. Daar moet de opbouwwerker beter in zijn dan alle andere functionarissen. Die kennis is een onmisbaar element bij gebiedsontwikkeling en ligt aan de basis of een plan uiteindelijk wel of niet kan slagen. Dat is het kapitaal van het opbouwwerk."

Ook het vroegtijdig betrekken van betrokken partijen bij de planontwikkeling en niet eerst alles zelf willen uitsluiten, behoort tot de basisvaardigheden van het opbouwwerk. Homan: "Maak een multidisciplinair team, laat partijen meedenken, het initiatief aanscherpen en toetsen. Dat is niet eng, maar creëert enthousiasme en energie." Het is een vaardigheid waar veel professionals (nog) niet over beschikken. Het ontbreken zorgt voor dichtgetimmerde plannen, die weinig levensvatbaar zijn. Ook de politiek antenne behoort tot de standaarduitrusting van de opbouwwerker. Is er concurrentie op de bestuurlijke agenda en zijn er verbindingen te leggen met andere initiatieven? Freek Homan: "Welk project zit hier niet

Tips & Tricks

Do's en Don'ts voor opbouwworkers

Do's

Ga op zoek naar het werkelijke probleem.

Zorg dat je snel op de hoogte bent van plannen en beleidswijzigingen.

Weet wat er speelt, want elke nieuwe ontwikkeling in een buurt grijpt in op het leven van mensen en dat kan onrust geven.

Analyseer de nieuwe plannen op strategisch niveau: hoe vallen de plannen en hoeveel ruimte is er voor bewoners om invloed te kunnen uitoefenen.

Verdiep je in het krachtenveld en ontdek waar de beïnvloeders en de bondgenoten zich bevinden en betrek hen bij de aanpak.

Is er werkelijk geen communicatie mogelijk over plannen, maak dan oorlog.

Don'ts

Kom niet met een kant- en klaarverhaal.

Wees niet de verkoper van andermans verhaal.

Loop niet te ver voor de (bewoners)troepen uit anders ben jij alles aan het regelen.

Luister niet alleen naar de schreeuwers, maar zoek ook naar de verhalen van stille bewoners.

Wees niet het verlengde van het politieke bestuur, maar zorg dat je onafhankelijk bent.

Ga niet zomaar aan de slag.

Tips & Tricks

Tips voor het versterken van de sociale netwerken in de buurt

Zorg voor mandaat en geld.

Leg relaties met instellingen die van belang zijn voor de samenwerking.

Zorg voor korte lijnen naar de politiek.

Stel je onafhankelijk op en voorkom dat je andermans boodschapper bent.

Wees niet bang voor conflicten.

Voer zonodig een juridische strijd om de zaak vlot te trekken.

Bestaat het nieuwe netwerk van bewoners begin dan pas met overleg en het installeren van werkgroepen voor het aanpakken van problemen of het inzetten op kansen.

Begin met leuke activiteiten waaraan bewoners graag willen meedoen.

Laat bewoners de dingen doen die ze goed kunnen, leuk vinden of willen leren.

Ga naar de scholen in de buurt voor het opdoen van nieuwe contacten.

Bouw stap voor stap aan een nieuw netwerk van bewoners.

Zorg dat bewoners daadwerkelijk invloed krijgen op het proces.

Versterk het bestaande netwerk door te investeren in de stillere bewoners want daarmee neutraliseer je de burgemeesters van de buurt.

Door de ogen van anderen

Het opbouwwerk nu en in de toekomst

Op een warme vrijdagavond in september komen in een zaaltje van de Aktiegroep Het Oude Westen een aantal deskundigen bij elkaar. Ze buigen zich over de kwaliteit van het opbouwwerk. Waar zit de kracht en de uniciteit van het opbouwwerk? Waar maken ze het verschil? Heeft het vak nog toekomst? En wat voorbeeld hebben deze schismakers en experts eigenlijk van het vak? Jenny Schakelaar (directeur Vestia Rotterdam Feijenoord), Leonard Geluk (oud-wethouder Welzijn, voorzitter college van bestuur ROC Midden Nederland), Richard Scalzo (portefeuillehouder Welzijn deelgemeente Noord), Tom de Leeuw (onderzoeker Erasmus

Universiteit), Hans van Ewijk (lector Sociaal beleid Hogeschool Utrecht) en Ton Notten (lector Opgroeien in de Stad Hogeschool Rotterdam) zijn aanwezig. Ook een aantal opbouwwerkers, die 25 jaar in het vak werkzaam zijn, zijn aanwezig. Het zijn Noes Haumahu, Sjaan Schaap, Ed de Meijer, Elske Geleedst en Laurie Hermanns.

Hun rol is vooral toehoorder, verduidelijken en het schetsen van dilemma's. De verslaggever geeft hun reacties weer als: de opbouwwerker, want het gaat tenslotte om het beeld dat de buitenstaanders hebben van het opbouwwerk. Els Desmet leidt de bijeenkomst.

**Jenny
Schakelaar**

Jenny Schakelaar vindt het opbouwwerk geen afspiegeling van de wijk. Ze zegt: "Ik zie witte en grijze opbouwwerkers in de wijken, terwijl de bevolking voor het overgrote deel jong en gekleurd is. Ik wil een vernieuwend platform dat beter aansluit op de samenstelling van de wijk." Schakelaar mist regelmatig de visie van het opbouwwerk en constateert dat het opbouwwerk zich in een ivoren toren bevindt en autistisch op de omgeving reageert. Terwijl het juist verbindingen moet maken met bewoners en instellingen in de wijk. Het opbouwwerk heeft behoefte aan een gedetailleerde analyse van de wijk. Schakelaar: "Voor een goede analyse moet je er een paar maanden wonen om te proeven, te leren en te ervaren wat er speelt." Aspecten die voor haar van belang zijn: vraaggericht werken en in het tempo van de wijk. "Als de bewoners iets willen omarm dat dan." Ze stelt dat de woningcorporatie het opbouwwerk in de wijk hard nodig heeft om naast wonen ook op sociaal, economie en cultuur te kunnen inzetten. "Dit kunnen we niet als corporatie. Dat moeten vooral anderen doen." Ze zou willen dat het opbouwwerk zich pro-actiever opstelt en initiatieven neemt. "Onderzoek wat er aan de hand is, maak een analyse, trek de zaak zonodig breder en neem de regie. Ik zie andere partijen (oud-opbouwwerkers) dan het huidige opbouwwerk dit wel doen." Ze concludeert: "Als de politiek en de corporaties het opbouwwerk niet langer als partner zien, dan zou je aan zelfreflectie moeten doen."

**Richard
Scalzo**

Richard Scalzo heeft er lang over gedaan om te ontdekken wat het opbouwwerk nu eigenlijk doet en wat de meerwaarde is. Door mee te lopen met opbouwwerker De Meijer kreeg hij er zicht op. Scalzo: "In het begin dacht ik: wat moet je daar nu mee? Later zag ik dat een opbouwwerker zich echt verdiept in de wijk en verbindingen met mensen maakt die wij als deelgemeente niet hebben. Ze bouwen echt aan het sociale weefsel in de wijk." Scalzo vindt dat een goede opbouwwerker zich moet verdiepen in de wijk en verbindingen tussen mensen moet kunnen maken. Hij moet een visie hebben, targets stellen en ergens naar toe werken. Dat laatste mist hij. Zijn beeld is nu dat het opbouwwerk gebaseerd is op losse issues en niet op een langlopende visie. Scalzo: "Het zijn weliswaar onderwerpen die helpen om mensen met elkaar te verbinden, zoals het Van Maanenbad. Maar ik zie er weinig lijn in. Waar het opbouwwerk begint of eindigt dat maakt in feite geen verschil." Hij wil niet alleen een meer methodische wijze van werken, maar ook naar een systeem van de juiste man/vrouw op de juiste plaats. "Niet elke opbouwwerker is hetzelfde. Het is het type mens gekoppeld aan de opgave dat het verschil in kwaliteit maakt." Hij is daarom tegen de versnippering van uurtjes over de diverse opbouwwerkers. "Ik wil niet dat onze vaste opbouwwerker een paar uurtjes per week werkt, de rest van de dagen vertrokken is naar Schiedam en een collega die resterende uren overneemt." Een opbouwwerker reageert met: "Wanneer het opbouwwerk in een afrondende fase verkeert valt niet te zeggen. De sociale infrastructuur kan op twee à drie mensen hangen. Gaan die weg kun je weer opnieuw aan de slag. Het houdt nooit op."

**Tom
de Leeuw**

Tom de Leeuw doet promotieonderzoek naar het veiligheidsbeleid en de veiligheidsbeleving in het Oude Westen. Hij constateert dat het opbouwwerk in het Oude Westen overal aanwezig is: bij feesten, bij conflicten en tijdens bijeenkomsten. "Ze zijn zichtbaar en transparant in wat ze kunnen betekenen voor de ontwikkeling van de wijk. De behoefte die er bij opdrachtgevers is om meer integraal te werken met andere partijen kan conflicteren", aldus De Leeuw. "Elke partij, hoewel bereid tot samenwerking, zit er uiteindelijk nog steeds met een (deels) eigen agenda aan tafel."

Hij noemt de groepsaanpak ten aanzien van jongeren als voorbeeld: "De jongeren uit het Oude Westen krijgen de kans om hun kritiek op de deelgemeente/Centrumraad en jongerenwerk te spuien bij de minister van Wonen, Welzijn en Integratie. Deze koppelt terug naar de lokale overheid en de welzijnsinstelling. De opbouwwerker, die vanuit empowerment van deze jongeren bij het gesprek tussen jongeren en minister aanwezig is, krijgt later problemen, omdat haar aanwezigheid door andere instellingen wordt vertaald als ondersteunen van kritiek op de eigen opdrachtgever. Het leggen van verbindingen en het stimuleren van bewoners in hun initiatieven kan dus tegenstrijdig zijn met de belangen van de corporatie en de deelgemeente die dit opbouwwerk financieren. Denk hierbij aan de herstructurering van de wijk. Het opbouwwerk vult aan. 'Het grijze circuit (niet structureel overlastgevend en of crimineel) waar de jongens in zitten in relatie tot de hoge economische waarde van de grond in het Oude Westen waar velen op zitten", roept spanningen op. Het zorgt ervoor dat de positie van het opbouwwerk onder druk komt te staan." Tom de Leeuw: "De vraag is dus: waar houdt de autonomie van de opbouwwerker op en hoe gaat de opdrachtgever met minder leuk nieuws om. Waardeer je kritische opmerkingen of bestraf je een opbouwwerker, die zijn werk doet?"

Advies experts: versterk het vak van de opbouwwerker

Leonard Geluk

"Mijn beeld van het opbouwwerk was dat van een linkse bende die actie voert tegen de corporatie en de deelgemeente. Ik had er weinig mee. Via methoden als Opzoomeren en Mensen Maken de Stad, die ondermeer gericht zijn op het opzetten van nieuwe sociale structuren, heb ik een beter beeld gekregen van het werkveld. Wil je meer sociale kwaliteit in de stad dan zullen bewoners zelf actiever moeten zijn. Het opbouwwerk kan de schakel zijn om dat voor elkaar te brengen. Maar er is altijd te weinig geld en er zijn te weinig mensen. De vraag is: hoe bereik je het maximale effect?" Hij constateert dat de hele zaak rond de aanbesteding van het opbouwwerk - welke partij kan het goedkoopste opbouwwerk leveren - een drama is voor de stad: "Het lost de sociale problemen in de wijk niet op." Een andere werkwijze zou meer sociaal rendement kunnen opleveren. Geluk denkt dat door de (brede) school te koppelen aan het opbouwwerk de sociale functie van de school in de wijk kan toenemen. Het kan de positie van bewoners (en kinderen) versterken. De rol van het opbouwwerk is dan signaleren, ontmoetingen entameren en activiteiten organiseren. Door de koppeling met de school kan het opbouwwerk veel meer massa maken. Hij stelt vast dat tot de vaste sociale infrastructuur van de wijk horen: de school, de wijkagent, de huisarts, maar ook de opbouwwerker.

Hans van Ewijk

Hans van Ewijk merkt op dat opbouwwerkers niet te veel in de klappende rol moeten zitten en een wijk zouden moeten claimen. Hij wil meer zicht op wat nodig is voor de buurt. "Waar zoek je naar? Naar iemand die de buurt verstaat en organisaties en mensen verbindt?" Hij ziet het opbouwwerk vooral als de beroeps groep die de sociale en collectieve maatschappelijke vraagstukken managet. "Wat is in deze context bij dit probleem evident en wie is aangewezen om er iets aan te doen?" Hij stelt dat de opbouwwerker zijn beroeps identiteit duidelijk moet maken. Wat is het profiel van de basiswerker en hoe moeten we de studenten toerusten? De opbouwwerker ziet de mens in zijn context, omdat hij zich verdiept in de samenhang van de samenleving. Het grote verschil met andere professionals: hij wordt niet ingevlogen. Van Ewijk ziet een revival van het jongerenwerk. Tien jaar geleden was het een en al ellende. Nu zijn ze trots op hun beroep en krijgen erkenning. Het opbouwwerk zou ook die kant uitmoeten. Hij stelt dat er nu 35 hbo'ers een bachelor volgen. In de master zien we in de richting social work veel aandacht voor regie en management vraagstukken. Dat is een signaal dat het opbouwwerk zich aan het herpakken is. Het gaat er nu om de spin in het web te zijn van de WMO. "Dwars door de negen velden heen is de opbouwwerker het aanspreekpunt. Een bedreiging vormt de 'Jomanda-aanpak': een goed product kunnen verkopen is één, maar het waarmaken in de wijk is een andere opgave." Hans waarschuwt er voor om als opbouwwerker mooie praatjes te verkopen, die ze niet kunnen waarmaken. Ook is hij verbaasd over de inhoudelijke kwaliteit van een deel van de opbouwwerkers: "Wat heb je als basiswerker nodig en hoe kun je ze toerusten?"

Ton Notten

Ton Notten ziet te weinig samenhang in de sociale sector. Hij spreekt over een ontplofte confettifabriek. "De zwakheid zit hem in de sociale sector zelf. De beroepsidentiteit van de sociaal agogen is zwak. Er is vaak sprake van morele zieligheid. Ze komen niet voor zichzelf op." Notten ziet ook kansen. Hij ziet niet alleen losse producten die het opbouwwerk zou moeten leveren, maar het bestaansrecht zit hem ook in 'de sociale rechtvaardiging van het Rotterdamse samen leven'. Daar zou het opbouwwerk erkenning voor moeten krijgen. Op onderdelen als 'weten, werken, wonen' (onderwijs, arbeidsdeelname, betere huisvesting - in die volgorde) kan de sociale kwaliteit van de stad worden versterkt. Hij constateert dat opbouwwerkers vaak niet weten hoe de samenhang in onze maatschappij er uit ziet. De ketenverantwoordelijkheid is zo'n bezweringsformule, maar de werkelijkheid is weerbarstig. "Het is zo moeilijk die professionals te laten samenwerken. Behalve de eigen agenda's speelt ook professionele jaloezie."

Wat is het bestaande beeld van het opbouwwerk?

Opdrachtgevers hebben geen of een vertekend beeld van het opbouwwerk

Het opbouwwerk werkt te weinig volgens een methodiek

Het opbouwwerk doet te weinig aan analyse, heeft te weinig visie en stelt geen targets

Het opbouwwerk heeft een te eenzijdige achterban

De participatie en invloed van bewoners is beperkt

De beroepsidentiteit van de sociale sector is zwak

De kwaliteit van het opbouwwerk is regelmatig onvoldoende (oplossing: inhuren van een ander)

Het opbouwwerk zit te veel in de slachtofferrol

Waar zitten de kansen volgens deze externe deskundigen?

Het opbouwwerk behoort tot de basisinfrastructuur van de wijk (evenals huisarts, school, pastoor)

Zichtbaar en langdurig wijkopbouwwerk kan het verschil maken

Opbouwwerk dat zich verdiept in de wijk en verbindingen legt die andere professionals niet maken

Voor een prettig leefklimaat in de (kwetsbare) wijken is meer nodig dan goede woningen en buitenruimte

Van groot belang zijn ook de onderwerpen die liggen op het sociaal, economische en culturele vlak

Voor meer sociale kwaliteit in buurten zijn actieve bewoners dringend nodig, maar vanzelf gaat dit niet. Het opbouwwerk kan de stimulerende en verbindende schakel zijn.

Te weinig zelfreflectie

De school met haar netwerk van actieve ouders koppelen aan het opbouwwerk

Het opbouwwerk is de enige beroeps groep die de mens in zijn totale context benadert, zich niet beperkt tot een deel aspect, maar zich richt op de samenhang.

De belangstelling voor het vak neemt onder jongeren toe

Innovatie van de opleiding Sociaal management en de masteropleiding Urban Education (HR)

Bevorderen samenwerking tussen verschillende disciplines op wijk niveau.

Onafhankelijk, neutraal loket in de wijk.

Streven naar een goede match van juiste man op de juiste plaats, want niet alle opbouwwerkers zijn overal inzetbaar.

Kennisoffensief om opbouwwerk beter toe te rusten.

Domein opbouwwerk afbakenen

De sociale cohesie in de wijken wordt belangrijker. Meer massa maken met het activeren van mensen en zoeken naar nieuwe verbindingen.

De brede school (voortgezet onderwijs) die een koppeling maakt naar het midden- en kleinbedrijf met praktijklessen door professionals uit het bedrijfsleven uit de di-

recte omgeving en stage- en werkervaringplekken worden gecreëerd. Notten ziet een regisserende rol voor het opbouwwerk. Ook Leonard Geluk ziet de (basis)school als centrale spil in de wijk.

Het vertrekpunt is daarbij de sociale cohesie tussen de ouders. De opbouwwerker is daarbij niet het verlengde van de school, maar de school is de basis van waaruit hij zijn werk kan doen. Richard Scalzo ziet een rol voor het opbouwwerk als verbinding

tussen de school, de straat, speeltuinen, buurthuizen en ouders. Hij waarschuwt echter wel voor de underdog positie die ouders innemen.

"Het is meer dan een cursusje taallessen consumeren en

meedoelen met een activiteit. De opgave is niet dat mensen in die passieve rol blijven hangen, maar echt willen deelnemen aan de maatschappij." Het opbouwwerk vindt dit geen realistische opvatting en zegt: "Je komt dan heel dicht bij de privé-opvattingen van mensen."

De opbouwwerkers zien de school wel als dé plek waar de diverse culturen elkaar op een natuurlijke wijze ontmoeten en kwalificeren het als een structurele ontmoetingsplek.

Verbindingen tussen mensen leggen waar die nog niet zijn.

Maak het opbouwwerk een onderdeel van de vaste sociale structuur van de wijk.

Haak aan op het netwerk van scholen (basis en voortgezet).

Zorg voor de juiste man/ vrouw op de juiste plaats (betere match).

Meer investeren in kennis en ervaring (trainings, intervisie, coaching en stages)

Meer initiatief tonen en regie nemen bij sociale vraagstukken.

Breed de achterban van bewoners uit en maak het divers (leefstijl, etniciteit, gezin, alleen staand, etc.).

Inspelen op versterken sociale kwaliteit door het opbouwwerk te verbinden met de thema's: wonen, weten, werken en cultuur.

Inzetten op mensen die geen binding aangaan met de Rotterdamse samenleving: signaleren, activeren en integraal met andere partners aanpakken

Wat is de meerwaarde van het opbouwwerk in de wijk?

Zorg voor gedetailleerde analyses van de wijk, zowel sociaal, economisch als cultureel en maak zichtbaar wat er in de wijk/buurt speelt.

Meer initiatief tonen en regie nemen bij sociale vraagstukken.

Haak aan op het netwerk van scholen (basis en voortgezet).

Zorg voor de juiste man/ vrouw op de juiste plaats (betere match).

Meer investeren in kennis en ervaring (trainings, intervisie, coaching en stages)

Meer initiatief tonen en regie nemen bij sociale vraagstukken.

Breed de achterban van bewoners uit en maak het divers (leefstijl, etniciteit, gezin, alleen staand, etc.).

Inspelen op versterken sociale kwaliteit door het opbouwwerk te verbinden met de thema's: wonen, weten, werken en cultuur.

Inzetten op mensen die geen binding aangaan met de Rotterdamse samenleving: signaleren, activeren en integraal met andere partners aanpakken

(On)zichtbaar Vakwerk was er nooit gekomen zonder de inzet en het enthousiasme van de opbouwwerkers. Externe deskundigen Jenny Schakelaar, Leonard Geluk, Richard Scalzo, Hans van Ewijk, Tom de Leeuw en Ton Notten hadden een belangrijke inhoudelijke bijdrage. (On)zichtbaar vakwerk is gemaakt in opdracht van SONOR en financieel ondersteund door Rio Druk en Stichting Bevordering Volkskracht.

Met dank voor het gebruik van de archieven van de betrokken Bewonersorganisaties.

Concept, samenstelling en tekst
Annemarie Sour

Fotografie en beeldresearch
Joop Reijngoud

Eindredactie
Elske Geleedst

Ontwerp
75B

Drukwerk
Veenman Drukkers

Productiebegeleiding
Laurie Hermanns

Rotterdam
Maart 2010

Opbouwwerker Osman Dogan,
Drievriendenstraat 2007

25 jaar opbouwwerk

Dit boek bundelt ervaringen van zeven opbouwwerkers, die 25 jaar in het vak zitten.

Het laat zien welke ervaringen aanslaan en geeft inzicht hoe de stad als stedelijk laboratorium van vernieuwing functioneert.

De bewoners, het kloppende hart van de stad, staan hierin centraal. Het is een leesboek over onze stedelijke samenleving en wat het opbouwwerk daarbinnen kan betekenen.

Voorbeelden, achtergronden, inzichten, dilemma's, vooroordelen, risico's en kansen.

tekst
Annemarie Sour

fotografie
Joop Reijngoud

uitgegeven door
SONOR